

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**VERGİ OKURYAZARLIĞI ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA:
MARMARA BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Elif TOKAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Işıl AYAS

TEMMUZ - 2023

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**VERGİ OKURYAZARLIĞI ÜZERİNE AMPİRİK BİR
ÇALIŞMA: MARMARA BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif TOKAT

Enstitü Anabilim Dalı : Maliye

Enstitü Bilim Dalı : Mali Hukuk

“Bu tez 05/07/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ	Başarılı
Doç. Dr. Hakan YAVUZ	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Işıl AYAS	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Elif TOKAT

05/07/2023

ÖNSÖZ

Bu tezin yazım aşamasında her zaman yanımda olduğunu hissettiren, desteğini hiç esirgemedi beni yönlendiren ve bana bu yolda ışık tutan, beni her konuşmasında motive ederek yapabileceğime inandıran değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Işıl AYAS'a sonsuz teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Tezimin anket aşaması şekillendiğinde gerekli kişilere ulaşmamı ve anket yaptırmamı sağlayan ikinci ailem olan Metin TOKAT, Pembe TOKAT ve Zeynep TOKAT'a ve arkadaşlarıma verdikleri bu çabalar için çok teşekkür ederim. Aynı zamanda bu süreçte hep yanımda olan babam Mustafa COŞKUN, annem Şaduman COŞKUN ve kardeşim Ali Osman COŞKUN'a eğitim hayatım boyunca beni destekledikleri ve yanımda oldukları için teşekkür ederim. Son olarak çekirdek ailem olan eşim Eylem TOKAT'a sabırla yanımda olup beni desteklediği için çok teşekkür ederken çalışmam sebebiyle daha az vakit ayırdığım 2 yaşındaki biricik oğlum Ekin TOKAT'a çok teşekkür ederim.

Elif TOKAT

05/07/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
GRAFİK LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: VERGİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Verginin Tanımı.....	4
1.2. Verginin Amaçları.....	5
1.2.1. Mali Amaç.....	6
1.2.2. Ekonomik Amaç.....	6
1.2.3. Sosyal Amaç.....	7
1.3. Türk Vergi Sistemi.....	9
1.3.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	10
1.3.1.1. Gelir Vergisi	11
1.3.1.2. Kurumlar Vergisi	11
1.3.2. Servet Üzerinden Alınan Vergiler	12
1.3.2.1. Emlak Vergisi	12
1.3.2.2. Veraset ve İntikal Vergisi	13
1.3.2.3. Motorlu Taşıtlar Vergisi	13
1.3.3. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler	13
1.3.3.1. Katma Değer Vergisi.....	14
1.3.3.2. Özel Tüketim Vergisi	14
1.3.3.3. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	15
1.4. Vergilemenin Sınırları.....	16
1.4.1. Vergilemenin Hukuki Sınırı.....	16
1.4.2. Vergilemenin İktisadi Sınırı.....	16
1.4.3. Vergilemenin Mali Sınırı	17
1.4.4. Vergilemenin Siyasi Sınırı	17

1.4.5. Vergilemenin Psikolojik Sınırı.....	18
1.4.5.1. Objektif vergi yükü	18
1.4.5.2. Subjektif Vergi Yüğü	19
1.4.5.3. Net Subjektif Vergi Yüğü	19
1.5. Vergi ile İlgili Diğer Kavramlar	20
1.5.1. Vergi Bilinci.....	20
1.5.2. Vergi Ahlakı.....	21
1.5.3. Vergi Uyum.....	23
1.5.3.1. Gönüllü Uyum	24
1.5.3.2. Gönüllü Uyumsuzluk	25
1.6. Vergiye Karşı Gösterilen Davranışlar ve Etkenleri	26
BÖLÜM 2: VERGİ OKURYAZARLIĞI HAKKINDA KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
.....	28
2.1. Okuryazarlık Kavramı.....	28
2.1.1. Geleneksel Okuryazarlık.....	29
2.1.2. İşlevsel Okuryazarlık	29
2.1.3. Bilinçlendirici Okuryazarlık.....	29
2.1.4. Çoklu ve Çeşitli Okuryazarlık	30
2.2. Okuryazarlık Çeşitleri	30
2.2.1. Ekonomik Okuryazarlık	30
2.2.2. Mali Okuryazarlık ve Vergi Okuryazarlığı.....	31
2.2.3. Finansal Okuryazarlık.....	31
2.2.4. Bütçe Okuryazarlığı.....	32
2.3. Vergi Okuryazarlığı.....	32
2.4. Literatür Taraması	33
2.5. OECD Ülkelerinde Vergi Okuryazarlığına İlişkin Uygulamalar.....	47
2.5.1. Çeşitli Ülkelerde Vergi Okuryazarlığının Gelişimi.....	50
2.6. Türkiye'de Vergi Okuryazarlığına Yönelik Uygulamalar	51
2.7. Vergi Okuryazarlığının Boyutları	53
2.7.1. Bilişsel Boyut	53
2.7.2. Duyuşsal Boyut	53
2.7.3. Psikomotor Boyut	54

2.8. Vergi Okuryazarlığı ve Finansal Okuryazarlık Kavramlarının İlişkisi	54
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA	57
3.1. Araştırmanın Modeli	57
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnek Kütlesi.....	57
3.3. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri	58
3.4. Anket	58
3.4.1. Anket Bulgularının Analiz ve Yorumu.....	58
3.4.2. Anket Soruları ve Yüzdesel Analizleri	60
3.4.3. Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Sosyo-Demografik Özellikleri	67
3.4.4. Anket Bulgularının İstatistiksel Analizleri	73
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	86
EK	95
ÖZGEÇMİŞ	99

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
M.Ö.	: Milattan Önce
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Y.Y.	: Yüzyıl
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
BSMV	: Banka Sigorta ve Muameleleri Vergisi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
KDV	: Katma Değer Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
EV	: Emlak Vergisi
VİV	: Veraset ve İntikal Vergisi
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
YMM	: Yeminli Mali Müşavir
TLS	: Tax Literacy Score (Vergi Okuryazarlığı Puanı)

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Gönüllü Uyumu Açıklayan Teoriler	25
Tablo 2: Literatür Taraması.....	34
Tablo 3: Ölçek Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	59
Tablo 4: Vergi Okuryazarlığının Duyuşsal Boyutunun Olumlu Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı	61
Tablo 5: Vergi Okuryazarlığının Duyuşsal Boyutunun Olumsuz Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı	62
Tablo 6: Vergi Okuryazarlığının Bilişsel Boyutu ile İlgili Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı.....	63
Tablo 7: Vergi Okuryazarlığının Bilişsel Boyutu ile İlgili Bilgi Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı	64
Tablo 8: Vergi Okuryazarlığının Psikomotor Boyutu ile İlgili Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı	66
Tablo 9: Finansal Okuryazarlık ile İlgili Yargılara Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı.....	67
Tablo 10: Ankete Katılan Bireylerin Cinsiyet Özellikleri.....	68
Tablo 11: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Yaş Durumu.....	68
Tablo 12: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin İkamet Ettiği Şehirlerin Durumu	70
Tablo 13: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Medeni Durumu	70
Tablo 14: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Eğitim Durumu	71
Tablo 15: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Aylık Hane Geliri Durumu	72
Tablo 16: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Meslek Durumu	73
Tablo 17: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Vergi ile İlgili Kaynakları Takip Ettiği Mecraların Durumu.....	74
Tablo 18: Ölçek Puanları Arasındaki İlişki	74
Tablo 19: Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması T- Testi.....	75
Tablo 20: Ölçek Puanlarının Yaş Gruplarına Göre ANOVA Karşılaştırılması	76
Tablo 21: Ölçek Puanlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması T-Testi	77
Tablo 22: Ölçek Puanlarının Mezuniyet Durumuna Göre ANOVA Karşılaştırılması ..	78
Tablo 23: Ölçek Puanlarının Aylık Gelire Göre ANOVA Karşılaştırılması.....	81
Tablo 24: Ölçek Puanlarının Takip Edilen Kaynağa Göre ANOVA Karşılaştırılması ..	83

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türk Vergi Sisteminin Genel Yapısı	10
Şekil 2: Vergi Bilincini ve Ahlakını Etkileyen Unsurlar	21
Şekil 3: Bireylerin Gönüllü Vergi Ödeme ve Ödememe Karar ve Tercihlerini Belirleyen Başlıca Ekonomi- Dışı Faktörler.....	28

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranışlar Ortalama Skoru	49
Grafik 2: Mükelleflere Verilen Vergi Eğitiminin Vergi Ahlakına Etkisi	51
Grafik 3: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Cinsiyet Durumu	67
Grafik 4: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Yaş Durumu	68
Grafik 5: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Mezuniyet Durumu.....	71
Grafik 6: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Aylık Hane Gelir Durumu	72

ÖZET	
Başlık: Vergi Okuryazarlığı Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Marmara Bölgesi Örneği	
Yazar: Elif TOKAT	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Işıl AYAS	
Kabul Tarihi: 05/07/2023	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 95 (ana kısım) + 4 (ek)
Vergi okuryazarlığı bireylerin içinde bulundukları vergi sisteminde kendilerini etkileyen vergilerin geneli ile ilgili bilgi sahibi olan, vergi sistemi hakkında duygu ve düşüncelerinin olması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bireylerin vergiler ile ilgili gerekli olduğunda beyanname verebilme, vergi hesaplayabilme gibi konuları yapabilme yetilerinin tamamına denmektedir. Vergi okuryazarlığı kavramını daha iyi anlayabilmek adına literatür araştırması yapıldığında, vergi okuryazarlığının alt boyutları olan duyuşsal, bilişsel ve psikomotor boyutun yanında finansal okuryazarlık kavramı ile birlikte incelendiği görülmektedir. Araştırmanın ana fikrini oluşturan bu literatür taraması sonucunda Marmara Bölgesindeki 438 mükellefle yapılan anket çalışmasında vergi okuryazarlığının düzeyinde, vergi okuryazarlığının alt boyutları olan duyuşsal, bilişsel ve psikomotor boyutun ayrı ayrı hangi düzeyde oldukları incelenmiştir. Aynı zamanda finansal okuryazarlık düzeyi ile vergi okuryazarlığı düzeyi arasında hangi yönlü bir ilişki olduğu sorgulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre vergi ile ilgili daha önce psikomotor boyutta deneyimi olan mükelleflerin duyuşsal ve bilişsel boyutlardaki vergi mükelleflerinden daha yüksek vergi okuryazarı olduğu saptanmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre vergi okuryazarlığı yüksek olan bireylerin finansal okuryazarlığı da yüksek düzeydedir. Mükelleflerin yaşı ile duyuşsal boyut arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Evli katılımcıların bilişsel, duyuşsal ve vergi okuryazarlığı puanları, bekar katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunurken gelir düzeyi değiştikçe vergi okuryazarlığı seviyesinin değiştiği görülmüştür. Bu durum vergi okuryazarlığı düzeyinin, demografik farklılıklara farklı düzeyde olabileceğini göstermektedir. Genel olarak bakıldığında vergi okuryazarlığı düzeyini demografik faktörlerin olduğu kadar finansal okuryazarlık düzeyinin de etkilediği söylenebilir. Bireylerin finansal durumlarını yönetebilen bireyler olması onların vergi okuryazarlığı düzeyinin de yüksek olmasını sağlamaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Vergi Okuryazarlığı, Bilişsel Boyut, Duyuşsal Boyut, Psikomotor Boyut, Finansal Okuryazarlık	

ABSTRACT	
Title of Thesis: An Empirical Study on Tax Literacy: The Example of the Marmara Region	
Author of Thesis: Elif TOKAT	
Supervisor: Assist. Prof. Işıl AYAS	
Accepted Date: 05/07/2023	Number of Pages: ix (pre text) + 95 (main body) + 4 (add)
Tax literacy means that individuals have feelings and thoughts about the tax system, who have information about the taxes that affect them in the tax system they are in. At the same time, it is called all of the abilities of individuals to make a tax return when necessary, and to calculate taxes. When a literature review is conducted to better understand the concept of tax literacy, it is seen that the sub-dimensions of tax literacy, which are affective, cognitive and psychomotor, are examined together with the concept of financial literacy. As a result of this literature review, which constitutes the main idea of the research, in the survey conducted with 438 taxpayers in the Marmara Region, the level of tax literacy, affective, cognitive and psychomotor dimensions, which are sub-dimensions of tax literacy, were examined separately. At the same time, it was questioned which way there is a relationship between the level of financial literacy and the level of tax literacy. According to the results obtained, it was determined that taxpayers who had previous psychomotor experience in taxation were more tax literate than taxpayers in the affective and cognitive dimensions. According to the results of the correlation analysis, individuals with high tax literacy also have a high level of financial literacy. A significant relationship was found between the age of the taxpayers and the affective dimension. While the cognitive, affective and tax literacy scores of the married participants were found to be significantly higher than the scores of the single participants, it was observed that the tax literacy level changed as the income level changed. This shows that the level of tax literacy may be at different levels depending on the demographic differences. In general, it can be said that financial literacy level affects tax literacy level as much as demographic factors. The fact that individuals are individuals who can manage their financial situations ensures that their tax literacy level is high.	
Keywords: Tax Literacy, Cognitive Dimension, Affective Dimension, Psychomotor Dimension, Financial Literacy	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Vergiler devletin en önemli finansman kaynağını oluşturmaktadır. Devletin her anlamda yapacak olduğu ya da yapmayı planladığı kamu harcamaların temel bütçesini vergi gelirleri oluşturmaktadır. Vergilerin devlet ve toplum açısından öneminin büyük olması etkin ve verimli toplanabilmesi açısından da önem kazanmaktadır. Bu amaçla vergi denetimi, vergi suçlarına yönelik uygulanan cezalar her ne kadar önemli konular olsa da temelde vergi vermekle yükümlü olan kişilerin vergiye yönelik algıları ve vergi konusundaki bilinç düzeyleri toplumdaki vergi sisteminin uygulanmasında birinci etmendir. Çünkü insanların vergiyi zorunlu bir ödev olarak ve buna bağlı bir yük olarak mı algıladığı yoksa aldığı hizmetlerin karşılığı olarak mı bu vergileri ödediğinin düşünmesi vergi vermekle yükümlü kişilerin vergiye yönelik algıları ve bilgi düzeyleri ile ilgilidir. Vergilerin mükelleflerin algısındaki yeri, bilgi düzeyleri ve bu bilgi düzeyini uygulayamaya geçirip geçirememeye düzeyleri genel anlamda mükelleflerin vergi okuryazarlığını oluşturmaktadır. Mükelleflerin vergi okuryazarlığı düzeylerinin hangi seviyede olduğu ve bu seviyeyi belirleyen etmenlerin ne olduğu konusuna odaklanarak araştırma çalışması yürütülmüştür.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Marmara Bölgesi'ndeki mükelleflerin vergi okuryazarlığının belirleyenlerini ortaya koymak ve kişilerin vergi okuryazarlığını etkileyen faktörleri anlamaya çalışmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda incelemek üzere kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

H1: Vergi okuryazarlığının bilişsel boyut ölçeği ortalaması yüksektir.

H2: Vergi okuryazarlığının duyuşsal boyut ölçeği ortalaması yüksektir.

H3: Vergi okuryazarlığının psikomotor boyut ölçeği ortalaması yüksektir.

H4: Demografik faktörler ile vergi okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmanın Önemi

Vergi gelirlerinin devletin en önemli finansman kaynağı olması vergilerin en doğru ve en verimli şekilde toplanması gereğinin ortaya koymaktadır. Fakat her sistemde olduğu gibi vergi sistemlerinde de kayıp ve kaçaklar olabilmektedir. Vergi gelirlerindeki bu kayıp ve kaçakları en aza indirip en fazla vergi gelirlerini elde etmek tabi ki vergi mükelleflerinin vergi sistemine olan uyumu ve güvenine bağlıdır. Vergiye yönelik uyumu artırmak mükelleflerin vergiye yönelik algı ve bilgi seviyelerini artırmaktan geçmektedir. Bu sebeple mükelleflerin vergi okuryazarlığı düzeyinin hangi seviyede olduğunu ve bu düzeyi etkileyenlerini belirlemek vergi okuryazarlığını artırmak için üretilecek çalışmalara ışık tutacaktır. Literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığına yönelik yapılan geniş kapsamlı çalışmaların büyük bir bölümünün yabancı literatürde yer alması sebebiyle böyle bir tez çalışması yapmanın gerekli olduğunu göstermiştir. Türkiye’de vergi okuryazarlığına yönelik yapılan akademik çalışmaları incelediğimde vergi okuryazarlığının alt boyutları olan duyuşsal, bilişsel ve psikomotor boyutlarına odaklanan çalışmaların yer aldığını söyleyebilirim. Vergi okuryazarlığı konusunu güncel tutabilmek ve literatüre katkı sağlayabilmek adına bu konuyu incelerken hem alt boyutlarını hem de mükelleflerin finansal okuryazarlık dereceleri ile vergi okuryazarlığı dereceleri arasında bağlantı olup olmadığını anlamaya çalıştım.

Vergi okuryazarlığına yönelik daha önce yapılan çalışmalara ve vergiyle ilgili diğer araştırmalara baktığımızda bunların daha çok vergi bilinci, vergi algısı ve vergiye gönüllü uyum ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu sebeple bireylerin vergi kanunlarını nasıl algıladıkları ve vergi okuryazarlığı düzeylerinin vergi okuryazarlıklarını nasıl etkilediği konusunda önemli bilgiler ortaya koymaktadır. Bu çalışma temel olarak vergi okuryazarlığına odaklanmakta ve vergi okuryazarlığı düzeyini etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışma vergi okuryazarlığı konusunda şu etkileri yaratabilir: Hükümetler vergi okuryazarlığı düzeyinin nasıl arttırılabileceği konusunda fikir edinebilecektir. Çünkü daha önce yapılan çalışmalar göstermiştir ki vergi okuryazarlığı ile vergiye uyum arasında korelasyon ilişkisi vardır. Bireylerin vergi konusundaki eğitimleri arttırıldığında vergiye gönüllü uyumlarının da arttığı yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Bunun sonucu olarak da vergi okuryazarlığı vergi kaçakçılığının önlenmesi ve vergi ahlakının geliştirilmesi ve vergi uyumunun artırılması için başarılı bir araçtır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada mükelleflerin vergi okuryazarlığı düzeylerini belirleyen etmenlerin tespiti için anket yöntemi kullanılarak mükelleflere sorular sorulmuştur. Marmara Bölgesindeki illerde (İstanbul, Bursa, Balıkesir, Bilecik, Çanakkale, Kırklareli, Kocaeli, Edirne, Tekirdağ, Sakarya, Yalova) yaşayan mükelleflerle yapılan anket olasılığa dayalı olmayan kolayda örnekleme yöntemi ile 438 kişiye uygulanmıştır.

Araştırmanın İçeriği

Çalışmamızın birinci bölümünde verginin tanımı yapılarak, vergi sistemlerinin tarihsel süreçleri anlatılmıştır. Bunlara ek olarak Türkiye’de uygulanan vergi sisteminin hukuki dayanağı ve ilkeleri, vergilendirmenin amaçları ve en çok uygulanan vergilerin çeşitleri ve amaçlarına kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde ise, okuryazarlığın tanımının yapılırken vergi okuryazarlığının bu tanımlamalar içinde nerede yer aldığına değinilmiş ve beşerî alanlarda en çok bilinen diğer okuryazarlık çeşitlerine de yer verilmiştir. Vergi okuryazarlığının üç farklı boyutu olan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyutları anlatılmıştır. Yine bu bölümde vergi okuryazarlığına yönelik ülkemizde ve dünyada (özellikle OECD ülkelerinde) yapılan çalışmalara literatür taraması başlığı altında yer verilirken, vergi okuryazarlığını artırmak amacıyla yapılan projelere de değinilmiştir.

Üçüncü ve son bölüm ise araştırmamızın ana bölümünü oluşturmaktadır. Yürütmüş olduğumuz anket çalışmasında yer alan soruların ilgili başlıklar altında frekans yüzdeleri ve bu değerlerin yorumları verilirken alan araştırmasının bulguları ve analizlerine verilmiştir.

BÖLÜM 1: VERGİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Verginin Tanımı

Türkçe kökenli olan “vergi” kelimesi; karşılık beklenmeden verilebilen değer ya da hediye anlamlarına gelen ve “vermek” kökünden türetilen bir kelimedir (Hançerlioğlu, 1999).

Türk Dil Kurumu (TDK)’na göre ise vergi: “Kamu hizmetlerine harcanmak için hükûmetin, yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para, şeklinde tanımlanmıştır.” (TDK, 2023).

T.C. Anayasasında vergi konusu “Vergi ödevi” başlığı altında 73. Maddede tanımlanmıştır, buna göre vergi (2709 sayılı T.C. Anayasası md. 73): “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır” olarak tanımlanmıştır. Mevzuat açısından baktığımızda verginin anlamını kamu giderlerinin karşılanması amacıyla anayasal bir ödev olarak halktan toplanan paralar olduğu söylenebilir.

Verginin literatürdeki anlamları incelendiğinde her ne kadar birbirine benzer olsa da bazı noktalarda birbirinden ayrılan farklı kişiler tarafından farklı vergi tanımlamaları yer almaktadır. Bunlar;

Muter’e (1989: 24) göre vergi, devletin ve kanunen vergi koymaya yetkili diğer kamu kurumlarının gerçek ve tüzel kişilerden karşılıksız olarak aldığı parasal ekonomik değer şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanıma incelediğimizde verginin kim tarafından nasıl ve hangi değer olarak alındığına cevap verilirken hangi amaçla alındığına cevap verilmemiştir.

Öner’e (2015: 21) göre vergi, bir devletin vatandaşlarından yasal, eksiksiz, geri alınamaz ve kesin olarak aldığı parasal değer şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımda da verginin toplanma amacına değinilmediğini görülmektedir.

Aksoy’a (2011: 142) göre vergi, “devletin vatandaşlarından, kamu hizmetlerinin karşılığı olması amacıyla zorla, karşılıksız ve belirli mevzuat hükümlerine uyarak topladığı ekonomik değerlere denir.” Bu tanımda ise verginin hangi amaçla ve nasıl toplandığı sorularına yanıt bulunmuştur.

Turhan'a (1998: 21) göre vergi, devletin hizmet sunabilmesi için bireylerin ödeme durumu dikkate alınmadan dikkate alınan ekonomik değer şeklinde tanımlanabilir. Aksoy (1994) ve Turhan (1998)'ın tanımlamalarına bakıldığında verginin toplanma amacına dikkat çekilmiştir.

Tüm bu tanımlamalardan hareket ederek yapılabilecek vergi tanımı:

“Devletlerin ve/veya devletler tarafından yasalarla yetkilendirilmiş olan kurumlar tarafından, kamu harcamalarını finanse edebilmek için, tüm yurttaşlardan, ödeme gücü oranında, kamu hizmetlerinden faydalanma derecesine bakılmaksızın, karşılıksız ve zorunlu olarak toplanan para niteliğindeki ekonomik değerlerdir.” olarak yapılabilir.

1.2. Verginin Amaçları

Vergilendirme sistemlerinin uygulanış amacı incelendiğinde birçok farklı dönemde birden fazla amaç için kullanıldığı görülmektedir. Fakat verginin asıl var olma amacı olan kamu finansmanını sağlaması değişmemiştir (Karakoç, 1995: 68). Dünya iktisat tarihinin ayrıntılı olarak incelenmesiyle vergilendirmenin amaçlarının değişip farklı yönde ilerlemeye başladığını tarih 1929 Büyük Buhranı olduğu söylenebilir. Bu büyük kriz öncesinde vergi sadece kamunun finansmanı olarak kullanırken bu kriz sonrasında ekonomik dengeyi sağlamakla beraber gelirin yeniden daha adaletli ve sosyal bir biçimde dağıtılması için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Erdem, 1996: 131).

Günümüze doğru bakıldığında artık vergilerin toplumun refahını arttırmak, daha adaletli gelir dağılımını sağlamak, sosyal devlet anlayışını pekiştirmek gibi daha topluma yönelik amaçları doğmaya başlamıştır.

Son yıllarda devletler, sosyal devlet anlayışına sahip olduğu için, her vatandaşın insan onuruna yakışan bir biçimde yaşam sürdürmelerinin gereğini yapmayı amaç haline getirmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında verginin mali olduğu kadar mali olmayan sosyal hayatı etkileyebilecek bir alanı olduğunu da göstermiştir (Canpolat, 2018: 42).

Verginin en önemli ve değişmeyen amacı mali olmasına rağmen, ekonomik ve sosyal amaçları da mevcuttur. Bu amaçların ışığında vergi sistemlerinin toplumun her bir bireyi için hangi esasa göre dağılacak sorusu yani gelirin yeniden dağıtılması meselesi vergi teorisinin en önemli konusudur (Edizdoğan, 2007: 60).

1.2.1. Mali Amaç

21. yy.'da giderek artan nüfus ve teknolojik gelişmeler devletler açısından kamusal mal ve hizmet üretimi ihtiyacını daha da arttırmıştır. Bu ihtiyaçlara ek olarak giderek artan iklim değişikliğine bağlı kaynakların azalması, çevre kirliliğinin artması, ulaşım sorunu gibi büyük yatırımlar gerektiren kamu harcamaları zorunlu hale gelmiştir. Devletler açısından giderek artan bu finansman ihtiyacının büyük bir kısmı toplanan vergiler ile sağlanmaktadır. Bu da verginin mali amacını ortaya koymuştur (Ejder, 2014: 137).

Elbette sistematik olarak artan bu toplumsal ihtiyacı finanse etmenin ilk ve en önemli aracı vergiler olmalıdır ve devlet bu ihtiyaçları karşılamak için mevcut vergileri artırmayı veya yeni vergiler oluşturmayı seçebilir. Ancak, her vatandaşın ödeme gücüne göre vergi toplamalı ve piyasaların işleyişini aksatmayacak, vergi belirleme ve tahsil etme maliyetini en aza indirecek ve esnek olacak şekilde vergi geliri sağlamalıdır. Milli gelirdeki değişikliklere uyum sağlamak için yeterlidir. Verginin mali amacına uygun olarak kurulan vergilendirme sisteminde; vergi yükünün mükellefler arasında adil bir şekilde paylaştırılması, vergilerin hesaplanma ve tahsilat maliyetlerinin en aza indirilmesi ve konulan vergilerin serbest piyasa ekonomisinin işleyişinin etkinliğine ket vurmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Şen ve Sağbaş, 2020: 18). Aynı zamanda vergi sisteminin tutarlı, net ve çağdaş yapısı vergi imkanlarını etkin ve verimli kullanabilmek açısından etkili olurken, yine vergilerin milli gelirdeki artışlara ve ekonomideki diğer değişimlere uyum sağlayabilecek esnekliğe sahip olmalıdır (Taş, 1994: 496).

1.2.2. Ekonomik Amaç

İktisat politikası belli bazı iktisadi ve sosyal amaçları gerçekleştirmek için ekonominin işleyişini tayin eden makro değişkenlere bilinçli müdahaledir. Hemen hemen bütün ülkelerde, iktisat politikasının genel amacı toplum refahının yükselmesidir. İktisat politikasının hedefleri, kabul edilen amacın iktisadi refahın artışının sağlanabilmesi için iktisadi yapıda gerekli görülen değişikliklerdir. Diğer bir deyişle hedefler, makro değişkenleri refah artışını engelleyen aksaklıkları giderecek şekilde ayarlamaktır (Görgün, 1972: 31). Bu makro değişkenlerden biri olan vergi sistemine müdahale ile ekonominin yeniden yapılanması mümkündür.

Devletler ekonomik hayata müdahale edebilmek ve buna yöne verebilmek için maliye politikalarına başvururlar. Başlıca maliye politikaları; vergi sistemi, harcamalar ve borçlanma olarak sayılabilir. Yapılan çalışma ile daha ilgili olması bakımından bu kısımda ekonomik hayata müdahale için vergi sisteminin kullanılması daha önemli olacak ve bunun üzerinde durulacaktır. Verginin temel amacının kamu giderlerinin finansmanı olması dışında ekonomik ve sosyal amaçları da mevcuttur. Verginin sosyal amacına ilerleyen bölümde değinileceği için bu kısımda verginin ekonomik amacı incelenecektir.

Devlet ekonomik istikrarı sağlama, ekonomik kalkınma ve büyümeyi gerçekleştirme hedeflerine vergilendirme yoluyla ulaşabilir. Bu bağlamda vergilendirme, ekonomik amaçlara ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaktadır (Beşel, 2015: 3).

Örneğin: Ekonomik sistemde meydana gelen enflasyon ve deflasyon gibi durumlarla mücadelede vergi bir araç olmaktadır. Ekonomide enflasyonist baskı mevcut olduğu dönemlerde (yani fiyatlarda bir artma eğilimi görüldüğü dönemlerde) yeni vergiler veya vergi zamları yapılmak suretiyle piyasada mevcut olan fazla alım gücünün azaltılması ve fiyatlar üzerindeki baskının kaldırılması gerekir. Deflasyonla mücadele de vergiler mükelleflerin alım gücünü ve bir netice bir netice toplam talebin azaldığını göstermektedir. O halde deflasyon dönemlerinde vergi indirimleri yapılmak suretiyle halkı satın alma gücü artırılırsa toplam talepteki yetersizliğin önlenmesi mümkün olacaktır (Öncel vd., 2015: 108). Yine örnek olarak; vergi sistemleri kişilerin yatırım kararlarını da etkilemektedir. Yüksek vergilerin mevcut olduğu ülkelerde kişiler yatırım yapmakta zorlanmaktadır. Daha düşük vergi sistemine sahip ülkeleri tercih edebilmektedir. Bunun için vergi sistemlerinde ihracata ve yatırımlara yönelik muafiyetler ve istisnalar getirilmektedir. Vergi teşvikleri ile kişiler tasarrufa yönlendirilebilir. Bunlar ekonomide alınan vergisel tedbir ya da ekonomiye vergiler eliyle yapılan müdahaleler ile ekonominin yönlendirilmesidir.

1.2.3. Sosyal Amaç

Vergi sistemleri sosyal adaletin sağlanması amacıyla gelirin yeniden dağılımda bir sosyal politika aracı olarak kullanılabilir. 1982 Anayasası'nın 73. maddesinde "Vergi yükünün adil ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır." Vergi, gelir dağılımında adaleti sağlamak için vergiyi bir araç olarak kullanmak gerekir.

Serbest piyasa ekonomisinde gelir ve servet dağılımı kendiliğinden oluşmaktadır. Ancak vergilendirme yoluyla, otomatik olarak belirlenen bu ekonomide gelir ve servet dağılımındaki eşitsizlikler bir ölçüde giderilebilir. A. Wagner, vergilendirmenin sosyal yönüne ilk dikkat çeken kişi oldu. Wagner, sosyal yapıdaki çeşitli faktörlerden kaynaklanan gelir ve servet eşitsizliklerinin ve adaletsizliklerin vergilendirme yoluyla düzeltilebileceğini savundu (Eker, 2005: 148). Uzun yıllar kamu maliyesi alanında kabul görmeyen bu görüş, daha sonra kamu harcamalarındaki olağanüstü artış nedeniyle benimsenmiş ve vergilemenin güvence sağlaması nedeniyle daha yeni bilim adamlarının ilgisini çekmiştir (Aksoy, 2011: 174).

Klasik iktisatçı ve maliyecilerin, vergi salt mali amaçlar için toplanır şeklinde görüşü vardı. Yine aynı görüşteki maliyeciler, devletin ekonomiye müdahale etmesinin büyük bir gerekliliğinin olmadığını ve ekonomik düzenin kendiliğinden dengeyi bulabileceğini düşünmekteydiler. Fakat 1929 Büyük Buhranı gösterdi ki devletin ekonomiye hiç müdahale etmediği ve Adam Smith'in de dediği gibi: 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız etsinler' fikriyle ekonomi düzelmeyecekti. Bu görüşteki iktisatçıların fikirleriyle yönetilen ekonomik düzende devlet piyasalara müdahale etmemiş, bireylerin gelir ve servet dağılımında bir adaletsizlik olduğu sonucu ortaya çıkmıştı. Bunun sonucu olarak ekonominin yapıtaşı olan büyük fabrikalar ürettikleri ürünleri satın alabilecek bir talep bulamadı. Yani arz fazlası ile karşılaşıldı. Anlaşıldı ki ekonomik piyasalar salt kendi dinamikleri ile gelir adaletsizliği ile oluşan ekonomik sıkıntıları ve bu adaletsizlikleri çoğu zaman çözemiyordu ve devletin duruma müdahale etmesi gerekiyordu.

Günümüzde ekonomik kalkınma planlarının toplumsal kalkınmaya ilişkin bölümleri de kişisel gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi ve iktisadi kalkınma, kişisel gelir dağılımındaki eşitsizliklerin önlenmesi konularına odaklanmaktadır. Bu nedenle, gelir dağılımının insanlar arasında mümkün olduğu kadar eşit, mevcut imkanlar dikkate alınarak ve eşitsizlikten kaçınılarak yapılmasının, toplumun refahı ve bilançoların sağlıklı bir şekilde işlenebilmesi için üzerinde durulması gereken bir özelliği olduğu unutulmamalıdır. Devletin belirleyeceği mal gruplarına göre vergilemede adaleti sağlamak amacıyla; ucuz mallara daha düşük seviyede veya oranda, lüks mallara ise daha yüksek seviye ve oranda vergi uygulanması, bu durumun sonucunda adil bir gelir ve servet dağılımını sağlanabilir ve bu hakkaniyet açısından uygun bir politika olarak görülebilirdi (Özbilen, 1998: 383).

Vergi sistemi aracılığıyla sosyal amaçları gerçekleştirebilmek için yüksek gelir düzeyinde bulunan bireylerden daha fazla, orta ve düşük gelirli bireylerden az vergi alınabilir (Beşel, 2015: 4). Fakat vergilemede, adil gelir dağılımını sağlamak düşünüldüğü kadar kolay bir durum değildir. Bu bağlamda adil bir gelir dağılımının sağlanması için vergi, transfer vb. kavramların bir nevi döngüsel denge içerisinde devreye sokulması gerekmektedir. Vergileme yoluyla ortaya çıkacak olan gelir dağılımına ilişkin düzenleme tasarlanırken, bu düzenlemenin sonuçları dikkate alınmalı, ancak kamu harcamalarının etkisi de göz ardı edilmemelidir (Aksoy, 2011: 176).

ABD'de vergilerin sosyal işlevlerine ilişkin bir başka çalışma olarak Milton Friedman, gelir vergisi sistemiyle entegre sadece bir tane nakit yardım sisteminin yerine geçecek bir “Negatif Gelir Vergisi” sistemi önerdi. Belli bir gelir eşiğinin altında gelir vergisi ödenir, bunun altında kalanlar devlettir, yani bu sistem, devletin belirlediği yoksulluk sınırının altındaki kişilerden vergi alınmamasını ve bu kişilerin devlete ödeme yapması gerektiğini belirtmektedir (Nadaroğlu, 1996: 121).

Vergilendirmeden elde ettiği geliri olan bir kamu kurumu, düşük gelirli ve hatta yoksul vatandaşlar için sosyal yardımlara harcama yaparak veya bu sosyal statüde olan bireylere bazı mal ve hizmetleri sunarken belirlediği fiyatlar piyasa fiyatının altında veya ücretsiz olarak sunarak gelir adaletsizliğini azaltabilir. Bu gibi durumlar vergi sistemlerinin sosyal amacına örnek olarak gösterilebilir.

1.3. Türk Vergi Sistemi

Belirli bir ülkede önceden belirlenmiş dönemlerde yürütülen vergilerin tamamı ‘vergi sistemi’ olarak adlandırılır. Zaman içerisinde bu vergi sistemleri değişir ve koşullara uygun olarak gelişir. Herhangi bir ülkenin vergi sistemini anlayabilmek için inceleme yaparken belirli bilimsel ölçütlere göre incelemeler yapılır. Bunların ayrıntısına girmeden kabaca bölümlere ayrılmıştır:

1. Yükümlünün kişisel durumuna göre,
2. Vergiyi ödeyen ile vergi yükü taşıyan kişiye göre,
3. Verginin kapsamına göre,
4. Vergilendirilen ekonomik kaynağa göre.

Yapılan bu farklı ayrımlar incelendiğinde bilimsel açıdan en çok kullanılan ve tercih edilen yöntem vergilendirmenin hangi ekonomik kaynağa göre yapıldığıdır. Bu bağlamda vergi türleri, vergiye konu olan mali değerin sebebine göre sınıflandırılmıştır. Türk vergi sistemi göz önüne alındığında şu üç ekonomik unsura göre vergi türlerinin ayrıştırıldığı görülmektedir: Belli bir vergi ya gelirleri ya serveti ya da harcamaları yükümlendirir (Öncel vd., 2015: 226).

Bu sınıflandırmaya göre Türk Vergi Sistemi:

1. Gelir üzerinden alınan vergiler,
2. Servet üzerinden alınan vergiler,
3. Harcamalar üzerinden alınan vergiler.

Şekil 1: Türk Vergi Sisteminin Genel Yapısı

Kaynak: Salman, 2019.

Bu başlıklar altında yer alan vergilerin ayrıntılı anlatımları ilerleyen başlıklarda incelenmiştir.

1.3.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Günümüzde birçok ülke için vergi gelirleri içinde en yüksek payı, gelirden toplanan vergiler oluşturmaktadır. Türk vergi sisteminde kişilerin gelirleri üzerinden alınan iki yarı vergi türü bulunmaktadır: Gelir vergisi ve kurumlar vergisi. Gelir vergisi, gerçek kişilerin kazanç ve iratlarını konu alırken, kurumlar vergisi ise tüzel kişilerin kazançları üzerinden

alınmaktadır. Bu iki vergi türü de gelir üzerinden alınırken aralarındaki temel fark yükümlünün kim olduğu ayrımında ortaya çıkmaktadır (Öncel vd., 2015: 235).

1.3.1.1. Gelir Vergisi

Ülkemizde bugünkü anlamıyla gelir vergisi 1950 yılında Alman Gelir Vergisi Kanunundan yola çıkılarak hazırlanan yapıyla yürürlüğe girmiştir. Şu an yürürlükte olan gelir vergisi kanunu 1960 yılında kabul edilmiştir.

1960 yılında kabul edilen 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu madde 1'e göre gelirin tanımı (193 sayılı GVK Md. 1): 'Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.' İlgili kanun maddesinden de anlaşıldığı üzere gelir vergisinin konusu kişisel gelirdir ve gerçek kişilerden ödeme gücüne göre vergilendirilmesiyle gerçekleşmektedir. Bu durumun ödeme gücüne göre alındığı fikrine yönelten, gelir vergisinin Türk vergi sistemi içinde artan oranlılık esasına göre tarifelendirilmiş bir vergi olmasıdır.

Gelir vergisi bir vergidir ve diğer vergilerden farklı olarak subjektif bir vergi olması sebebiyle kişiselleştirilebilmektedir. Gelir vergisi, artan oranlılık kavramı ile ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesini etkin bir şekilde uygulanmış halidir. Gelirin önemli bir unsuru olan ücretler, büyük ölçüde stopaj usulüyle vergilenmektedir (Güler, 2017: 163). Aşağıda yer alan tabloda 2023 yılı için elde edilen gerçek kişi gelirlerinin hangi oranlarda vergilendirileceği belirtilmiştir.

1.3.1.2. Kurumlar Vergisi

Kurumlar vergisi gerçek kişiler, bireysel işletmeler ve şahıs şirketleri dışındaki tüzel kişileri vergilendirmektedir. Avrupa'da 1. Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlaşan kurumlar vergisi, ülkemizde 1950 yılında kabul edilmiş ve vergi sistemimize girmiştir. 1949 yılında kabul edilmiş olan 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu önemli değişiklikler yaşadıktan sonra yerini 2006 yılında kabul edilen 5520 sayılı kanuna bırakmıştır (Öncel vd., 2015: 329).

5520 sayılı kanuna göre kurumlar vergisinin konusu madde 1'de şöyle açıklanmıştır: "Sermayeye sahip işletmeler, kooperatifler, ekonomik faaliyet yürüten kamu kurumları, ticari faaliyet yürüten dernek ya da vakıf işletmeleri, iş ortaklıkları, kurumların kazanç

elde ettikleri gelirler gelir vergisi kapsamında değerlendirilerek kurumlar vergisine tabi oldukları yasal olarak ifade edilmiştir.” Vergi sınıflandırması yapıldığında kurumlar vergisi gelir vergisi gibi dolaysız bir vergidir. Fakat gelir vergisi gibi subjektif vergi değil objektif bir vergidir. Bunun sonucu olarak kurumlar vergisi artan oranlı değil tek oranlı vergi tarifesinin uygulanmasını gerekli kılmaktadır (Öncel vd., 2015: 329). Kurumlar vergisinin dönemsel olarak değişen ekonomik yapıya uyum sağlayabilmesi ve bu anlamda etkin ve verimli olabilmesi adına vergi oranı değişiklik göstermektedir. Aşağıda yer alan tabloda son yıllarda Türkiye’de uygulanan kurumlar vergisi oranlarına yer verilmiştir.

1.3.2. Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Servet kural olarak gelirin biriktirilmesi ile oluşmaktadır. Başka bir anlamda ifade edersek servet kişilerin sahip oldukları mal varlıklarına ilişkin stok durumlarıdır. Servet vergileri anlam olarak mülkiyet vergileri ya da varlıktan alınan vergiler olarak da kullanılmaktadır (Öncel vd., 2015: 355). Türk Vergi Sistemi’nde yer alan servet vergileri: emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi ve motorlu taşıtlar vergisinden oluşmaktadır.

1.3.2.1. Emlak Vergisi

Osmanlı Devleti’nde gayrimenkuller üzerinden alınan vergi uygulaması Türkiye Cumhuriyeti’nde de uygulanmıştır. 1931 yılında Bina ve Arazi Vergisi Kanunu çıkarılmış, 1970 yılında ise 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu olarak yeni bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun birtakım problemleri vardı, yükümlülerin aynı nitelikteki gayrimenkulleri için beyan edilen matrahları arasında büyük farklılıklar vardı. Başka bir örnek olarak; emlak vergisi merkezi idarenin toplam vergi gelirleri içinde %1 oranına bile ulaşamıyordu. Verimli bir emlak vergisi sistemi kurmak gerekli olmuştu. Bunun sonucunda 1982 yılında 2587 sayılı kanun çıkartıldı, daha sonra 1985 yılında 3239 sayılı kanun ile bazı yenilikler getirildi. Bu son düzenlenen kanun ile Emlak Vergisi toplama yetkisi belediyelere verildi. Günümüzde de verginin tarh ve tahsilinde yetkili merciler belediyelerdir. 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nun yapısına genel olarak bakıldığında bu kanunun diğer vergilerden farklı olarak iki ayrı vergiyi düzenlediği görülmektedir. Bunlar; bina vergisi ve arazi vergisidir. Arazi vergisi kendi içinde arsa ve arazi vergisi olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Öncel vd., 2015: 358). Aşağıda güncel olarak uygulanan

oranlara yer verilmiştir. Bu oranlara baktığımızda gayrimenkullerin belediye sınırlarında olanların olmayanlara göre iki kat daha fazla vergilendirildiği görülmüştür.

1.3.2.2. Veraset ve İntikal Vergisi

Kişilerin sahip olduğu servetlerin el değiştirmesi ile alınan vergiler yani servetin intikalinden doğan yükümlülükler veraset ve intikal vergisinin konusunu oluşturmaktadır. Farklı bir ifadeyle veraset ve intikal vergisi servetin ivazsız olarak el değiştirdiği durumların vergilendirilmesidir. Yıllar içinde Türk Vergi Sisteminin toplam gelirleri içinde veraset ve intikal vergisinin payın bakıldığında çok küçük bir payı olduğu görülmektedir. Bu payın %1 civarında seyir ettiği bilinmektedir. Fayda açısından önemsizliğine rağmen bu verginin sistemimizde yer etmesi ve yerini korumasının en büyük sebebi vergilendirme ilkelerindeki ödeme gücü ilkesinin bir gereği olmasıdır (Öncel vd., 2015: 371). Servet unsurunun var olması onun getirinin boyutuna bakmadan vergilendirilmesi için gereklidir. Bunun en temel sebebi vergilendirmede adaleti sağlayabilmektir. Bu vergi türünde oran belirlenirken iki farklı durum ortaya çıkmaktadır: Veraset yoluyla intikaller, ivazsız intikaller.

1.3.2.3. Motorlu Taşıtlar Vergisi

Motorlu taşıtlar vergisini vergi sistemimiz içinde incelediğimde verginin kapsamı açısından bir özel servet vergisi olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde motorlu taşıtlar vergisinin ilk kez uygulanışı 1957 yılında yürürlüğe konulan Hususi Otomobil Vergisi ile olmuştur. Daha sonra bu verginin adı ve içeriği 1963 yılında çıkarılan 197 sayılı Motorlu Kara Taşıtları Vergisi ile güncellenmiştir. Fakat bu iki vergi de sadece kara taşıtlarını vergiye bağladığı için yeterli görülmemiş ve 1980 yılında Motorlu Taşıtlar Vergisi çıkartılmıştır. Bunun sonucunda kara taşıtlarının yanında hava ve deniz taşıtları da vergilendirilmeye başlanmıştır. Son olarak 2009 yılında deniz hukukunun da yaşadığı son gelişmelere bağlı olarak deniz taşıtları bu kanun kapsamının dışında bırakılmıştır (Öncel vd., 2015: 391).

1.3.3. Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler

Harcamalar üzerinden alınan vergileri üretilen, satılan ya da tüketilen mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. Gelir veya servetin harcandığı durumda

vergilendirilmesi durumudur. Vergiler mal veya hizmet fiyatlarının içine gizlenerek alınır, bu sebeple dolaylı vergilerdir. Ödenecek verginin miktarı tüketim ile doğru orantılıdır. Başka bir anlamda tersine artan oranlı vergilere örnek gösterilebilirler; çünkü kişilerin gelirleri arttıkça tüketilen mal veya hizmetlere ödenen verginin yine kişinin geliri içindeki payı düşmektedir (Öncel vd., 2015: 399).

Türk vergi sistemi kapsamında harcamalardan alınan vergileri; katma değer, özel iletişim, özel tüketim, tüketim, gümrük, harçlar vb., banka ve sigorta muameleleri, damga, eğlence, kumar, çevre temizlik adı altında geçen vergi türleri ülkemizde en çok bilinen vergilerdir.

1.3.3.1. Katma Değer Vergisi

Katma değer vergisi harcamalar üzerinden alınan vergiler arasında en yaygın ve gelişmiş olanıdır. Vergiyi doğuran olay üretilen mal veya hizmetin üretim, dağıtım ve hizmet sektörlerinin her aşamasında el değiştirmesiyle ortaya çıkmaktadır. Yani her aşamada üretimdeki ürün veya hizmete yüklenen değer vergilendirilmektedir (Öncel vd., 2015: 401). Türk vergi sisteminde şu an güncel olarak uygulanan kanun 1984 yılında yürürlüğe giren 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunudur. Bu yasaya göre katma değer vergisinde vergiye konu olan işlemler 1 inci maddede aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (3065 sayılı KDV kanunu md.1); “Türkiye’de aşağıdaki işlemler katma değer vergisine tabidir: ticari, sınai, tarımsal ve bireysel faaliyetler kapsamındaki mal ve hizmetler, her türlü mal ve hizmet ithalatı, diğer faaliyetlerden doğan mal ve hizmetler...”

Güncel olarak Türk vergi sisteminde uygulanan katma değer vergisi oranları %1, %8 ve %18’dir. Bu oranlar her yıl hangi ürün ve hizmete hangi oranın uygulanacağına dair ayrıntılı ekli listeler halinde tebliğ edilmektedir. Uygulanan oranların alt metninde tüketilecek olan ürünün hayati önem taşıyıp taşımadığına göre belirlenmektedir. Örneğin; birçok gıda maddesi günlük yaşamda herkes için vazgeçilmez olduğu için en düşük oranla vergilendirilir. Bu çalışmada ayrıntılı listelere yer verilmeyecektir.

1.3.3.2. Özel Tüketim Vergisi

Özel tüketim vergisi diğer vergilerle karşılaştırıldığında vergi sistemimizde çok yeni yerini almış bir vergidir. 2002 yılında 4760 sayılı kanun ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanundaki madde 1’e göre özel tüketim vergisinin konusu;

“Bu Kanuna ekli; a) (I) sayılı listedeki malların ithalatçıları veya rafineriler dahil imal edenler tarafından teslimi, b) (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olanların ilk iktisabı, c) (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanlar ile (III) ve (IV) sayılı listelerdeki malların ithalatı veya imal ya da inşa edenler tarafından teslimi, d) (I), (III) ve (IV) sayılı listelerdeki mallar ile (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanların özel tüketim vergisi uygulanmadan önce müzayede yoluyla satışı, bir defaya mahsus olmak üzere özel tüketim vergisine tabidir.” Genel olarak bu listeleri özetleyecek olursa; I sayılı listede petrol ürünleri, II sayılı listede motorlu araçlar, III sayılı listede tütün ve alkollü, kolalı içecekler, IV sayılı listede ise kozmetikler, matbua, cam seramiği ve kristal mamul sofras, mutfak, büro eşyaları, kıymetli taşlar ve her türlü elektrikli aleti içine alan çok geniş bir eşya grubundan oluşmaktadır.”

1.3.3.3. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Banka ve sigorta muameleleri vergisi, 1956 yılında yürürlüğe giren 6802 sayılı Gider Vergisi Kanunu'nun birinci bölümünde yer almaktadır. Bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri bankacılık ve sigortacılık işlemleri üzerinden vergi ödemekle yükümlüdür. Verginin konusu ve vergiyi doğuran olay Gider Vergileri Kanunu'nun 28'inci maddesinde;

“Banka ve sigorta şirketlerinin 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir. Bankerlerin yapmış oldukları banka muamele ve hizmetleri dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar (kendileri veya başkaları hesabına menkul kıymet alıp satmayı, alım-satıma tavassut etmeyi veya alıp sattıkları menkul kıymet karşılığı borçları ödemeyi taahhüt etmeyi meslek haline getirenlerin bu faaliyetleri dolayısıyla lehlerine kalan paralar ile mevduat faizi vermek veya sair adlarla faiz ve benzeri menfaatler sağlamak üzere devamlı olarak para toplama işiyle uğraşanların topladıkları paralara sağladıkları gelir ve menfaatler üzerinden komisyon, ücret, hizmet karşılığı gibi adlarla aldıkları paralar dahil) da banka muameleleri vergisine tabidir.” şeklinde düzenlenmiştir.

1.4. Vergilemenin Sınırları

Devletin egemenlik gücüne göre tek taraflı olarak aldığı verginin nihai bir sınırı mevcuttur. Uygulamada olan bir verginin bir birim dahi arttırılmasının mümkün olmadığı sınıra vergilemenin sınırı denir. Vergilemenin sınırları hukuki, iktisadi, mali, siyasal, toplumsal, kültürel ve psikolojik olarak alt başlıklara ayrılabilir (Saruç, 2013: 31).

1.4.1. Vergilemenin Hukuki Sınırı

Vergi yasal dayanağını anayasa ve yasalardan almaktadır. Bu sebeple verginin hukuki sınırını belirleyen kanunlardır. Dünya tarihinde ise kanunlarla vergilerin sınırlandırılmasına ilk örnek 1215 yılında İngiltere’de kabul edilen Magna Carta Libertatum gösterilecektir. Bu belge ile ilk kez monarşilerin vergilendirme yetkileri kısıtlanmıştır. Modern döneme geldiğimizde vergilendirme ilkelerinin temeli olan kanunsuz vergi olmaz ilkesinin doğal bir sonucu olarak vergiler kanunla konulur ve kanunla değiştirilir (Saruç, 2013: 31).

1.4.2. Vergilemenin İktisadi Sınırı

Vergilemenin iktisadi sınırı, vergi kapasitesinin en etkili ve en verimli şekilde kullanılabileceği nokta olarak tanımlanmıştır (Nadaroğlu, 1989: 286)

İktisadi açıdan vergi devletin milli gelirden aldığı pay olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda ülkeler için vergilerin büyüklüğü milli gelir seviyesinin büyüklüğü ile sınırlıdır. Bir yandan da vergilemenin, milli gelirin bütününe kapsayan noktaya kadar sürdürülebileceği düşünülebilir. Fakat bu düşünce teori olarak kalmıştır. Çünkü milli gelirin tamamının vergi olarak alınması demek devletin toplumdaki tüm bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması görevini üstlenmesini gerekliliği demektir. Böyle kurgulanan bir ekonomik düzende bireylerin hiçbir kişisel gelirin olmaması sonucunda hem verginin verimliliği de azalacak hem de devletin toplumun tüm ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olması durumu sürdürebilir olmaktan çıkaracaktır. Aynı zamanda bireylerin gelirin tamamının vergi olarak alınması halinde bireyler gerçek gelirlerini gizleme yoluna gidecektir. Sonuç olarak vergilemenin iktisadi sınırını belirlemek için kesin bir vergi oranından söz etmek mümkün değildir. Bu sınır her toplum ve her ekonomik düzende farklılıklar gösterecektir (Saruç, 2013: 32).

1.4.3. Vergilemenin Mali Sınırı

Vergi sistemini ayrıntılı ele almadan genel kabul görmüş bir düşünceye göre, var olan vergilerin oranının arttırılması vergi gelirlerini de arttıracaktır. Fakat vergi sistemi içindeki matematik birçok değişkenden etkilenmektedir ve bu sonucun böyle çıkmadığını göstermektedir. Klasik iktisatçılar yaptıkları çalışmalarda belirli bir sınırı aşan vergi oranlarının vergi gelirleri üzerindeki etkisini incelediklerinde talebi esnek olan mallar üzerindeki vergi oranları yükselttiğinde, gelir kaybı olabildiği sonucunu çıkarmışlardır. Vergi oranlarında yapılan her artış arttırılan oranda ek gelir artışı sağlamamaktadır. Bazen tam tersi vergi oranlarının arttığı durumda gelir kaybı olabilmektedir (User, 1992: 15).

Günümüz ekonomi modellerine yaklaştıkça 1980’li yıllarda ortaya çıkan iktisadi yaklaşımlar vergilemenin sınırları konusunda yeni görüşler ortaya atmıştır. Arz yönlü iktisat politikalarına uygun olarak vergi indirimleri artırılmalıdır. Bu indirimlerle başlangıçta devletler gelir kaybına uğrayacak fakat daha sonra vergi olarak toplanmayan fonlar ve tasarruflar sayesinde ekonomi de üretim ve verimlilik artacaktır. Bu fikirden etkilenen iktisatçılardan biri olan A. Laffer vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi bir diyagramla tarif etmiştir. ‘Laffer Eğrisi’ olarak da bilinen bu diyagrama göre vergi oranı artarken belirli bir optimal seviyeye gelene kadar vergi gelirleri de artacaktır. Fakat bu optimal vergi oranından sonra artırılan her vergi oranı vergi gelirlerinde düşüş meydana getirecektir. Yani bu noktadan sonra vergi gelirleri ile vergi oranı arasındaki ilişki ters yönlü olmaktadır (User, 1992: 17).

1.4.4. Vergilemenin Siyasi Sınırı

Siyaset biliminin aktörleri olan siyasi partilerin karar ve davranışlarının temelinde oylarını maksimize ederek seçim kazanmak ve hükümeti kurmak yer almaktadır. Vergileme ve vergi sistemi seçmenlerin oy verirken göz önünde bulundurdıkları önemli bir konudur. Bu sebeple siyasi aktörler seçmenlerin vergi ile ilgili isteklerini yerine getirmeye çalışırlar. Çağdaş demokratik sistemler incelendiğinde görülmüştür ki hükümetler vergi sayısını ve oranlarını kendi partilerinin oylarının düşmeye başlayabileceği seviyeye kadar yükseltmek isterler. Kısaca vergilemenin siyasi sınırı vergi sebebiyle oyların düşmeye başladığı noktadan önceki durumdur (Saruç, 2013: 34).

Sonuç olarak günümüz yönetimlerinin politikaları, önceliğe konulan oy toplama kaygısı, toplumsal bir yarar yerine belirli bir kişi ve grupların çıkarlarının gözetilmesine yol açmaktadır. Bu durum ise demokrasinin gerekliliklerinden uzaklaşarak devletlerin kısa dönemli politikalara yönelmesine ve devletin uzun dönemli amaçlarından uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

1.4.5. Vergilemenin Psikolojik Sınırı

Vergileme, mali sistemle ilgili olduğu kadar psikoloji ve sosyoloji bilimleri ile de ilgili bir konudur. Vergilemenin bireysel ve psikolojik yönü olarak: bir ülkedeki kamu gelirlerini arttırabilmekte en etkili faktörlerden biri o ülkede yaşayan insanların psikolojik durumlarıdır. Çünkü vergi sisteminin doğal bir gereği olarak, vergiler her ne kadar cebren toplanıyor olsa da bu vergilerin aynı zamanda başlangıcından ödeme aşamasına gelene kadar olan kısmında, vergiyi beyan edip etmeme ya da doğru ya da yanlış beyan etme gibi durumlar mükelleflerin tamamen kendi hür iradelerine ve inisiyatiflerine bırakılmıştır (Özpınar, 2009: 268-269). Bu durumda vergilemenin psikolojik sınırı oldukça önemli bir konu haline gelmektedir. Fakat bu sınır mükelleflerin algıları ile ilgili bir durum olduğu için herhangi bir sayı olarak tespit etmek oldukça güçtür. Kesin olarak herhangi bir oran verilemez. Sadece vergilemede psikolojik olan bu sınır genellikle sosyal psikolojinin bir etkisiyle sosyolojik olarak gerçekleşen olaylar karşısında azalma ve artma eğilimi gösterebilir. Örneğin; savaş veya doğal afet gibi sosyolojik durumlarda psikolojik sınır yükselirken, ekonomik düzende ortaya çıkan yolsuzluklar ya da bozulmalar gibi durumlarda bu sınır düşmektedir (Saruç, 2013: 35).

Sonuç olarak vergi sistemini oluştururken kanun koyucu, vergi algısı, vergi ahlakı ve vergi bilinci gibi vergiye karşı tutumu etkileyebilecek ve buna yönelik sonuçlar doğurabilecek psikolojik ve sosyolojik olayları dikkate almalıdırlar.

1.4.5.1. Objektif vergi yükü

Vergilemenin psikolojik sınırını belirlemek amacıyla kullanılan vergi yükü kavramının üç farklı türü bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan objektif vergi yükü genellikle mükelleflerin ödediği vergi ile gelir düzeyleri arasındaki orantısal ilişkiyi gösteren vergi yüküdür. Fakat bu tanıma göre aynı gelir düzeyine sahip kişilerin aynı oranda vergi ödediği ve vergi yüklerinin aynı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum psikolojik

unsurun vergi yüküne dahil edilmediğini göstermektedir. Bu sebeple subjektif ve net subjektif vergi yükü kavramlarını incelemek gerekir (Şenyüz, 1995: 14, akt. Kitapçı, 2015: 134).

1.4.5.2. Subjektif Vergi Yükü

Subjektif vergi yükü bir kişinin vergi ödediği için elde ettiği gelirden meydana gelen azalma sebebiyle hissettiği baskı olarak tanımlanabilir (Eker, 1996: 152, akt. Kitapçı, 2015: 134). Aslında objektif vergi yükü salt ödenen vergi miktarını hiçbir zaman ifade etmemektedir. Mükelleflerin hissettikleri vergi yükleri tamamen sahip oldukları bilgi birikimleri, vergiye yönelik algıları ya da vergi bilinci ile ilgilidir. Vergi bilinci veya bilgi birikimi yüksek bir bireyin rasyonel değerlendirmeleri daha kolay yapabildiği varsayımı altında bu bireyin objektif vergi yükü ile subjektif vergi yükünün birbirine yakın olacağı yorumu yapılabilir. Aynı şekilde bilgi birikim düzeyi düşük olan kişinin rasyonel varsayımlar yapabilmesinin zor olacağı fikrinden hareketle objektif vergi yükü ve subjektif vergi yükünün birbirine yakın olmaması sonucu çıkacaktır. Bu durum tamamen bireyin vergiye yönelik bilinci, algısı ve sahip olduğu bilgi düzeyi ile ilgilidir (Çiçek vd., 2008: 17-27, akt. Kitapçı, 2015: 135).

1.4.5.3. Net Subjektif Vergi Yükü

Net subjektif vergi yükü tanım olarak vergilerini düzenli olarak ödeyen bir mükellefin kamu harcamalarından faydalanma oranının hissettiği vergi yükünden düşülmesini ifade eder. Fakat uygulamada bu vergi yükünü hesaplayabilmek mümkün değildir. Çünkü herhangi bir vatandaşın kamu harcamalarından faydalanma oranını tespit etmek, kamu harcamalarının dışsallığı özelliği sebebiyle mümkün olmamaktadır. Genellikle mükellefler kamu harcamalarının faydalarını hissetmedikleri için bunu hissettikleri vergi yüküyle karşılaştıramazlar (Şenyüz, 1995: 16, akt. Kitapçı, 2015: 135).

Bu durumun sonucu olarak devletler net subjektif vergi yükünü daha az hissettirmek amacıyla dolaylı vergi uygulamalarını artırır. Fakat dolaylı vergilerin artması bireylerin ödedikleri vergileri hissetmemelerine yol açtığı için bireylerdeki vergi bilinci ve vergi etiği kavramlarının oluşup gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir (Kitapçı, 2015:136).

1.5. Vergi ile İlgili Diğer Kavramlar

Vergi okuryazarlığı kavramını ilerleyen bölümlerde daha iyi anlayabilmek için verginin ilişki içinde olduğu diğer kavramları da incelemek gerekir. Çünkü mükelleflerin vergi okuryazarlığı seviyesini ölçebilmek amacıyla yapılan birçok çalışma vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu, vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramları arasında doğru bir ilişki olduğu ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple bu bölümde vergi bilinci, vergi ahlakı vergi uyumu ve vergi uyumsuzluğu kavramlarına kısaca değinilecektir.

1.5.1. Vergi Bilinci

Vergi bilinci tanım olarak, mükelleflerin vergiyi algılama biçimi ve bu algılarını davranışlarına yansıtma biçimidir. Farklı bir ifadeyle mükelleflerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirme isteklerinin düzeyine vergi bilinci denmektedir. Vergi bilinci kavramına yönelik literatürde birden fazla tanımlama mevcuttur. Savaşan vd. (2005), vergi bilinci kavramını mükellefin ödediği vergi karşılığında aldığı kamusal mal ve hizmetleri ilişkilendirmesidir, şeklinde tanımlarken; Demir vd. (2016), mükelleflerin vergi konusundaki farkındalık düzeyi; Ömürbek vd. (2007) ise, devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için bireylerin elde ettiği gelirlerden veya servetlerinden kanunlarda belirtilen usul, esas ve oranlara göre katkıda bulunmaları gerektiğini fark etme, bilme ve hatırlama yeteneğine sahip olmaları olarak; Şenyüz (1994), verginin niçin ödendiği sorusunun mükellef nezdinde cevaplandırılabilir olmasıyla doğrudan ilgilidir şeklinde tanımlamıştır.

Vergi bilinci kavramı vergi gelirlerinin belirlenmesi için önemli bir kavramdır (Buyrukoğlu vd., 2020: 2013). Bu yönüyle vergi bilinci salt vergi mükelleflerini ilgilendiren bir konu olmaktan çıkarak devleti de ilgilendiren önemli bir konu haline gelmektedir. Vergi bilinci, mükelleflerin vergiye yönelik üzerine düşen ödevleri tam ve zamanında yerine getirmeleri olarak da tanımlanırken, toplumda vergi gelirlerini arttırmak amacıyla istenen bu vergi bilincini etkileyebilecek birçok faktör bulunmaktadır. Kısaca bunlar; kamu harcamalarının etkin kullanılıp kullanılmadığı, devlete olan bağlılık ve güven seviyesi, vergi afları, vergi mevzuatının anlaşılır olup olmaması ve sık değişip değişmediği, vergi sisteminin adil bir yapıda olup olmaması olarak sayılabilir. Ayrıca vergi dairesinin mükellef ile ilişkilerinin ne kadar etkin olduğu ve vergi konusunda ilgili kurumların verdiği eğitim faaliyetleri veya projelerinin ne kadar etkin olduğu vergi

bilincini etkileyen faktörler arasında sayılabilir. Bu faktörlerin yanında vergi bilincinin oluşmasında yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir kaynağı sosyodemografik etmenlerde etkili olmaktadır (Bağdıç vd., 2010: 96)

Şekil 2: Vergi Bilincini ve Ahlakını Etkileyen Unsurlar

Kaynak: Teyyare ve Kumbaşı, 2016: 6.

Kısaca bir anlamda bilinci yüksek bir mükellef devletin yerine getirdiği mal ve hizmetlerin karşılığının ödediği vergiler olduğunun farkındadır. Vergi bilinci yüksek toplumlara bakıldığında, kişilerin verdikleri vergilerin kendilerine hizmet olarak döneceğine yönelik inançları vergi bilinci düşük toplumlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Kişiler vergi öderken bir anlamda vergilerini özgür iradeleri ile tamamen doğal bir sürecin sonucu olduğunu bilerek vergilerini ödemektedirler. Bu sebeple vergi bilinci oluşmuş toplumlarda vergi kayıp ve kaçakları vergi bilinci oluşmamış toplumlara göre çok daha az görüldüğü söylenebilir.

1.5.2. Vergi Ahlakı

Ahlak, insan ilişkilerinde “iyi” ya da “doğru” veyahut “kötü” ya da “yanlış” olarak adlandırılan değer yargılarıdır. Başka bir tanımla, ahlak, toplumsal yaşamda, norm ve

kuralların oluşturduğu bir sistem bütünüdür (Aktan, 2006: 126). Bu bağlamda bir toplumun ahlak kuralları ile vergileme sistemi arasında oldukça yakın bir ilişki mevcuttur.

Vergi ahlakı ile ilgili literatürde genel kabul görmüş tek bir tanım olmamakla birlikte farklı araştırmacıların tanımlamaları mevcuttur. Torgler (2003) vergi ahlakını; kişinin içsel bir motivasyonla vergi ödemesi, olarak tanımlamıştır. Kişinin içsel motivasyonu ise dışarıdan herhangi bir zorlama ya da baskı olmadan vergisini gönüllü bir biçimde ödemesidir. Buradaki içsel motivasyon, dışsal bir zorlama ve baskı olmadan gönüllü olarak vergi ödemek demektir. Bireyler, vergiyi ya gönüllü olarak öderler ya da yakalanma ve cezalandırılma riskini göze alarak ödemezler. Literatürde vergiyi gönüllü olarak ödeme ya da ödememe konusunu açıklayan başlıca iki teori bulunmaktadır: Rasyonel tercih yaklaşımı ve ahlaki duygular teorisi.

Rasyonel tercih yaklaşımının temelinde insan faktörü yer alır. İnsanın doğası gereği faydasını maksimize, içsel maliyetlerini ise minimize edecek kararları ve tercihleri benimseyeceği varsayılır. Bireylerin daha az vergi ödeme ya da hiç ödememe eğiliminde olması kabul edilebilir ve beklenebilir bir davranıştır. Bu yaklaşım literatürde “Allingham ve Sandmo (1972) modeli”, “caydırma modeli” ya da “beklenen fayda teorisi” olarak da adlandırılmaktadır (Aktan, 2012: 2).

Allingham ve Sandmo (1972) modeli, vergi kaçakçılığı ile yakalanma riski arasında yakın bir ilişki olduğunu belirtir. Allingham ve Sandmo (1972) modeline göre vergi kaçakçılığı riskli bir hisse senedine yapılan yatırımla çok benzer bir durumdur. Vergi mükellefi, karşısına çıkabilecek olası ceza tutarı, denetleme oranı, yakalanma riski gibi faktörleri göz önünde bulundurarak kişisel faydasını maksimize etmek için vergi kaçırıp kaçırmayacağına, eğer kaçıracaksa ne tutarda kaçıracağına karar vermektedir.

“Bu yaklaşımda vergi yükümlülerinin ceza ve denetleme oranı gibi faktörlerin sayısal değerlerini tam olarak bildiği ve fayda fonksiyonlarının sadece gelirden ibaret olduğu varsayılır. Allingham ve Sandmo modeline göre vergi yükümlüsünün vergi beyanını; vergi oranı, ceza miktarı ve denetim oranı gibi faktörler belirlemektedir. Buna göre vergi denetimi yeterince yüksek ve cezalar da katıysa vergi kaçakçılığı olmayacaktır (Bayraklı vd., 2004: 205).”

Allingham ve Sandmo (1972) modeline göre vergi mükellefinin, vergilerin ceza oranı/miktarı gibi değişkenlerin değerini tam olarak bildiği varsayımı üzerine kurulduğu görülmektedir. Gerçek hayatta ise vergi mükelleflerinin bu değişkenleri önceden tahmin etmesi ya da düzenli olarak vergi mevzuatı takibi yapması oldukça güçtür. Ayrıca yapılan birçok çalışmada, kayıt dışı ekonomide çalışan kişilerin denetlenme oranını gerçekte olduğundan çok daha düşük olarak algıladıkları sonucu bulunmuştur. Modelin eleştirilen diğer bir yönü ise kişiler arasındaki etkileşimi göz önünde bulundurmamasıdır. Bir sosyal çevre içindeki birçok kişi vergi kaçırma faaliyetinde bulunuyorsa, o çevredeki nerdeyse her bireyin adalet duygusu zedelenir ve bireyleri vergi kaçırmaya doğru yönlendirebilir (Bayraklı vd., 2004: 206).

Yapılan çalışmalar göstermiştir ki vergi ahlakı düşük olan kişiler vergi kaçırmaya daha fazla eğilim göstermektedir. Kişilerin vergi ahlakı düzeyini içinde bulundukları ülkenin vergi sisteminde uygulanan denetim ve cezalar etkili olmaktadır. Kişiler denetim ve cezaların sıkı tutulduğu bir ortamda vergi kaçakçılığından kaçınarak gönüllü vergi uyumuna yönelmektedir. Dışarıdan gelen baskılarla vergiye uyum gösteren kişilerin vergi ahlakı yüksek kişiler olduklarını söylemek doğru olmayacaktır. Bu yönüyle vergi ahlakının en önemli belirleyeni kişilerin denetim ve ceza etkeni dışında tamamen kendi istek ve arzuları ile vergilerini zamanında, eksiksiz beyan edip, ödeyen kişiler olmalarıdır.

1.5.3. Vergi Uyum

Vergi uyumu tanım olarak, mükelleflerin vergi konusundaki sorumluluklarını tamamen kendi hür iradeleri ile tam ve eksiksiz bir biçimde yerine getirmeleridir. Uluslararası literatürde tax compliance veya taxpayer compliance kelimeleri ile ifade edilmektedir. Bu ifadelerin Türkçedeki karşılığı vergi ödeme istekliliği ile çevrilmiştir. Türkçe literatürde daha çok vergi uyumu kavramı kullanılmaktadır. Vergi uyumu kavramı aslında geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. Bu yönüyle vergiye uyumlu mükellef demek; tahakkuk eden vergilerini zamanında ve eksiksiz ödeyen, beyannamelerini zamanında dolduran, gelirlerini doğru beyan eden, tabi olduğu muafiyet ve istisnaları bildirirken gerçek değerleri esas alan kişidir (Aktan, 2006: 102).

Literatürde yer alan vergi uyumu kavramları incelendiğinde; vergi uyumu anlam olarak mükelleflerin herhangi bir zorlamaya gerek kalmadan yasalara uygun davranmasını ifade eder (James vd., 2004: 32, akt. Saruç, 2013: 26). Farklı bir ifade ile vergi uyumu,

mükelleflerin vergi yasalarına uyma derecesi olarak da tanımlanabilir (James vd., 2004: 29, akt. Tekin vd.,2019: 68). Vergi uyumu ile hedeflenen vergi kayıp ve kaçaklarına yol açmadan vergilerin düzenli ve sistemli olarak ödenmesini sağlamaktır (Didinmez, 2018: 11, akt. Tekin vd.,2019: 68).

Vergiye uyumu gözetmek için dört farklı unsur bulunmaktadır. Bunlar vergiye tabi gelirin tam olarak beyan edilmesi, gelir ayarlaması, vergiden mahsup edilebilecek vergi muafiyetleri ve/veya istisnaları ve vergi kredileri gibi gelir getirebilecek unsurlar yer alır. Bu unsurların hepsi göz önünde bulundurularak vergi beyannamesinde doğru gösterilmesi ve yasal olarak beyannamenin zamanında doldurulması ve son olarak bu beyannamenin zamanında ödenmesi süreçlerinin tamamı vergiye uyum sürecini oluşturur (Saruç, 2013: 26).

Bakıldığında vergi uyumu kavramı geniş bir süreci ifade etmektedir. Bu yönüyle vergi uyumu kavramının aslında mükellefin kendi rızasıyla olabileceği açıktır. Bu durum ise karşımıza vergiye gönüllü uyum kavramını çıkarmaktadır.

1.5.3.1. Gönüllü Uyum

Gönüllü uyum, mükelleflerin vergi sistemindeki yasalara ve kurallara gönüllü bir şekilde uyum sağlaması anlamına gelmektedir (Ştefura, 2012: 192, akt. Tekin vd., 2019: 69). Gönüllü uyum kavramı literatürde iki temel teori ile açıklanmaktadır. Bunlar: “Rasyonel Beklentiler Teorisi” ve “Ahlaki Duygular Teorisidir”. Bu iki teoriyi de vergi ahlakı başlığı altında kısaca değinilmiştir. Gönüllü uyum kapsamında bu iki teori tekrar incelendiğinde rasyonel tercihler teorisine göre bireyler imkanlar dahilinde ya az vergi ödemeyi ya da vergi ödememeyi seçeceği davranışlarda bulunmaya çalışacaklardır. Ahlaki Duygular Teorisi’nde ise bireylerin vergi ödemek ya da ödememek arasındaki tercihleri gibi tutum ve davranışlarının oluşumunda ahlaki duygular önemli bir araç olmaktadır (Yayla vd, 2009: 56, akt. Tekin vd., 2019: 69). Ahlaki Duygular Teorisi’ne göre, gönüllü uyum modellerinde toplumun etik ve sosyal etkilerinin dönemsel olarak görmezden gelindiğini belirtmiş ve bu sebeple de mükelleflerin vergiye yönelik tam bir gönüllü uyum gösterebilmesi için ekonomik, psikolojik ve sosyolojik yaklaşımların tamamı bütün olarak düşünülerek multidisipliner bir yöntem benimsenmelidir (Kitapçı, 2014: 43, akt. Tekin vd., 2019: 69).

Tablo 1: Gönüllü Uyumu Açıklayan Teoriler

<i>Gönüllü Uyum</i>	<i>Rasyonel Beklentiler Teorisi</i>	<i>Ahlaki Duygular T. (Sosyal Psikolojik Yaklaşım)</i>
Kavram	Gönüllü uyum düşük Vergi boşluğu bulunmaktadır.	Gönüllü uyum yüksek
Tanım	Dar	Geniş
Vergi Mükellefi	Ekonomik Rasyonaliteyi öngörür	Davranışsal İşbirliğini öngörür
Kapsam	Değiş-tokuş 1.Vergi kaçırmadan beklenen fayda 2.Cezaların tespiti ve uygulanması riski, kişisel geliri ve refahı en üst düzeye çıkarır.	Bireyler bencil değildir, farklı tutum, inanç, norm ve rollere göre etkileşim içindedirler. İş birliği önemlidir.
Konu	Kaynakların tahsisinde etkinlik	Eşitlik, adalet ve yansıma
Vergi Mükellefinin Görünümü	Maddi kazanç ve kayıplarında bencildir	İyi vatandaş
Yaklaşım Türü	Ekonomik Yaklaşım	Davranışsal Yaklaşım

Kaynak: James ve Alley, 2004: 33; akt. Tekin vd.,2019: 69

Tablo 1 ile gönüllü uyumu açıklayan teorilerin karşılaştırılması gösterilmektedir. Tabloda da açıkça ifade ettiği şekliyle rasyonel beklentiler teorisi daha dar bir kapsamda açıklama sunarken ahlaki duygular teorisi daha geniş bir açıklama yapmaktadır.

1.5.3.2. Gönüllü Uyumsuzluk

Vergi uyumsuzluğu, mükelleflerin içinde bulunduğu vergi sisteminin gerekli kıldığı mevzuatında yer alan yükümlülükleri eksik yerine getirmeleri, zamanını geciktirmeleri ya da tamamen yerine getirmemeleri olarak tanımlanabilir. Fakat vergi uyumsuzluğuna sebep olan durumlar ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; iradi uyumsuzluk ve gayri iradi uyumsuzluktur (Aktan, 2006: 107).

İradi uyumsuzluk; mükelleflerin tamamen kasti olarak, bilinçli bir şekilde yükümlüsü olduğu vergi türlerini ya da tutarlarını yanlış beyan etmesi, beyan etmeyi bilinçli bir şekilde geciktirmesi ya da hiç beyan etmemesidir. Bu durumlar vergi suç ve cezalarını içeren mevzuat hükümlerinde özel usulsüzlük, genel usulsüzlük, vergi zıyaı ve vergi kaçakçılığı gibi oldukça ciddi suçları barındırır. Gayri iradi uyumsuzluk; mükelleflerin farkında olmadan (kasten olmayan) istem dışı yaptıkları hataları içermektedir. Bu hataların sebebi çoğu zaman yanlış anlama, dalgınlık, bilgi eksikliğinden kaynaklanabilmektedir (Aktan, 2006: 107).

Başka bir ifade ile vergi uyumsuzluğu, mükellefin beyan ettiği vergi tutarının hem olduğundan daha fazla hem de daha az gösterilmesini kapsar. Bu tanımdan yola çıkarak vergi uyumsuzluğu mükelleflerin gelirlerinin cezai yaptırım gerektirebileceğini bilerek az gösterilmesini kapsadığı (iradi uyumsuzluk) gibi yanlış bilgilendirme yanlış anlama dikkatsizlik ve diğer benzeri nedenlerden (gayri iradi uyumsuzluk) kaynaklanabilen daha az tutarda beyan edilen vergileri de içerir (Roth vd, 1989: 2, akt. Saruç, 2013: 26).

Gönüllü uyumsuzluk vergi oranlarında yaşanan artışlar ile de ortaya çıkmaktadır. Bu durumdaki mükellefler vergiye karşı aktif veya pasif tepkiler göstermektedirler.

“Pasif Tepki: Vergi oranlarındaki meydana gelen herhangi bir artış mükelleflerin gelir düzeyini negatif yönde etki edeceği için bu durum mükelleflerin tutum ve davranışlarında etkili olmaktadır. Mükellef vergi oranı arttığı zaman ilk olarak “sineye çekme” duygusuyla aylıklığı tercih etme, tüketimi kısma, vergileri geç ödeme, üretimi azaltma ya da yatırımdan vazgeçme gibi pasif tepkiler göstermektedir (Tekin vd.,2019: 70).”

“Aktif Tepki: Vergi oranlarından meydana gelen artışın daha fazla olmasıyla birlikte mükelleflerin tepkileri de daha fazla artmakta ve artan mükellef tepkileri aktif tepkiye dönüşmektedir. Mükellefler aktif tepki durumlarında yasaya aykırı olarak hareket ederek otoriteye itaatsiz bir davranış sergilemektedir. Mükelleflerin sergilemiş oldukları aktif tepkilere vergi kaçakçılığı ve verginin reddi ve isyanı örnek olarak gösterilebilir (Tekin vd.,2019: 70).”

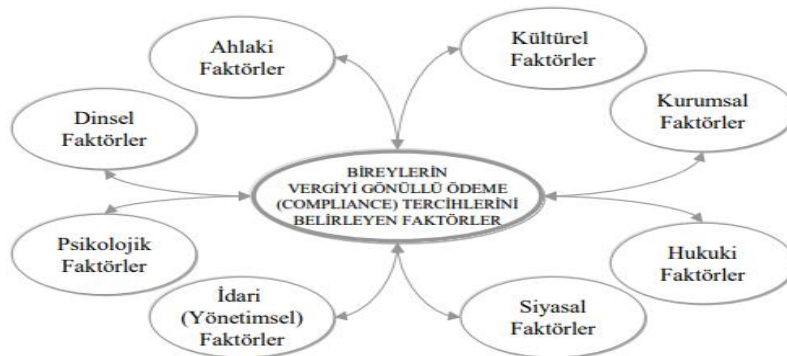
1.6. Vergiye Karşı Gösterilen Davranışlar ve Etkenleri

Vergiden kaçınma (tax avoidance): kasıtlı bir vergi kaçakçılığı olmadan vergi matrahını en az tutara düşürebilmek adına mükelleflerin mevzuatlarda gerçekleştirdiği arayışlardır, tamamen yasal temellere dayalı olarak ödenecek vergi tutarı indirilmek istenir (Acinöroğlu, 2013: 191). Vergi kaçakçılığı (tax evasion): Mükelleflerin ödenmesi gerekenden daha az vergi ödemek amacıyla veya hiç vergi ödememek için yasal olmayan yollara başvurusu halidir. (Yardımcıoğlu vd., 2014: 101). Vergi kaçakçılığına sebep olabilecek etmenler olarak enflasyon, gelir dağılımı eşitsizliği ve vergi sisteminin mükelleflere yüklediği yük gibi mali ve ekonomik nedenlerle açıklanabildiği gibi, vergi yasalarının karmaşıklığı, vergi yasalarında meydana gelen sık değişiklikler, vergi

oranlarının yüksekliği gibi hukuki nedenlerle ve vergi ahlakı gibi mükellef psikolojisi gibi sosyal nedenlerle de açıklanabilmektedir (Tosuner, 1995: 65).

Tüm bu vergi davranışlarına genel olarak baktığımızda vergi kayıp ve kaçakları her koşulda ülkemiz açısından büyük bir ekonomik problem olmakla beraber insanların tamamen yasalar ışığında vergiden kaçınmak istemeleri de oldukça doğaldır. Fakat vergiden kaçınma olayını gerçekleştirmek isteyen bireyler genellikle kanun boşluklarından yararlanmaktadır. Vergi sisteminde sık değişen mevzuat ve uygulamalar bu sonucu doğurmaktadır. Devletin vergi gelirlerini kayıp ve kaçaklarını en aza indirmek için sağlaması gereken ön koşul istikrarlı vergi mevzuatı ve uygulamaları olacaktır.

Vergiye karşı gösterilen davranışların uyum veya uyumsuzluk olarak ortaya çıkmasında etkili olan birden fazla etken vardır. Bunlar genel olarak incelendiğinde sosyo-demografik faktörler olarak; yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu, mesleki çevre gibi faktörler kişilerin vergiyi algılama ve vergiye karşı tutumlarında etkili olmaktadır. Ekonomik ve politik faktörler; ekonomik nedenler, vergi yükü, devlet algısı ve bağlılığı, vergi adaleti, vergi aflarının sıklığı ve etkinliği, vergi mevzuatında yapılan değişikliklerin sıklığı, vergi cezalarının ve denetimlerinin etkinliği, kamu hizmetlerinden faydalanma derecesi gibi alt başlıklar vergilendirme sistemini anlama ve algılamada etkili faktörlerdir (Yardımcıoğlu vd., 2014: 107). Bunların yanında bireylerin gönüllü vergi ödeme ve ödememe karar ve tercihlerini belirleyen başlıca ekonomi dışı faktörler ise; ahlaki, kültürel, kurumsal, hukuki, siyasi, idari, psikolojik ve dinsel faktörler olarak sıralanabilir.

Şekil 3: Bireylerin Gönüllü Vergi Ödeme ve Ödememe Karar ve Tercihlerini Belirleyen Başlıca Ekonomi- Dışı Faktörler

Kaynak: Aktan, 2006: 126

BÖLÜM 2: VERGİ OKURYAZARLIĞI HAKKINDA KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Okuryazarlık Kavramı

Okuryazarlık tanım olarak, genellikle genç ve yetişkin bireylerin okuma ve yazmayı en basit şekilde anladığı durumu ifade etmektedir. Geçmiş yıllarda sadece adını ve soyadını yazıp imzasını atabilen kişilere okur-yazar denmekteyken bu kavramın ifade ettiği beceri yıllar içinde daha geniş bir anlam kazanmıştır. Unesco tarafından 1951 yılında yapılan toplantıda okur-yazar tanımı şu şekilde yapılmıştır: ‘Okur-yazar günlük yaşamı ile ilgili basit ve kısa cümleleri anlayarak okuyup yazabilen kişidir.’ Bu tanımdan sonra Unesco 1958 yılından itibaren üye ülkelere kendi eğitim sistemlerinde bu tanımı kullanmalarını önermiştir (Güneş, 1994: 499).

Daha sonraki yıllarda UNESCO 1962 yılında Paris'te yaptığı bir toplantıda okuryazarlığın yeni bir tanımını yapmıştır. Bu tanıma göre okuryazar kavramı; "Yaşadığı toplumun kalkınmasına katkıda bulunacak okuma yazma ve hesaplama yeteneğine sahip, toplumdaki görevlerini aktif olarak yerine getirebilecek bilgi ve beceriyi kazanmış kişi" olarak ifade edilmektedir. Unesco'nun bu tanımından yola çıkarak toplumda yer alan bireylerin sorumluluk sahibi yurttaşlar olmaları için toplumun gerekliliklerinin bilincinde bireyler olabilmelerinin ön koşulu olarak okuryazarlığı temel aldığını görülmektedir. Bu sebeple dünya genelinde okuryazarlık kavramı önemli bir konudur. Ülkeler sosyal açıdan gelişmişlik seviyelerinin ölçerken okuryazarlık oranına bakmaktadırlar. Bu bağlamda her ülke kendi yurttaşlarının okuryazarlık seviyelerini arttırmak ve ölçmek için çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yapmaktadırlar. 1900'lü yıllardan günümüze gelene dek çeşitli okuryazarlık yaklaşımları uygulanmaktadır. Bu yaklaşımlar. 2016 UNESCO Raporu bu yaklaşımları şu şekilde sınıflandırmaktadır: geleneksel okuryazarlık, işlevsel okuryazarlık, okuryazarlık, okuryazarlık, çoklu ve çeşitli okuryazarlık (UNESCO, 2016). İşlevsel okuryazarlık yaklaşımı 1965'lerden sonra uygulanmaya başlandı. Daha sonra eğitim okuryazarlığı ön plana çıkmaktadır. Bugün birçok ülke okuryazarlık öğretimi için çoklu ve çeşitli bir yaklaşım kullanmaktadır.

2.1.1. Geleneksel Okuryazarlık

Geleneksel okuryazarlık yaklaşımı 1900-1965 yılları arasında kabul edilmiş okuryazarlık yaklaşımıdır. Uygulanan en eski yaklaşım olması sebebiyle geleneksel becerilere dayalı okuma yazma öğretimini içermektedir. Bu yıllarda farklı ülkeler farklı düzeylerde okuryazarlık seferberlikleri ve kampanyalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların geneline bakıldığında yetişkinlerin okuma, yazma ve hesap yapma becerilerine ağırlık veren bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir (Güneş, 2019: 233).

2.1.2. İşlevsel Okuryazarlık

Geleneksel okuryazarlıkta bahsedilen kavram tanımı temel düzeyde okuryazar olabilme iken bu kavramın yerini giderek orta ve üst düzeyde okuryazarlık becerilerinin olması gerektiği anlayışı işlevsel okuryazarlık yaklaşımını doğurmuştur. İşlevsel okuryazarlık salt okuma ve yazma becerisi değil, bu beceriyi günlük hayatta kullanabilmesinin ve bireylerin yurttaşlık görevlerine hazırlanabilmesinin bir seçeneği olarak görülmüştür. Okuma yazma öğreniminin yanında bunların günlük yaşamda kullanılmasına ağırlık verilirken ve bu beceriler geliştirilirken bireyin yaşam kalitesini arttırabilme, sosyal ve kültürel aynı zamanda ekonomik açıdan ilerleme hedeflenmiştir. İşlevsel okuryazar olan bireyler hem bireysel gelişmeleri için hem de toplumsal gelişme için okuryazarlık ile yaşadığı topluma ait sosyo-ekonomik koşullar arasında bağ kurabilen bireyler olmalıdırlar. İşlevsel okuryazar olmak için bireyin hem kendisine hem de içinde yaşadığı toplumun gelişmesine katkı sağlamalıdır (Güneş, 2019: 235).

2.1.3. Bilinçlendirici Okuryazarlık

Bu okuryazarlık yaklaşımında okuma yazmayı biliyor olmak aynı zamanda bir bağımsızlık aracı olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan okuryazarlık bireyin dünyayı algılaması ve sorgulayabilmesinin ön koşulu olarak kabul edilmiştir. Bilinçlendirici yaklaşım açısından yapılan uluslararası çalışmalarda okuma yazma ve bilinçlendirme çalışmalarının birlikte yapılması amacıyla anahtar kelimeler belirlenmiştir. Bunlar sosyolojik açıdan bilinçlendirmeye yönelik kelimeler olmuştur. Örneğin; gecekondü, saban, ürün, hükümet, ücret gibi. Bu anahtar kelimeler ile ilişkili tartışma konuları ve görseller belirlenmiş ve insanların okuma yazma öğrenimlerinde yer almıştır (Güneş, 2019: 236).

2.1.4. Çoklu ve Çeşitli Okuryazarlık

Bu yaklaşım tek tip bir okuryazarlıktan bahsedilemeyeceğinin ve okuryazarlığın çoklu ve çeşitli bir yapısı olduğunun üzerinde durmaktadır. 1990'lı yıllardan sonra okuryazarlık ile ilgili daha ayrıntılı çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar incelendiğinde okuryazarlığın kullanıldığı alanlar, hedefleri, yöntemleri, kullanılan diller, kurumlar, sistemler, yapılar vb. incelendiği görülmektedir (Güneş, 2019: 237). Çoğul okuryazarlık anlayışının benimsendiği Unesco raporu 2004 yılında yayınlanmış ve bu raporda “Okuryazarlık tek tip değildir, koşullara ve durumlara uyum saplayabilen farklı okuryazarlık çeşitleri mevcuttur” ibaresi yer almıştır (UNESCO, 2004, akt. Güneş, 2019: 238).

2.2. Okuryazarlık Çeşitleri

Geçmişten günümüze ilerledikçe okuryazarlık kavramının bir alt başlık olarak birçok farklı uzmanlık alanı ile birlikte o alana özgü bir bilinç seviyesini ölçme aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Teyyare, yaptığı çalışmada okuryazarlık kavramının finansal okuryazarlık, ekonomi okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, sağlık okuryazarlığı, vb. gibi farklı alanlarda kullanılabildiğini belirtmiştir (Teyyare, 2018: 317). Çalışmamızın temel konusunun vergi okuryazarlığı olması sebebiyle vergi ile ilişkili olan okuryazarlık çeşitleri olarak; ekonomik okuryazarlık, mali okuryazarlık, finansal okuryazarlık, bütçe okuryazarlığı ve vergi okuryazarlığı konuları incelenecektir.

2.2.1. Ekonomik Okuryazarlık

Bireylerin günlük yaşantıları içinde karşılaştıkları olumlu veya olumsuz tüm ekonomik faaliyetleri anlama, yorumlama ve bunlara yönelik tutum ve davranışlar geliştirmeleri ekonomik okuryazarlığın tanımıdır (Teyyare vd., 2018: 100). Gerek ve Kurt, yaptıkları çalışmada ekonomi okuryazarlığını şöyle tanımlamıştır; içinde yaşadığımız dünyayı anlamamızı kolaylaştırmakta, bireyleri daha akılcı ve katılımcı olmaya yöneltmekte ve ekonomi politikalarının sınırlarını ve potansiyelini anlamamızı sağlamaktadır (Gerek vd., 2011: 61). Farklı bir açıklamayla ekonomik okuryazarlık; ekonomik gelişmeleri anlama

ve bu gelişmelerin yol açabileceği işsizlik, harcamalar, finansal konular gibi farklı alanlardaki etkilerin farkında olarak yorumlayabilme becerisidir (Gerek vd., 2008: 22).

2.2.2. Mali Okuryazarlık ve Vergi Okuryazarlığı

Mali okuryazarlık kavramı akla ilk vergi okuryazarlığı kavramını getirmektedir. Bireylerin vergi sistemleri ve bunların uygulanış biçimi ile ilgili konuların tamamına yönelik bir takım bilgi ve becerilerinin olması vergi okuryazarlığını oluşturmaktadır (Teyyare vd., 2018: 101). Bireylerin vergiye yönelik tutumu ve davranışları aynı zamanda vergiye yönelik farkındalık gibi konuların tamamı vergi okuryazarlığının konusunu oluşturmaktadır. Farklı bir bakış açısıyla mükelleflerin vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalığı, bu kişilerin vergiye uyumu etkileyen bir durumdur (Yardımcıoğlu vd., 2014: 95). Vergi sisteminin en temel amacı olan kamu kesimin gelirleri için kurulduğunu göz önünde bulundurduğumuzda mali okuryazarlık, kamunun ekonomik faaliyetlerinin neler olduğu, bu faaliyetlerin ne için yapıldığı ve tüm bu yapılan çalışmaların ekonomik etkilerinin ne olacağına yönelik bilgi sahibi olabilme ve bunları anlayabilme aynı zamanda yorumlayarak sonuçlar çıkarabilme yetisi olarak ifade edilebilir.

2.2.3. Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık, bireylerin finans kavramını anlayabilme, etkin finansal kararlar alabilme yeteneğine ve becerisine sahip olmasıdır. Aynı zamanda bireylerin sahip oldukları finansal bilgi, birikim ve yetenekleridir (Kılıç, 2015: 130). Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) finansal okuryazarlık kavramını şu şekilde tanımlamıştır; Finansal tüketicilerin finansal ürünler ve kavramlar hakkında bilgilendirilmelerini veya finansal risk ile çeşitli alternatifler arasında nasıl seçim yapacaklarını bilmelerini sağlayarak finansal refahı artırma sürecidir. (OECD akt. Kılıç, 2015: 130).

Finansal ürünleri ve hizmetleri anlama ve bununla ilgili geleceğe yönelik fikir sahibi olabilme ve buna göre hareket edebilme yeteneği olan finansal okuryazarlık, kişilerin güncel ekonomik durumlarını iyi analiz edip buna yönelik yatırımlar yapmasına yardımcı olabilirken, geleceğe yönelik tasarruf edebilmelerinin de önkoşulu olmaktadır. Bireylerin emeklilik döneminde refah açısından kayıplar yaşamamaları, çalıştıkları dönemde sahip oldukları finansal okuryazarlık düzeyine göre yaptıkları tasarruflar belirlemektedir.

2.2.4. Bütçe Okuryazarlığı

Bütçe okuryazarlığı kavramına ilişkin net bir tanımlama literatürde yer almamış olsa da yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında, bireylerin kamunun açıkladığı bütçelere yönelik bilgileri, bu bütçeleri okuma ve anlama becerileri olarak kabul edilebilir. Artan hükümet şeffaflığı ve hesap verebilirliği ile ilişkili faydaların gerçekleştirilmesi için de bütçe okuryazarlığı seviyesindeki gelişmişlik önemlidir. Şeffaflığın yüksek olduğu ülkelerde daha düşük yolsuzluk seviyeleri, daha yüksek standartlarda sosyo-ekonomik koşullar göze çarpmaktadır. Hükümetin açıklamış olduğu bütçeye erişilebilirlik, bunların güncel olması ve kapsamlılığı vatandaşların bütçe okuryazarlığı seviyesini ve bunu geliştirebilmesini etkilemektedir. Literatür incelendiğinde ise son yıllarda bütçe okuryazarlığına yönelik insanların bireysel finansal durumlarını daha fazla önemseyerek finansal okuryazarlığa yönelmeleri ve kamu bütçelerini ikinci plana atarak daha çok finansal kuruluşların bütçelerinin ve finansal yapılarının merak konusu olduğu görülmektedir (Masud vd., 2017: 6).

2.3. Vergi Okuryazarlığı

Vergi okuryazarlığı tanım olarak mükelleflerin vergiyi nasıl algıladığı ve verginin uygulanış biçimiyle ilgili bilgi ve birikimlerinin tamamı olarak ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle vergi okuryazarlığı bireylerin mükellefi olduğu vergilerin nasıl belirlendiği, bu vergilerin oranlarının ne olduğu ve vergilendirmenin nasıl bir süreçle ilerleyip sonlandığı hakkında bilgi ve beceri sahibi olması halidir. Ek olarak bireylerin vergilerini ne zaman ve nereye ödeneceği, vergi beyannamelerini nasıl dolduracağı, vergi ile ilgili indirim, istisna ve muafiyetlerinin neler olduğu, vergilerini ödemediği durumda ortaya çıkabilecek ceza vb. yaptırımların neler olduğu, vergi konusunda herhangi bir uyuşmazlık yaşadığında ilgili mercilerin neresi olduğu gibi mükellef haklarını oluşturan konuların tamamına hakim olma ya da bu konuları ilgili kaynaklardan okuduğunda süreci anlayabilme ve yorumlayabilme becerisinin tamamı vergi okuryazarlığını oluşturmaktadır (Teyyare vd., 2018: 317).

Literatürdeki vergi okuryazarlığı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı yazarların vergi okuryazarlığına yönelik tanımlamaları şu şekildedir;

Bardai (1992) ‘ye göre vergi okuryazarlığı; bireylerin vergi formunu doldurma ve vergi yükümlülüklerini bağımsız olarak hesaplama yeteneğidir. Bhushan ve Medury (2013: 76), bireyin kişisel vergilendirme ile ilgili konuları etkin bir şekilde yönetebilmek için sahip olması gereken özelliklerin tamamı olarak tanımlamıştır. Campus vd. (2010: 218)’e göre ise vergi mükelleflerinin vergiye tabi gelirin, indirilebilir kesintilerin ve talep edilebilir verginin ne olduğunu bilmeleri vergi okuryazarlığını gerektirir. Aynı zamanda bireylerin vergi okuryazarlık seviyesinin göstergesi, vergi hesaplamalarını tek başına yapabilmesi ve karşılaşılabileceği vergi risklerinin farkında olmasıdır. Fallan (1999: 174), kişilerin vergi ile ilgili bilgi seviyeleri, vergi usul ve kuralları ve vergi politikaları hakkındaki bilgileri ile ortaya çıkabilecek ekonomik sonuçları da dikkate alınarak hesaplanmasıdır.

Tüm bu tanımlamaları genel bir çerçevede topladığımızda vergi okuryazarı olan bir birey; vergilendirme ile ilgili tüm sürece bilgisel anlamda hâkim olan, vergi ile ilgili gelişmeleri takip edebilen, vergi bilinci ve ahlakı oluşmuş ve vergi ile ilgili yükümlülüklerini bir ödev olarak yerine getirebilen kişidir. Kişinin bu seviye de bir vergi okuryazarı olabilmesinin ön koşulu tabi ki temel düzeyde okuryazar olabilmesidir. Aynı zamanda vergi okuryazarı olan kişi, vergi konusu ile ilgili olan ekonomi, finans gibi konuların bir sonucu olarak finansal okuryazarlık ile de yakın bir ilişki içindedir. Çünkü vergisel açıdan yükümlülüklerini yerine getirebilen bireyler kendi finansal durumlarıyla ilgili kararlar alabilen ve bunları uygulayabilen bireylerdir. Bu sebeple finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığı arasında zorunlu bir ilişki mevcuttur.

2.4. Literatür Taraması

Vergi okuryazarlığı ile ilgili olarak literatürde yer alan çalışmalar kronolojik bir sırayla Tablo 2’de gösterilmektedir. Çalışmaların örnekleme, yöntemi ve bulgularına kısaca yer verilmiştir.

Tablo 2: Literatür Taraması

Yazar Adı	Kapsam	Yöntem	Sonuç
Bardai, 1992	Malezya	Anket	Malezya’da yapılan bu çalışmada vergi okuryazarlığının belirleyenlerini ölçmek amacıyla temel vergi kavramları, vergi oranları, giderler, kesintiler, vergi beyannameleri, vergi sistemlerinin olduğu soru başlıklarıyla vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlığı ölçülmüştür.
Eriksen vd., 1996	Norveç	Anket	Norveç’teki bir üniversitede öğrencilerin vergi bilgileri ve vergilendirmeye yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla yürüttüğü çalışmasında iki farklı gruba ön ve son test uygulayarak yarı deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma ön ve son testler arasında vergi hukuku seçmeli dersine katılıp katılmama belirleyen olarak seçilmiştir. Vergi hukuku seçmeli dersine katılan deneysel öğrenci grubunun vergi bilgilerini önemli ölçüde geliştirdikleri ve vergi kaçakçılığına karşı tutumlarının değiştiği gözlemlenmiştir.
Chen vd., 1998	A.B.D.	Anket	Finansal okuryazarlık üzerine yapılandırılmış bir anketi 934 öğrenciye uygulayarak bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışma, düşük mali ve vergi okuryazarlığının temel nedeninin kişisel bilgi eksikliği olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar arasında finansal olarak daha fazla bilgi sahibi olan öğrencilerin daha dikkatli harcamalar yaptığını ve daha fazla tasarruf ettiğini ve finansal eğitimin önemli olduğunu ortaya koymuştur.
Latiff vd., 2005	Malezya	Anket	Malezya’da yapılan çalışmada belirli bir nüfusun vergi okuryazarlığını ölçmeye yönelik ilk girişimlerden biridir. Mükelleflerin bağımsız bir şekilde vergi beyannamesi doldurabilme, vergi oranlarını bilme konusunda bireysel yeteneklerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Mükellef olarak seçilen kişiler uzmanlar, yüksek rütbeli memurlar, düşük rütbeli memurlar, öğretmenler, çiftçiler ve iş adamları gibi meslek gruplarından oluşmuştur. Sonuç olarak uzmanların vergi okuryazarlığı yüksek (%92), çiftçilerin ise düşük (%27) bulunmuştur. Genel anlamda mükelleflerinin %60’ının vergi okuryazarı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mükellef olarak seçilen kişiler, bilirkişiler, üst düzey memurlar, alt düzey memurlar, öğretmen, çiftçi ve iş adamları gibi mesleklerden oluşturulmuştur. Sonuç olarak, uzman kişilerin vergi okuryazarlığının %92 oranla en yüksek, çiftçilerin vergi okuryazarlığının ise %27 ile düşük olduğu belirlenmiştir. Genel olarak vergi mükelleflerinde vergi okuryazarı oranının %60 olduğu saptanmıştır.

Furnham, 2005	Londra, İngiltere	Anket	Çalışma çocukların ekonomi ve vergi ile ilgili kavramları anlamaları üzerine yapılan araştırmada dört soruluk kısa bir teste dayalı olarak vergilendirme konusundaki bilgilerini araştırmaktadır. Toplam 60 çocuk, 10-11, 12-13 ve 14-15 yaşlarında hem cinsiyet hem de sosyo-ekonomik statüye göre ayrılmış olarak yapılmıştır. Sonuçlara göre vergi okuryazarlığı yaşla ilgili net eğilimler gösterirken cinsiyet veya sosyal sınıfla ilgili daha az eğilim göstermiştir. Örneğin: 14/15 yaşındaki ergenlerin hepsi hala vergilendirmenin doğasını ve amacını tam olarak kavrayamamıştır.
Lusardi vd., 2007	A.B.D.	Anket	Yapılan çalışma daha çok finansal okuryazarlık çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ekonomi okuryazarı olmayan kişilerin emeklilikleri için ekonomi okuryazarı olan bireylere göre daha az yatırım yaptıkları yani düşük finansal okuryazar oldukları ortaya çıkarılmıştır. Bunun tersi ekonomi okuryazarı olan kişilerin finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksek çıkmıştır.
Campus vd., 2010	Malezya	Anket	Malezya'da yer alan Sabah ve Sarawak şehirlerindeki vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlıkları seviyesinin ölçülebilmesi amacıyla yapılan çalışmada toplam 964 vergi mükellefi bireyin vergi okuryazarlığı seviyesi t-testleri ve ki-kare testleri gibi istatistiksel analiz yöntemleriyle belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda Sarawak'taki vergi mükelleflerinin Sabah'taki emsallerine göre daha fazla vergi okuryazarlığa sahip olduğuna ulaşılmıştır ve Sarawak'taki vergi mükelleflerinin online bir sistemle yükümlüsü oldukları vergilerinin nasıl hesaplanması ve beyan edilmesi gerektiğini daha iyi bildikleri saptanmıştır.
Taytak, 2010	Uşak, Türkiye	Anket	Uşak ilindeki ilköğretim ikinci sınıf öğrencilerine yönelik vergi algılarının ölçülmesi maksadıyla gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin vergilendirme sistemi ile kamu hizmetlerinin aralarında ortaya çıkan bağın doğru bir şekilde algılandığı sonucuna varılmıştır.
Palil vd., 2011	Malezya	Anket	5500 katılımcıdan veri toplayarak ülke çapında bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışmada vergi uyum davranışını etkileyen unsurlar belirlenmek istenmiştir. Çalışma, vergi uyumu ve vergi ahlakının, vergi mevzuatından etkilendiğini göstermiştir. Vergi bilgisinin okul ve üniversite düzeyinde mükelleflere aktarılması vergiye gönüllü uyumun geliştirilmesinde önemli bir rol oynayabileceği sonucuna varılmıştır.
Bhushan vd., 2013	Hindistan	Anket	"Ücretli Bireylerin Vergi Okuryazarlığının Belirlenmesi - Ampirik Bir Analiz" konulu araştırma makalelerinde, ücretli bireylerin vergi okuryazarlık derecesini belirlemeye çalışmışlardır. Hindistan'daki Himachal Pradesh bölgesindeki

			516 kişiden oluşan maaşlı sınıf arasında bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Vergi okuryazarlığı düzeyleri ve vergi okuryazarlığı düzeyini etkileyen çeşitli faktörleri incelemek amacıyla sorular sormuşlardır. Çalışmanın sonuçları göstermiştir ki genel vergi okuryazarlığı seviyesi %57,08'dir ve bu düşük bir oran olarak kabul edilmektedir. Çalışma ayrıca cinsiyet, eğitim, gelir gibi demografik faktörlerin bireyin vergi okuryazarlığını önemli ölçüde etkilemektedir.
Paseková vd., 2013	Çek Cumhuriyeti	Anket	Çalışmada Çek Cumhuriyeti'ndeki üniversite öğrencileri vergi eğitimi seviyelerini ve öğrencinin üniversiteye başlama öncesindeki vergi okuryazarlığı düzeyinin ve tam gün okula giden, okul saatlerinin dışında kısa süreli çalışan öğrencilerin vergi okuryazarlığı seviyelerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Çalışmadan elde edilen verilere göre üniversite eğitiminin öncesinde vergi bilgisinin öğrencilerde düşük çıktığı belirlenmiştir. Ayrıca okul saatlerinin dışında çalışma fırsatı olan öğrencilerin, tam zamanlı okula giden öğrencilere göre daha yüksek seviyede vergi bilgilerinin olduğu da tespit edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Zlín'deki Tomas Bata Üniversitesi'nde ekonomi dışındaki iki fakültede okuyan öğrencilerin vergi okuryazarlığı düzeyini belirlemektir. Öğrencilerin vergi okuryazarlığı iktisat dışı fakülte öğrencilerinin vergi mükellefi olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Bu durum vergi ve maaş bordrolarını anlayabildikleri anlamına gelmektedir.
Belay vd., 2013	Etiyopya	Anket	Etiyopya'nın Amhara Bölgesel Eyaleti Örneği" başlıklı makalelerinde, ticari gelir vergisi mükelleflerinin vergi bilgisi düzeyini, gelir vergisi sisteminin teorik karmaşıklığını ve Etiyopya'nın Amhara Bölgesel Eyaleti'nin büyükşehirlerindeki vergi uyumu sorunlarını incelemişlerdir. Sonuçlar, vergi mükelleflerinin yetersiz teknik bilgiye sahip olduklarını ve gelir vergisi sistemini karmaşık olarak algıladıklarını göstermektedir.
Yardımcıoğlu vd., 2014	Kahramanmaraş Türkiye		Kahramanmaraş ilinde ikamet eden 153 mükellefle gerçekleştirilen çalışmada, vatandaşların vergiyi anlama ve vergi sistemiyle ilgili becerisi ile vergisel farkındalıkları ile ilgili düşüncelerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yürütülmüştür. Bu araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda mükellef bireylerin vergi adlarını % 65, vergilerin oranlarını % 42 oranlarında bildikleri belirlenmiştir. Vergi bilgisiyle ilgili incelemelerde toplumsal anlamda yüzeysel bir seviyede bilgi sahibi olduğu; diğer taraftan detaylı bilgi gereken durumlarda oldukça yetersiz bir seviyede bulundukları da tespit edilmiştir. Çalışmada vergi

			okuryazarlığı oranlarının, meslek grupları, yaş ve çalışma yılları bağlamında değerlendirildiğinde aralarında istatistiksel açıdan önemli farklılıkların bulunduğu da saptanmıştır.
Cvrlje, 2015	Hırvatistan	Anket	Finansal okuryazarlığın bir alt grubu olarak değerlendirilen vergi okuryazarlığı ile ilgili girişimlerin, vergi ahlakını, vergi uyumunu etkilediği bildirilmiştir. Hırvatistan’da gerçekleştirilen bu araştırmada, genellikle vergi uyumunun sağlanmasında vergi ceza sistemi uygulamalarının aktif bir şekilde kullanılmasından ziyade vergi okuryazarlığıyla ilgili projelerin artırılması ve eğitimlerin daha fazla verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.
Kılıç vd., 2015	Gaziantep, Türkiye	Anket	Gaziantep Üniversitesi’ndeki öğrencilere yönelik finansal okuryazarlık düzeylerinin tespiti için yapılan çalışmada, fakülteler arasında finans derslerinin ağırlıklı olduğu iktisadi ve idari bilimler fakültesinde finansal okuryazarlık düzeyinin en yüksek olduğuna ulaşılmıştır.
Teyyare vd., 2016	Bolu, Eskişehir, Zonguldak, Türkiye	Anket	Bolu, Eskişehir ve Zonguldak’taki İİBF öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada öğrencilerin vergi ahlak ve bilinci düzeylerinin olumlu seviyede olduğu saptanmıştır. Verilen eğitimlerin öğrencilerin vergi bilincinin ve vergi ahlakı düzeylerinin üzerinde etkileri bulunduğu bildirilmiştir.
Chardon vd., 2016	Avustralya	Anket	Vergi okuryazarlığını finansal okuryazarlığın ayrılmaz bir bileşeni olarak incelemiştir. Araştırmada, Avustralya hükümeti tarafından yürütülen “Ulusal Finansal Okuryazarlık Stratejisi” kapsamı doğrultusunda verilen vergi eğitiminin, üniversite öğrencilerinde yönelik vergi okuryazarlığı seviyesindeki etkileri araştırılmıştır. Yaptıkları anket, bilgi düzeyini kapsayan 65 soru içermektedir. 604 Avustralyalı katılımcıyla yaptıkları çalışmada sonuç olarak vergi öğretimi dersleri sayesinde sadece “Ulusal Finansal Okuryazarlık Stratejisi”ni iletmeninin yanı sıra daha iyi vergi danışmanlarının yetiştirilmesi ve vergi politikalarının geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacağı, bilinçlenmiş bireylerin yetiştirilmesine katkılarda bulunulabileceği belirtilmiştir.
Dey vd., 2016	Hindistan	Anket	Odisha’daki bireysel mükelleflerin vergi planlama uygulamalarını incelemiştir. Çalışma, bireylerin yaklaşık %77’sinin çeşitli vergi tasarruf planları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını ortaya koymuştur. Ek olarak göstermiştir ki vergi sistemine uygun vergi tasarrufu araçlarını seçmek ve gelir vergisinden olarak nakit çıkışlarını en aza indirmek için farkındalık gereklidir.

Freudenberg vd., 2016	Avustralya	Anket	Bu çalışma, Avustralyalıların vergi okuryazarlığını ampirik olarak inceleyen ilk çalışmadır ve belirli demografik faktörlerle herhangi bir korelasyon olup olmadığı incelenmiştir. Anket 600'den fazla Avustralyalı tarafından doldurulmuştur. Ankete katılanların yaklaşık %81'inin vergi okuryazarı olduğunu ortaya koymuştur.
Krishnasamy vd., 2017	Hindistan	Anket	Hindistan'da vergi sisteminin şeffaf olmamasının yanı sıra karmaşık bir şekilde bulunması vergi okuryazarlığı seviyesinin düşmesine neden olmuştur. Mükelleflerin eğitim almalarına rağmen vergi konularında daha çok eğitime tabi tutulmaları gerekliliğinin bir zorunluluk olduğu saptanmıştır. Vergi okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu, bu düşüklükten kaynaklı vergi ahlakının olumsuz etkilenebilmesi nedeniyle yatırımların ve tasarrufların olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir.
Siddiq A. vd., 2017	Hindistan	Anket	Hindistan'ın Karnataka şehrinde yapılan çalışmada ücretli çalışanların çeşitli demografik ve sosyoekonomik faktörlere dayalı vergi okuryazarlığı düzeyinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma verilerine göre çalışmaya katılanların tamamında vergi okuryazarlığı seviyesinin % 88,18 olduğu belirlenmiştir. Bu oran kabul edilebilir bir değerde olduğundan bu değer %100'e ulaşabilmesi adına yetkililerin projeler geliştirmesi tavsiyesinde bulunulmuştur.
Chardon vd., 2017	Avusturalya	Anket	Avusturalya'da yapılan çalışmada küçük işletmelerin vergiye karşı tutumlarını ve vergi bilgilerini ölçmek amacıyla oluşturulmuş anket soruları aracılığıyla vergi okuryazarlığı seviyesinin belirlenmesi düşünülmüştür. Araştırma verileri değerlendirildiğinde küçük işletmelere sahip bireylerin vergiye yönelik mevzuatlar ve bu mevzuatlarda meydana gelen değişiklikler konusunda ya da vergilerin hesaplanması konularında bilgi seviyelerinin oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Bundan başka veri sisteminde gerçekleşen değişikliğin sık sık yapılmasının mükelleflerin vergiye karşı güvenlerinin olumsuz bir şekilde etkilendiği de bildirilmiştir.
Gupta S., 2017	Hindistan	Anket	Hindistan'daki Delhi bölgesinde yaşayan bireyler arasında finansal okuryazarlık düzeyini ölçmüştür. Anket yoluyla 100 katılımcıların %52'sinin finansal okuryazarlığının çok düşük olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, çalışma demografik değişkenlerin de finansal okuryazarlık düzeyini etkilediği sonucuna varmıştır.

Koretskaya vd., 2017	Rusya	Anket	Rusya'nın Ekaterinburg şehrinde 283 katılımcı üzerinde bir anket gerçekleştirilerek vergi bilinci düzeyi ve bunun bireylerin finansal okuryazarlığı ve farkındalığı üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışma göstermiştir ki 20-43 yaş aralığındaki katılımcıların vergi bilinci en yüksek gruptur. Çalışma ayrıca vergi mükelleflerinin vergi kanunlarına uymamalarının ana nedeninin vergi okuryazarlığının eksikliği olarak belirlenmiştir.
Gergerlioğlu vd., 2017	İstanbul, Türkiye	Anket	İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi öğrencileriyle yürütülen çalışmada vergi adaletsizliğine vurgu yapılmış, vergi sistemlerinin anlaşılabilirlikten uzak olmasının toplumsal vergi uyumunda bir azalmaya neden olabileceği bildirilmiştir.
Beşel vd., 2017	Kocaeli, Türkiye	Anket	Kocaeli ilindeki mükelleflerle yürütülen çalışmada vergi kanunlarının anlaşılabilir olmaması, vergi yükünde artış, toplanan vergilerden elde edilen gelirlerin nerelerde ve nasıl kullanıldığının tam olarak açıklanmaması... vb. gibi durumların vergi bilincini ve gönüllü uyumu olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.
Moučková vd., 2018	Çek Cumhuriyeti	Anket	Prag Ekonomi Üniversitesi öğrencilerinden 150 kişinin vergi okuryazarlığı seviyesinin ölçülmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada öğrencilerin daha öncesinde bu üniversitede vergi derslerinden eğitim almış olması ve aynı zamanda beyanname doldurmuş olması da sağlanmıştır. Vergi okuryazarlığının etkilendiği iki faktör analizlere dahil edilerek öğrencilerin KDV ve gelir vergisiyle ilgili okuryazarlık düzeyleri belirlenmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuca göre vergi derslerinin alınmış ve beyanname doldurulmuş olması vergi okuryazarlığı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.
Kaur A., 2018	Hindistan	Anket	Hindistan bağlamında vergi mükellefleri arasında vergi okuryazarlığı üzerine bir çalışma yürütmüştür. Araştırmacı 60 katılımcının dahil olduğu Pencap'ın Derabassi şehrinde bir anket uygulanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin genelinde temel vergi muafiyetleri, dilim oranı vb. ile ilgili çeşitli vergi hükümleri hakkında doğru bilgilere sahip oldukları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların vergi bilgisi ve vergi bilinci eksikliği nedeniyle vergi hükümlerine uyamadıkları görülmüştür.
Kalgutkar P., 2018	Hindistan	Anket	Vergi okuryazarlığı ve vergi planlamasının yatırımcının servet yaratmasına herhangi bir etkisi olup olmadığını araştırmıştır. 100 katılımcı üzerinde bir anket uygulanmıştır. Araştırma, vergi farkındalığının vergi kaçırma eğilimde önemli bir azaltma etkisi olduğunu göstermiştir.

Teyyare vd., 2018	Bolu, Türkiye	Anket	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Maliye Bölümünde öğrenimi sürdüren 218 öğrencinin aldığı maliye derslerinin vergi okuryazarlığı seviyesi üzerine etkisi anket yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan araştırmanın analiz bulgularına göre İİBF Maliye Bölümü öğrencilerinin ekonomik ve mali okuryazarlık seviyelerinin ortalama okuryazarlık değerinin üstünde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sınıf seviyesi ve akademik başarı yüzdesi arttıkça vergi okuryazarlık seviyesinin de arttığı sonucuna varılmıştır.
Alexander B. vd., 2018	İngiltere	Anket	İngiltere’de üniversite eğitimi alan öğrencilerin; finansal ve vergi okuryazarlığı, vergi ahlakı ve vergiye uyum tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla yürütülen çalışmada öğrencilerin çoğunun İngiltere uygulanan vergi sisteminin uygulama açısından adaletli olduğunu fakat vergi oranlarının yüksek olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca erkek öğrencilere kıyasla kız öğrencilerin vergi ahlakının daha yüksek olduğu ve öğrencilerin üniversite eğitimlerinde aldıkları vergi derslerinin vergi okuryazarlığı düzeyine artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Nichita vd. 2019	Romanya	Anket	Romanya’da 358 mükellefe yönelik yapılan anket çalışmasındaki 11 soru da vergi ile ilgili kurum, vergi yükümlülükleri, oranları, hesaplama, vergiyi zamanında ödemenin avantajı gibi sorular yer almıştır. Sonuç olarak vergi mükellefleri okuryazar ve vergi bilincine sahip olduğunda vergi gelirlerinin yüksek olabileceği sonucuna varılmıştır. Genel olarak, vergi okuryazarlığı düzeyi orta düzeydedir.
Gerger Ç. Vd., 2019	Türkiye ve OECD ülkeleri	Araştırma	Bu çalışma, vergi okuryazarlığında vergi uyumunu belirleyen faktörlerin önemini vurgulamıştır. OECD ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde vergi okuryazarlığına ilişkin düzenlemeler ve projeler ile Türkiye’de vergi okuryazarlığı ile ilgili araştırmalar sunulmuştur. Çalışmada, Türkiye’de vergi okuryazarlığı düzeyinin çok iyi olmadığı ve vergi okuryazarlığını artırmak için yapılabilecek faaliyetler hakkında önerilerde bulunulmuştur. Gelişmiş ülkelerde, akademik vergi okuryazarlığı ile ilgili faaliyetler daha yüksektir. Çünkü çalışmalar vergi okuryazarlığı ile vergiye gönüllü uyum arasında pozitif bir korelasyon olduğunu göstermektedir.
Kumar M. Vd., 2019	Hindistan	Anket	Yatırımcının geliri ve mesleği gibi demografik faktörlerin servet yaratma üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmacılar, yapılandırılmış bir anket uygulayarak birincil verileri toplamıştır. Veriler Yeni Delhi’nin çeşitli bölgelerinde ikamet eden 52 katılımcıdan elde edilmiştir. Çalışma sonucuna göre; vergi yükümlülüğünü azaltmanın yolu vergi tasarruf araçlarına

			yatırım yapmaktır. Çalışma, bireylerin şu konularda daha bilinçli olduğunu göstermiştir; banka mevduatları ve sağlık sigortası gibi geleneksel vergi tasarruf araçları ve modern ve yatırım fonları ve altyapı tahvilleri gibi daha karmaşık vergi tasarruf araçları. Çalışmanın sonuçları göstermiştir ki bireyin vergi tasarruf araçlarına ilişkin yatırım kararlarını etkileyen unsurların gelir seviyesi ile önemli ölçüde bağlantılı olduğudur.
Kumar M. Vd., 2020	Hindistan	Anket	Yatırımcıların cinsiyet ve eğitim durumları sağlık sigortası seçimi üzerinde önemli bir etkisi vardır. Araştırma için Delhi’de yaşayan 105 katılımcıdan birincil veri toplanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, erkek yatırımcıların kadınlara göre daha fazla vergi tasarrufu aracı olarak sağlık sigortasını tercih ettiklerini göstermiştir. Çalışma ayrıca, katılımcıların sağlık sigortası konusundaki farkındalık düzeyinin düşük olduğunu ve çoğunun herhangi bir sağlık sigortası sahibi olmadığını göstermiştir. Ancak eğitim ile sağlık sigortası seçimi arasında doğru yönde bir ilişki bulunmamıştır.
Pham vd., 2020	Kanada	Anket	Çalışmada, Kanadalı mükelleflerin gelir vergisi bilgileri, vergi algısı ve vergi beyanına ilişkin bilgilerinin ölçülmesi amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların temel vergi konularında bilgi düzeylerinin iyi olduğu ancak gelir vergisi ile ilgili ayrıntılı artan oranlı gibi sorular karşısında zorlandıklarını ortaya koymuştur.
Sandalcı U., 2020	Kütahya, Türkiye	Anket	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF maliye bölümü öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyi ikili lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, vergiyle ilgili dersler veya eğitimler alan öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyleri yüksek olarak bulunmuştur.
Bakırtaş vd., 2020	Manisa, Türkiye	Anket	Manisa Salihli Belediyesi’ndeki 328 çalışana yönelik sorulan anket sorularıyla çalışanlarının vergi okuryazarlığını ölçen bir anket uygulanmış ve katılımcıların orta düzeyde bir vergi okuryazarlığına sahip olduğu saptanmıştır.
Türegün vd., 2021	Türkiye 26 il	Anket	Çalışmada 26 şehirdeki 41 üniversitenin maliye bölümü öğrencileri ile maliye bölümünde eğitim almayıp vergi ile ilgili daha önce ders almış öğrencilerden oluşan örneklemde toplamda 1492 öğrenci ile anket yapılmıştır. Vergi okuryazarlığını etkileyen faktörler arasında bilişsel faktörün etkili olduğu, duyuşsal faktörün beklenen etkiyi göstermediği ifade edilmiştir.
De Clercq, B., 2021	Güney Afrika	Nitel araştırma	Bu çalışma, vergi okuryazarlığı için kavramsal bir çerçeveye dahil edilecek yetkinlik alanlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Nitel bir yaklaşım kullanan bu çalışma, vergi okuryazarlığının yetkinlik alanlarının anlaşılması amacıyla çift amaçlı bir

			literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması ilk olarak çalışmanın temelini oluşturan bilgi birikimini sağlamış ve ikinci olarak, taslak yetkinlik yapısı için temel veri kavramları üzerinde uluslararası düzeyde fikir birliği olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Bir yükseköğretim kurumundan muhasebe ve kamu maliyesi eğitimcilerinin yanı sıra vergi ile ilgili konularda doğrudan menfaati olan bir mesleğin temsilcileri olarak mali müşavirler dikkate alınmıştır.
Sandalcı, İ. (2022).	Kütahya, Türkiye	Anket	Çalışmada Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Maliye Bölümü 3. ve 4. sınıfta eğitim alan 258 katılımcıya anket uygulanmıştır. Sonuç olarak, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin ortalamanın altında olduğunu söylemektedir.
Naitili S. vd., 2022	Endonezya	Anket	Bu çalışma, vergi mükelleflerinin uyumunun artırılmasına ilişkin ampirik kanıtlar sunmayı amaçlamaktadır. COVID-19 salgını sırasında vergi teşviklerinin mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından etkisini araştırmıştır. Vergi okuryazarlığının vergi teşvikleri ve mükellefler arasındaki ilişkiye etkisi incelenmiştir. Yogyakarta Özel İdari Bölgesi'nde kayıtlı 108 KOBİ aktöründen oluşan bir örneklem kullanılarak kooperatifler ve KOBİ'ler bölgesi, sonuçlar vergi teşviklerinin COVID-19 salgını, KOBİ vergi mükelleflerinin uyumunu olumlu yönde etkilemektedir.
Türegün vd., 2022	Marmara Bölgesi	Anket	Bu çalışmanın amacı, literatürde 'tax literacy score' (TLS) olarak adlandırılan vergi okuryazarlığı puanını ölçmek ve Türkiye'de Marmara Bölgesi'nde uygulamak için başarı testi, sonuçlarını değerlendirmek ve vergi okuryazarlığının geliştirilmesi için öneriler sunmaktır. Çalışmada TLS'yi ölçmek için bir test geliştirilmiştir. Hazırlanan ölçek soruları vergi okuryazarlığı ile ilgili olacak şekilde; vergi hukuku, vergi sistemi, verginin teorik esasları, vergi hesaplaması, kesintiler ve giderler gibi konuları kapsamaktadır. Anket Ağustos 2022'de Marmara Bölgesi'ndeki 5 ilde online olarak uygulanmış, 706 anket yapılmış ve analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, 19 soru için genel ortalama 11,39 soru doğru yanıtlanmıştır. Bu da ankete katılanların %59,9'una karşılık gelmektedir. Analiz için parametrik testler (t-testi ve ANOVA) uygulanmıştır. Sonuçlara göre, herhangi bir vergi okuryazarlığı puanlarında katılımcıların cinsiyet durumu ve yaş gruplarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. TLS şu şekilde bulunmuştur: vergi dersi alan, daha yüksek eğitim düzeyindeki, görece daha yüksek geliri olan ve vergi beyannamelerini dolduran katılımcılar için daha yüksektir. Vergi beyannamesi veren ve serbest meslek sahibi olan kişilerde psikomotor boyut yüksek çıkmıştır.

Intansari M. vd., 2022	Endonezya	Anket	Bu çalışma, vergi okuryazarlığının bireylerin vergi uyumu üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çevrimiçi bir anket aracılığıyla toplanan veriler mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelere sahip bireysel vergi mükelleflerine yapılmıştır. Bu işletmeler moda, mobilya, el sanatları ve mutfak alanının yanı sıra diğer iş kollarında da faaliyet göstermektedir. Elde edilen veri toplama sonucuna göre, 102 katılımcı ve veriler analiz edilmiştir. Sonuçlar, vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasındaki ilişkinin doğru orantılı olduğunu göstermiştir
Bibay, P. Vd., 2023	Hindistan	Anket	Bu çalışmada 147 kişilik bir kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler maaşlı çalışanlar arasında mevcut vergi okuryazarlığı düzeyini incelemek için ANOVA test edildi ve ayrıca demografik bir unsurun maaşlı çalışanların vergi bilgisini nasıl etkilediğini belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaya %74 erkek ve %26 kadın katılımcı iştirak etmiştir. 18-30 yaş arası bireyler vergi okuryazarlığı konusunda diğer yaş kriterindeki bireylere kıyasla daha iyi durumdadır. Ankete katılan 60 ve üzeri yaş kategorisinde vergi ile ilgili okuryazarlık oranı daha düşüktür. Vergi okuryazarlığı, finansal okuryazarlığın finansal bilgi boyutlarından biridir. Yüksek yaş gruplarındaki vergi mükellefleri vergiyi anlamakta ve kavramakta zorlanmaktadır. Genç yaş grubunun ise cinsiyete bakılmaksızın daha iyi okuryazar ve vergi ile ilgili konuları yakından takip ettikleri sonucu çıkmıştır.
Tantriangela, vd., 2023	Endonezya	Araştırma	Bu makale, özellikle vergi uyumunun artırılması bağlamında mevcut vergi okuryazarlığı kavramını netleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu makale, araştırmacının bugüne kadar vergi okuryazarlığı konusundaki bilgi birikiminin durumunu özetlediği ve sunduğu nitel bir yöntem kullanmaktadır. Bu makalede araştırmacı vergi okuryazarlığının üç boyutunu netleştirmektedir. İlk olarak, vergi okuryazarlığı mükelleflerin vergilendirme bilgisi, yani genel, prosedürel ve yasal bilgi ile ilgilidir. İkinci olarak, vergi okuryazarlığı mükelleflerin kişisel değerleri ile ilgilidir ve bu da mükelleflerin vergilendirme hakkında okumaya olan ilgileri ile ilişkilidir. Üçüncü olarak, vergi okuryazarlığı mükelleflerin sosyal değerleriyle de ilgilidir; bu da vergi makamlarının mükelleflere sunduğu hizmetlerle, özellikle de vergi idaresinin kolaylaştırılmasıyla ilgilidir. Bu makaleyle, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki vergi makamlarının vergi okuryazarlığı gibi önemli bir konuya daha fazla dikkat etmeleri ve böylece vergi uyumunu artırmaya yönelik etkin politikalar tasarlayabilmeleri umulmaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Vergi okuryazarlığına yönelik yapılan birçok çalışmanın genel bir özeti olması ve vergi okuryazarlığını daha iyi anlamak açısından oluşturulan Tablo 2'yi genel bir çerçevede incelemek gerekmektedir. Vergi okuryazarlığı konusunda uluslararası alanda son yıllarda yapılan çalışmaların neredeyse yarısının özellikle Hindistan, Malezya ve Endonezya gibi çalışmaların yapıldığı diğer ülkelere (Avustralya, A.B.D., İngiltere ve Kanada gibi) kıyasla az gelişmiş ekonomiler olduğu gözlemlenmektedir. Aslında bu araştırma sayısı ve içeriğindeki farklılığın temelinde ekonomik koşullar olduğu söylenebilir. Bu farklılığın temelini daha iyi anlamak için ülkelere göre yapılan araştırmalara kısaca değinmek gerekmektedir.

Hindistan'da yapılan çalışmalardan olan Brushan vd. (2013), maaşlı bireylerin demografik farklılıkları ile vergi okuryazarlığı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelerken, yine Acharya vd. (2017) benzer bir şekilde mükelleflerin demografik farklılıklarının vergi okuryazarlığı düzeyini incelemiştir. Kaur (2018), yaptığı çalışmasında yine vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlık düzeyindeki farklılıkların, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyuma olan etkisini araştırmıştır. Hindistan'da tüm bu benzer çalışmaların yanında farklı olarak; Dey vd. (2016), Krishnasamy (2017), Kalgutkar (2018) ve Kumar vd. (2019 ve 2020) yaptıkları çalışmalarda vergi okuryazarlığı düzeyinin yatırımcıların tasarruf planları üzerindeki etkisine odaklanarak araştırma yürüttükleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında vergi planlaması ve buna yönelik tasarruf yapabilen kişilerin aynı zamanda finansal okuryazarlık düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Malezya'da yapılan çalışmalarda ise Bardai (1992), temel vergi kavramları sorulan vergi mükelleflerinin aslında vergi okuryazarlığı bilişsel boyutu ölçülmüştür. Abdul vd. (2005) yaptıkları çalışmada farklı meslek gruplarındaki insanların vergi okuryazarlığı puanını ölçerken, Madi vd.(2010), farklı şehirlerde yaşayan vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlığının psikomotor boyut ölçeğinin farklı olduğu sonucu varmıştır. Palil vd. (2011) 'de 5500 gibi yüksek bir katılımcı sayısı ile yürüttüğü çalışmada vergi uyumu ve vergi bilincinin gelişmesinde eğitimin etkisini ortaya koymuştur. Endonezya'da yapılan iki farklı çalışmadan birisinde Naitili vd. (2022) oldukça güncel bir konu olarak COVID19 sürecinde Endonezya hükümeti tarafından yürütülen vergi teşviklerinin mükellefler arasındaki vergi okuryazarlığı puanına yönelik etkisini incelerken, diğeri ise Intansari (2022), işletme sahibi mükelleflerin vergi okuryazarlığı düzeyini incelemiştir. Vergi okuryazarlığı konusu Endonezya açısından son yıllarda akademik açıdan önem

kazanarak, merak konusu haline geldiği yapılan çalışmaların oldukça güncel olması sebebiyle söylenebilir.

Hindistan, Malezya ve Endonezya’da yapılan çalışmalarda eğitimin vergi okuryazarlığı üzerindeki etkisinden çok şu an hali hazırda mükellef olan kişilerin vergi okuryazarlığı düzeyinin ölçmek ve bunu etkileyen faktörleri anlamaya çalışmak kaygısıyla yürütülen çalışmalar olduğu söylenebilir. Oysa gelişmiş ülkeler olarak sıralanabilen A.B.D., İngiltere, Kanada, Avustralya, Norveç gibi ülkelerde yapılan çalışmalarda vergi okuryazarlığını etkileyen faktörleri ölçmenin yanında temelde yatan görüşün vergi okuryazarlığının eğitim ile arttırılabileceği olduğu söylenebilir. Örneğin; Furnham (2005)’te İngiltere’de yaptığı çalışmada, ilköğretim çocuklarının vergi ile ilgili kavramlarını bilip bilmediğini anlamak amacıyla cinsiyet ve sosyo-ekonomik farklılıkları dikkate alarak 4 soruluk bir test yürütmüştür. Yine İngiltere’de Alexander vd. (2018)’de üniversite öğrencilerine yönelik çalışmasında eğitimin vergi okuryazarlığına etkisini incelemiştir.

Norveç’te Eriksen ve Fallan’ın (1996) yılında yürüttüğü ve kendinden sonraki birçok çalışmaya kaynak oluşturulan önemli deneysel çalışmalarında vergi dersi alan ve almayan iki farklı grup arasındaki vergi bilinci farklılığını incelemişlerdir. Yürütülen deneysel çalışmanın bu yönüyle Türkiye’de de yapılan Kılıç vd. (2015), Teyyare vd. (2016), Gergerlioğlu vd. (2017), Teyyare vd. (2018), Sandalcı (2020), Türegün vd. (2021), Sandalcı (2022) çalışmalar için temel bir fikir oluşturduğu ve bu çalışmalarda vergi dersi alan ve almayan üniversite öğrencileri arasındaki vergi okuryazarlığı düzeyini ve farklılıkların diğer demografik faktörlerden etkilenme düzeyini belirlemeyi amaçlamışlardır.

Pasekova vd. (2013) Çek Cumhuriyeti’ndeki Tomas Bata Üniversitesi’nde gerçekleştirdikleri vergi dersi alan fakat çalışma hayatında olan veya olmayan öğrenciler arasında hem vergi okuryazarlığı düzeyini ölçmüş hem de yine bu öğrenciler arasında beyanname doldurup doldurmama deneyimine göre vergi okuryazarlığının psikomotor boyutunu ölçmüşlerdir. Hırvatistan’da ise Cvrlje (2015) yaptığı çalışmada vergi okuryazarlığını finansal okuryazarlığın alt başlığı olarak değerlendirip çalışmasında vergi okuryazarlığı düzeyi ile vergi uyumu ve vergi ahlakı kavramlarının ilişkisini incelemiştir. Faktörler arasında eğitimin de etkisine yer vermiştir. Aslında finansal okuryazarlığın

vergi okuryazarlığıyla olan yakın ilişkisini A.B.D.'de 1998 yılında Chen vd. yaptıkları çalışmada ilk kez ortaya koymuşlardır. Daha sonra Lusardi vd. (2007) finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığını bir arada inceledikleri bir araştırma yürütmüşlerdir. Tüm bunların ışığında finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığının birbirini etkileyen iki kavram olduğuna ışık tutan ve uluslararası literatürde en çok dikkat çeken çalışma olan Chardon ve arkadaşlarının Avustralya'da 2016 yılında yaptıkları çalışma olmuştur. Bu çalışma aynı zamanda eğitimin vergi okuryazarlığına etkisini de incelemiştir. Farklı yönleriyle kendinden sonra gelen birçok çalışmaya kaynak oluşturmuştur. Yine Avustralya'da yürütülen bir diğer önemli çalışma olan Freudenberg (2016), vergi okuryazarlığı düzeyinin demografik faktörlerle arasında herhangi bir korelasyon olup olmadığını incelerken, yine Freudenberg (2017), farklı bir çalışmada küçük işletme sahiplerinin vergi okuryazarlığı düzeyini ölçmeye yönelik çalışma yürütmüştür.

Kanada'da yapılan vergi okuryazarlığına yönelik çalışma olarak Pham vd. (2020) yürüttükleri çalışmalarında vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlık düzeyindeki bilişsel boyut ölçeğine odaklandıkları diğer boyutları incelemedikleri görülmektedir.

Türkiye'de eğitimin vergi okuryazarlığına etkisi üzerine yapılan çalışmalar dışında da araştırmalar yürütülmüştür. Özellikle Türegün ve arkadaşlarının 2018 yılında yürüttüğü araştırma çalışması vergi okuryazarlığını evrensel çerçeveden anlayabilmek adına yapılmış önemli bir çalışmadır. Çünkü bu çalışmayla Türkiye ve OECD ülkeleri arasındaki vergi okuryazarlığına yönelik yapılan anket araştırmalarının birçoğunun her boyutu ile incelendiği görülmektedir. Sonuç olarak gelişmiş ülkelerde vergi okuryazarlığı düzeyi arttıkça vergiye gönüllü uyumun da arttığı görülmektedir. Türkiye'de yapılan diğer anket araştırmalarından literatüre önemli katkılar sağlayan çalışmalardan Yardımcıoğlu vd. (2014) yaptıkları çalışmada Kahramanmaraş'taki 153 vergi mükellefinin demografik faktörleri de ele alarak vergi okuryazarlığı düzeyini ölçtükleri çalışmaları, Bakırtaş ve Yaşa'nın (2020) , Manisa Salihli Belediyesi çalışanlarının vergi okuryazarlığı düzeyini ölçtükleri çalışmaları ve Türegün vd.'nin (2022), Marmara Bölgesindeki vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlığı puanını ölçmek amacıyla anket uygulanmış ve sonuçlar vergi okuryazarlığının üç farklı boyutu olan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyut olacak şekilde değerlendirildikleri çalışmaları sayılabilir.

Vergi okuryazarlığı düzeyinin yüksek olduğu bireylerde vergi uyumunun da fazla olduğunu birçok çalışma ortaya koymuştur. Buna bağlı olarak vergi okuryazarlığı düzeyi fazla olan toplumda vergi kayıp ve kaçaklarının bu düzeyin düşük olduğu toplumlara kıyasla daha az olması beklenmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmaların çoğunun Endonezya, Hindistan, Malezya gibi ekonomik açıdan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde olduğu görülmektedir. Bunun sebebinin bu ülkelerde yaşanan vergi kayıp ve kaçaklarının gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok daha fazla olması ve bu durumu azaltmak yani vergi ile uyumu arttırmak için vergi okuryazarlığını arttırmak amacıyla yapılan çalışmalar olabilir. Zaten bu çalışmalarda öneri bölümlerinde genellikle vergi kaçaklarını azaltmak için vergi okuryazarlığı seviyesinin önemine vurgu yapmışlardır. Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise Türegün ve arkadaşlarının yaptığı alan araştırmalarının oldukça kapsamlı ve anlaşılır olduğu görülmektedir. Uluslararası düzeyde olduğu gibi Türkiye’deki çalışmalarda da vergi ile uyumu geliştirmek için vergi okuryazarlığı seviyesinin artırılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Tüm bu literatür ışığında farklı ekonomik düzeydeki ülkelerde vergi okuryazarlığını ölçebilmek amacıyla farklı demografik gruplardan oluşan farklı bireylere birçok anket çalışması yapıldığı görülmektedir. Fakat vergi okuryazarlığının kavram olarak vergi uyumu ve vergi ahlakını yakından ilgilendiren ve literatürde oldukça yeni bir kavram olması sebebiyle ilerleyen yıllarda vergi okuryazarlığı kavramına yönelik yapılacak olan çalışmaların bunlarla sınırlı kalmayıp artacağı beklenmektedir.

2.5. OECD Ülkelerinde Vergi Okuryazarlığına İlişkin Uygulamalar

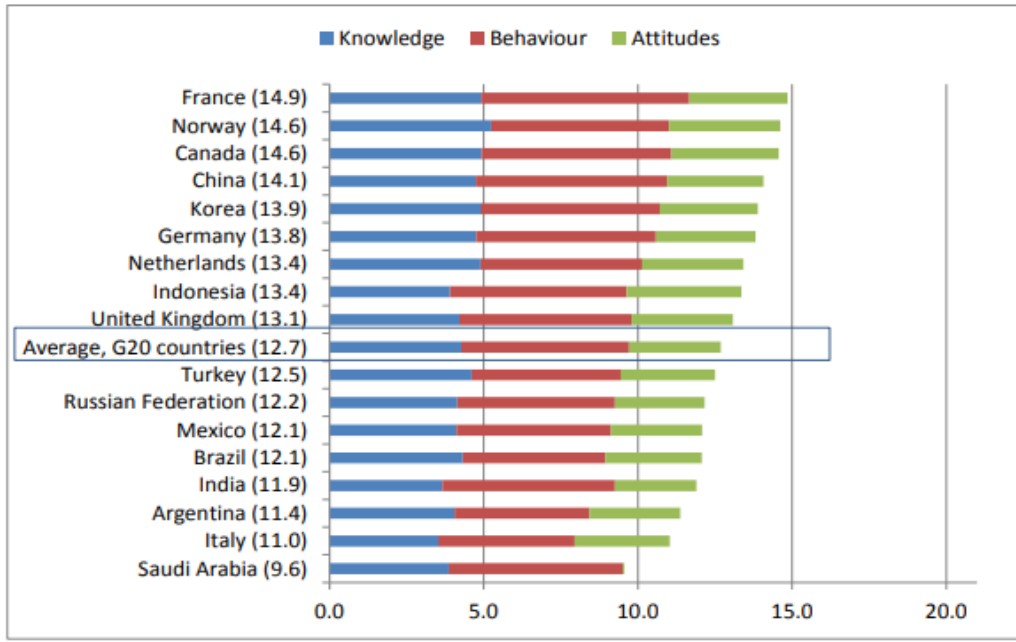
Vergi okuryazarlığına yönelik çalışmalar son yıllarda hem OECD hem de gelişmiş ülkeler açısından gelişim göstermeye ve hızlanmaya başlamıştır. Ülkeler vergi okuryazarlığı düzeyini arttırmak, toplumu vergi konusunda daha bilinçli ve eğitimli hale getirmek için akademik alanda projeleri desteklemekte ve devletlerin eylem planları arasında karşımıza çıkmaktadır.

OECD’nin 2015 yılında yayınladığı ‘Vergi Kültürünün Oluşturulması’ başlıklı raporunda Toplumlardaki vergi kültürünün oluşumunda vergi mükelleflerinin eğitimin önemine dikkat çekilmiştir. Daha öncesinde korku kültürüne dayalı olarak tanımlandığı vergi sistemlerinin (örneğin yakalanma korkusu, ceza alma korkusu) vatandaşları sadece yükümlü görmek yerine müttefik olarak tanımlamanın gereğini savunmuştur. Bununla

birlikte kültürel değişimlerin yavaş olması sebebiyle vergiye ilişkin algıların değişmesinin zaman alacağını fakat bu algının zamanla zorlama ve baskıdan, ortaklık ve ittifaka geçiş olacağını belirtmiştir (OECD, 2015).

Vergisini düzenli ödeyen mükelleflerin takdir edilmesinin sonucunda iyi vatandaşlar yetişebileceğini belirtmiştir. Vergi moralinin ve vergi uyumunu iyileştirilmesi amacıyla birçok farklı ülkede anket çalışması yürütmüştür. Çalışma sonucunda vergi eğitimi verilmesi gereken hedef kitle olarak ilköğretim ve/veya ortaokul çağındaki çocukları, bazıları ise özellikle üniversite öğrencilerini hedeflemektedir. Bu kitlelerin, iş piyasalarına girmeden önce, vergi uyumu yüksek bireyler ve vergi okuryazarı olan bireyler olarak yetiştirilmeleri halinde uzun vadeli kültürel değişimin yetişkinlere bu çabayı vermekten daha kolay olacağını savunmuşlardır.

OECD, finansal okuryazarlığın küresel anlamda ölçülmesi ve değerlendirilmesi gibi konularda lider konumundadır. 2016 yılında vergi okuryazarlığı ve mali okuryazarlığı alt başlık olarak değerlendirdiği, 21 ülkeyi kapsayan, gençlere ve yetişkinlere yönelik yaptığı araştırmayı içeren ikinci finansal okuryazarlık değerlendirmesi raporu yayınlamıştır (OECD, 2017: 13). Bu raporda OECD genel sekreterinin finansal okuryazarlık hakkındaki fikirleri ise şöyledir: Finansal okuryazarlığın temel bir yaşam becerisi olduğu ve finansal okuryazarlığın insanların yaşamlarında, fırsatlarında ve başarılarında çok önemli bir fark yaratabileceği ve bunun sonucu olarak finansal okuryazarlığın refah, girişimcilik, sosyal hareketlilik ve kapsayıcı büyüme için temel taşlardan biri olduğu belirtilmektedir. Bu rapor G20 ülkelerindeki yetişkinlerin bu temel yaşam becerisine hangi düzeyde sahip olduklarını araştırmayı amaçlamaktadır. Ulusal anket verileri, ülkelerin finansal bilgi, davranış ve tutumlarını karşılaştırmak için kullanılmaktadır. 21 ülkede 18-79 yaş arası 101.596 yetişkine yönelik yapılan çalışma sonucu elde edilen bulgular için puanlar tablosu aşağıda verilmiştir.

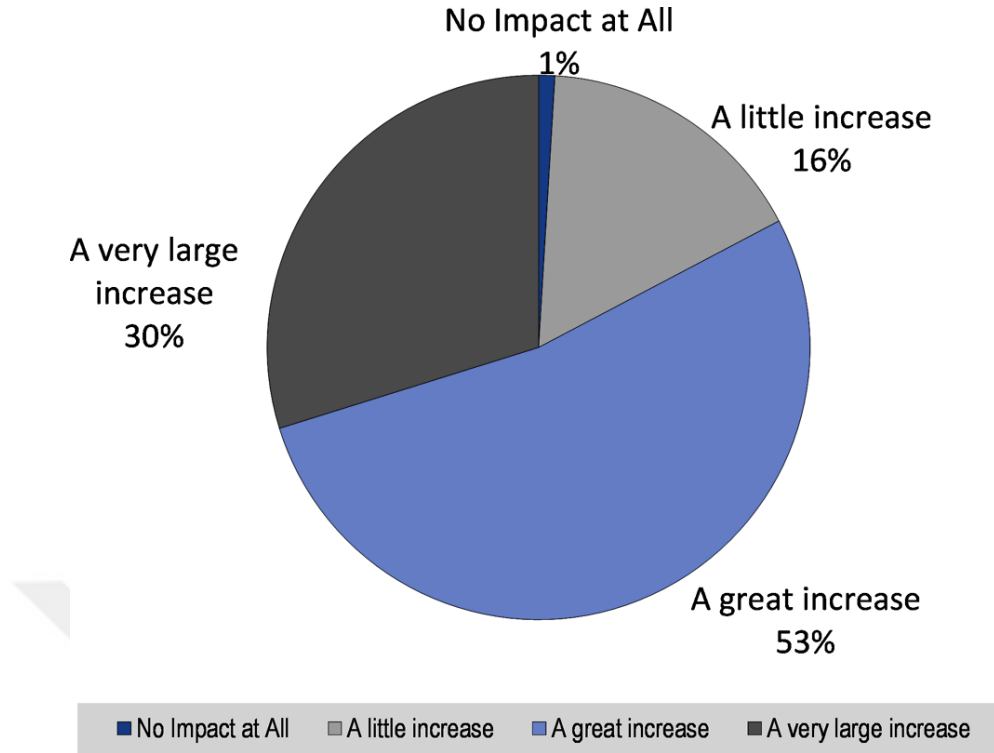

Grafik 1: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranışlar Ortalama Skoru

Kaynak: OECD, 2017.

Yeterli veri sunan G20 ülkeleri genelinde ortalama finansal okuryazarlık puanları 12,7'dir. Bunlardan Fransa (14.9), Kanada (14.6) ve Çin Halk Cumhuriyeti (14.1) (konuk ülke Norveç ile birlikte) 14'ün üzerinde bir ortalamaya ulaşan tek üç G20 ülkesi olurken dört ülke 12'nin altında puan almıştır (Hindistan, Arjantin, İtalya ve Suudi Arabistan). Genel olarak bakıldığında birçok insan temel finansal bilgilere sahip değildir. G20 ülkeleri genelinde ortalama olarak yetişkinlerin yarısı (%48) finansal bilgi sorularının %70'ine doğru yanıt verebilmiştir, yetişkinlerin sadece %52'si 9 davranıştan 6'sını sergileme asgari hedefine ulaşmıştır. Türkiye (12,5) G20 ülkeleri ortalamasının (12,7) hemen altında yer almaktadır.

OECD'nin 2021 yılında yayınladığı vergi eğitime yönelik raporda ise, mükelleflere verilen vergi eğitimin vergi uyumuna olan katkısını araştırmış ve vergi okuryazarlığının önemini bir kez daha vurgulamıştır. OECD üyesi olan ve olmayan 59 ülkenin katıldığı alan araştırmasının sonuçlarına yer verilen rapora göre katılımcıların %53'ü vergi eğitiminin vergiye yönelik davranışlarında çok büyük etkisi olduğunu belirtirken, %30'u bu etkinin orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. OECD'nin yayınladığı raporda yer alan tablo aşağıda gösterilmiştir.

Grafik 2: Mükelleflere Verilen Vergi Eğitiminin Vergi Ahlakına Etkisi

Kaynak: OECD, 2021a.

2.5.1. Çeşitli Ülkelerde Vergi Okuryazarlığının Gelişimi

ABD’de 2013 yılında Tulane Üniversitesi’nde başlayarak günümüzde halen devam etmekte olan taxjazz isimli proje, ABD vatandaşlarının vergi ve vergi politikaları hakkında bilgi sahibi olmalarını ve vatandaşların gelecekteki vergi politikalarının katılımcıları olarak rasyonel kararlar almalarını sağlamak amacıyla yürütülmektedir. Bu proje tüm eğitim seviyelerinden ve 12 ile 80 yaş arasındaki her yaştan insanı dahil ederek üç farklı başlık altında yoğunlaşmıştır. Bunlar; 1. Neden vergilendiriliyoruz (vergilerin amacı; vergiler arasındaki bağlantı ve harcama), 2. Vergilendirmenin adilliği (vergi yükünün nasıl dağıtılacağı, vergi matrahı ve oran yapısı); ve 3. Vergilendirme ile ilgili temel kavramlar (<https://taxjazz.com/>)

Yine ABD’de vergi okuryazarlığının gelişmesi için TaxEDU aracılığıyla eğitimler ve projeler yürütülmektedir. Vergi Vakfı’nın TaxEDU ile başlattığı bu proje okullarda, evlerde ve devlet dairelerindeki vergi okuryazarlığı eksikliğini gidermek amacıyla başlatılmıştır. TaxEDU, öğretmenlere öğrencilerin vatandaşlık bilincini artırmak amacıyla araçlar, vergi mükellefleri için bir kelime dağarcığı, milletvekillerine daha

faydalı yasalar yazmaları için hızlandırılmış kurslar ve vergi ile ilgili algılarını artırmak isteyen her vatandaş için videolar ve podcastler sunan tek duraklı platformdur (Tax Foundation, 2023).

İngiltere’de ise vergilendirme sisteminin meslek kuruluşlarından biri olan ‘CIOT’un yürüttüğü ve finanse ettiği alan çalışmasında üniversite öğrencilerinin finansal ve vergi okuryazarlığı düzeyleri ile vergi ahlakı, vergi idaresine yönelik tutumları ve vergi uyumu algıları üzerindeki sosyodemografik etkiler araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre vergiye yönelik eğitim alan öğrencilerin finansal ve vergi okuryazarlığının daha yüksek olduğu çıkmıştır. Yine bu anket sonuçlarına çalışma deneyimi olan öğrencilerin olmayan öğrencilere göre daha yüksek vergi ahlakına sahip olduğu tespit edilmiştir. İngiltere’de vergi okuryazarlığına yönelik farklı bir çalışma ise, İngiltere Gelir İdaresi tarafından 2015 yılında başlatılan gençler için “Vergi Gerçekleri” eğitimidir. Bu çalışmayı, 2016 senesinde ilköğretim çocukları ile yürütülen “Çocuklar için Vergi Gerçekleri” programı izlemiştir (Alexander vd., 2018: 4).

2.6. Türkiye’de Vergi Okuryazarlığına Yönelik Uygulamalar

Türkiye’de vergi okuryazarlığını doğrudan ölçmeye yönelik az sayıda çalışma bulunmaktadır. Akademik açıdan yapılan çalışmalara literatür taraması başlığı altında değinilmiştir. Bu kısımda devlet desteğiyle vergi okuryazarlığını geliştirmek, insanları vergi konusunda bilinçlendirmek için yürütülmüş olan projelere yer verilecektir.

Türkiye’deki zorunlu eğitim sisteminde ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde vergi dersi bulunmamaktayken, bazı derslerin vergi ile ilgili konuları içerdiği bilinmektedir. Bunlar "Sosyal Bilimler" dersi, "Yaşam Bilimleri" dersi gibi derslerdir. 2007 yılında Gelir İdaresi Başkanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında "VerGİBilir - Çocuklarda Vergi Bilincinin Geliştirilmesi Eğitim Programı" adıyla ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin vergi ile ilgili bilgilerini ve algılarını geliştirmek amacıyla proje geliştirmiştir. Bu proje kapsamında ilköğretim dönemindeki öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun bir biçimde vergi konusunda bilgilendirilmesi ve vergi ile ilgili duyarlılık kazanmaları hedeflenmiştir. Proje Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 81 ilden seçilen 299 öğretmenle yürütülmüş ve yaklaşık 5 yıllık bir süre boyunca yürütülmüştür (GİB, 2014 Yıllık Faaliyet Raporu).

Günümüzde Gelir İdaresi Başkanlığının aktif olarak yürüttüğü Vergibilinci.org internet sitesinde ilkokul, ortaokul ve lisede eğitim gören tüm öğrenciler ve eğitim veren tüm öğretmenler için özel olarak hazırlanmış sunumlar ile, vergi ile ilgili şarkılar, oyunlar ve çizgi filmler oluşturulmuştur. Buradaki verileri incelediğimizde öğrencilerin vergi algısını ve bilgisini arttırma amacı ile oluşturuldukları görülmektedir (vergibilinci.org, 2023).

Son olarak 2022 yılında TÜBİTAK aracılığıyla “Türkiye’de vergi okuryazarlığının ölçülmesi, geliştirilmesi ve vergi uyumuna etkisinin analiz edilmesi” adlı bir proje başlatılmıştır. Projenin amacı Türkiye’de ilk kez uygulanan bir anket ile vergi okuryazarlığını ölçmek ve vergi okuryazarlığı puanını belirlemektir. Ayrıca, vergi okuryazarlığı ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi yapısal eşitlik modellemesi yaklaşımı ve öneri geliştirme yoluyla analiz ederek, Türkiye’de etkin bir vergi sisteminin ve başarılı bir vergi politikasının uygulanmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Proje kapsamında vergi okuryazarlığını ölçmek için vergi mükellefleri, öğrenciler ve vergi eğitimi almış profesyoneller (SMMM, YMM) ile anket çalışması yapılmıştır. Anket verilerinden Türkiye’de ilk kez vergi okuryazarlığı puanı ölçülmüş, faktör analizi yapılmış ve vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasındaki ilişki yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak test edilmiştir. Yapılan ölçümler sonucunda mükelleflerin vergi okuryazarlık puanı 100 üzerinden 42 düzeyinde hesaplanmıştır. Bu puan mükelleflerin bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Vergi eğitimi alan öğrencilerin vergi okuryazarlık puanı 100 üzerinden 63 olup, bu puan öğrencilerin bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Son olarak meslek temsilcilerinin vergi okuryazarlığı değerlendirmesi 100 üzerinden 90 olarak hesaplanmıştır. Bu puan uzmanların vergilendirme konusundaki bilgi düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Yapısal eşitlik modeli sonuçlarına göre vergi okuryazarlığı ölçeklerinin alt parametreleri olan bilişsel boyut, duyuşsal boyut ve psikomotor boyutun güven ve dolaylı olarak vergi kurallarına uyum üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur (vergiokuryazar.org, 2023).

2.7. Vergi Okuryazarlığının Boyutları

Eğitim alanında yapılan bilimsel çalışmalar ışığında Bloom (1956) öğrenme davranışını bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlardan oluşan ve süre içinde bu alanların gelişmesi durumu ile açıklamıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalar göstermiştir ki sadece vergi politikaları ile mükelleflerin vergi uyumunu ve buna bağlı olarak vergi tahsilatını arttırmayı istemek eskisi kadar etkili olmamaktadır. Bu açıdan vergi okuryazarlığını tüm boyutlarıyla toplum içinde öğrenimi sağlamak mükellefin vergi ile uyumunu sağlamakta ve hatta vergi kayıp ve kaçakların azaltılmasında önemli bir araç olacaktır. Vergi okuryazarlığını da bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyuttan oluşmak üzere üç boyutta inceleyecek aynı zamanda araştırmamızın ana konusu olan saha çalışmasını yürüttüğümüz anketimizde de sorularımızı gruplandırıdığımız boyutlar olarak kullanılacaktır.

2.7.1. Bilişsel Boyut

Bloom 1956'da yaptığı çalışmaya bakıldığında öğrenme anlamındaki bilişsel boyutun bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olmak üzere altı basamağı olduğunu görülmektedir. Bu nedenle vergi okuryazarlığı açısından da bilişsel boyut: verginin tanımı ve anlamı, vergi sisteminde uygulanan verginin türleri, vergiye yönelik mevzuatı, uygulanan vergi oranları ve önemli vergi ödeme tarihlerini bilme ve takip etme gibi durumları içerir (Yılar vd., 2017: 366). Bu tanımlamalar ışığında bilişsel boyut; mükelleflerin içinde bulunduğu sistemde en sık rastladıkları vergiler hakkında temel bilgileri bilmesidir.

2.7.2. Duyuşsal Boyut

Öğrenme alanının ikinci boyutu olarak duyuşsal boyut kavramı mükelleflerin vergi hakkındaki duygu ve düşünceleri ile ilgili alan olmakla beraber, öğrendiği bilgiye karşı edindiği kişisel tutumu ve fikirlerinin oluştuğu alandır.

Vergi okuryazarlığının duyuşsal boyutu farklı bir ifade ile; mükellefin vergiye yönelik algısı, vergi ödemenin gerekliliğine yönelik duyduğu inanç, vergiye karşı tutumu, vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyi olarak sayılabilir (Yılar vd., 2017: 366). Kabaca mükellefin vergiye yönelik düşünceleri ve vergi sistemine karşı edindiği psikolojik hal olarak tanımlanabilir.

2.7.3. Psikomotor Boyut

Öğrenme alanının üçüncü boyutu olan psikomotor boyut ise; bireyin duyuşsal alanında sahip olduğu duygu ve düşüncelerle, bilişsel alanındaki bilgileri bir beceri haline getirerek aktif uygulama yapabildiği alandır. Bir bireyin psikomotor becerilere sahip olup olmadığını ölçebilmek diğer boyutları ölçmekten daha kolaydır. Çünkü psikomotor beceri bir anlamda herhangi bir eylemi yapabilmek ya da yapamamak halidir.

Vergi okuryazarlığının psikomotor boyutu ise; vergi beyannamesi ile ilgili vergi formlarını doldurabilme ve vergi borcunu ilgili sistemler aracılığıyla ödeyebilme halidir (Yılar vd., 2017: 366).

Tüm bu değerlendirmeler ile beraber işlevsel açıdan vergi okuryazarı olan bir bireyi aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

Vergi sistemi ve vergilendirme hakkında temel bilgileri bilmeli, vergi hakkında değişen mevzuatlar ile ilgili kulak aşinalığı olacak boyutta da olsa bilgi sahibi olmalı, vergilerin nasıl kullanıldığına dair çıkan haberlere ilgi göstermeli, yetkili birimlerle yaşadığı herhangi bir olumsuzluk halinde mükellef hakları hakkında bilgi sahibi olmalı, mükellefi olduğu vergilerin ödeme şeklini ve tarihini bilmeli, kendisinin mükellef olarak ödemesi gereken vergileri nasıl bir prosedür içinde ödemesi gerektiğini bilmelidir. Aslında tüm bu boyutlarıyla vergi okuryazarı olan kişi devlet açısından vergilerin çok önemli olduğunu bilecek ve vergiye karşı uyumlu bir tutum gösterecektir.

2.8. Vergi Okuryazarlığı ve Finansal Okuryazarlık Kavramlarının İlişkisi

Finansal planlama, bireyin gelecekteki finansal ihtiyaçları için mevcut finansal anlayışını değerlendirmesine ve ayrıca plan yapmasına yardımcı olan bütünsel bir görevdir. Doğru formüle edilmiş bir finansal plan gelecekte istenen sonuçları verecektir. Bir finansal planın etkinliği ve verimliliği büyük ölçüde o bireyin finansal okuryazarlığına ve farkındalığına bağlıdır. Finansal okuryazarlık kişilerin hem bilgi düzeylerini hem de finansal davranışlarını içeren geniş bir kavramdır (Kafela, 2010: 3699). Finansal okuryazarlık, finansal bilgidan doğrudan ve olumlu bir şekilde etkilenmektedir. Finansal okuryazarlığın önemli bir yönü de vergi okuryazarlığıdır. Literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığının daha çok finansal okuryazarlık kavramının alt başlığı olarak incelendiği görülmektedir. Genel olarak vergi okuryazarlığı bireyin kendisini ilgilendiren kişisel

vergileri ile ilgili bilgi sahibi olması ve bu vergilerle ilgili vergilendirme süreci etkin bir şekilde yürütebilmesidir. Örneğin beyannamelerin doldurulması, kesintiler, muafiyetler ve indirimler gibi vergi avantajlarının talep edilmesine ilişkin vergi kanunlarının hükümleri hakkında bilgi sahibi olmaktır. Vergi okuryazarlığı sadece vergi sistemi bilgisini içermekle birlikte, bireyin vergi sistemine yönelik davranışını veya tutumunu da kapsamaktadır. Vergi kanunları bilgisinin vergilendirmeye yönelik tercihler ve tutumlar için önemli olduğu varsayılmaktadır (Eriksen ve Fallan, 1996: 387). Düşük vergi bilgisine sahip bir kişi vergi kaçırmaya daha meyilli olacaktır. Öte yandan, vergi bilgisi yeterli olan bir kişide vergiye yönelik olumlu duygu ve düşünceler gelişirken aynı zamanda bu kişi vergi planlamasına ve yönetimine yönelecektir. Finansal okuryazarlık ve vergi okuryazarlığı üzerine birlikte çalışan Chardon vd. (2016) yaptıkları araştırmada vergi okuryazarlığı ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişki bulmuşlardır.

Farklı bir ifadeyle finansal okuryazarlık bilinçli yargılarda bulunma ve karar alma becerisi anlamına gelir. Finansal açıdan yeterli bilgiye sahip kişiler finansal kararlar alabilirler. Örneğin; bütçe oluşturma, kredi çekme, kredi kartını yönetebilme, kredi ve borç ilişkisini yönetebilme, sigorta ve bireysel emeklilik sistemlerine dahil olmak gibi. Bunların geneline baktığımızda kişinin risklerden korunması ve finansal durumunu yönetebilmesidir. Mükellefler açısından vergi demek aslında düzenli bir gider kalemi anlamına gelmektedir. Bu sebeple vergi okuryazarı olan bir bireyin aynı zamanda finansal okuryazar da olduğu kabul edilmektedir (Kempson vd., 2005: 35).

Finansal okuryazarlık kavramının vergi okuryazarlığını da kapsaması gerektiği görüşü literatürde yer almaktadır (Chardon, 2016: 55). Bu fikirden hareketle vergi sistemi içinde sağlanan devlet teşviklerini anlayabilme ve erişebilen kişilerin finansal yatırım kararlarının da bu yönde etkilenebileceğidir. Chardon, finansal yeterlilik kavramının aşağıdaki kavramları içermesi gerektiğini savunmuştur. Bunlar: vergi ve süper emeklilik. Mükelleflerin vergi sistemine hakkındaki bilgilerinin seviyesi; gelirleri ile ilgili bütçe yapabilme, finansal durumları ile ilgili kara alabilme ve uygun tercihler yapabilme ile hak ve yükümlülüklerinin farkında olama yetkinlikleri ile de bağlantılıdır (Chardon vd., 2016: 87-89).

Vergi teşviklerinin yarattığı artıların yanında olası vergi risklerini de bilmek için vergi okuryazarı olmak gerekir. Vergi mevzuatlarında meydana gelebilecek herhangi bir

değişiklik aynı zamanda kişilerin finansal kararlarını da etkilemektedir. Örneğin; vergi oranlarının artması halinde kişiler daha az harcanabilir gelire sahip olacaktır. Bu durum alacakları finansal kararları etkileyecektir. Sonuç olarak devletin vergi yapısında oluşabilecek değişiklikleri takip etmek, bunları tahmin etmek ve ortaya çıkan değişikliklere göre hızlı bir biçimde finansal planlar yapmak mükellefler açısından önemlidir (Cvrnje, 2015: 159- 160).

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Modeli

Vergi okuryazarlığının belirleyenlerini ve vergi okuryazarlığını etkileyen faktörleri anlayabilmek amacıyla Marmara Bölgesi'ndeki illerde yaşayan vergi mükelleflerine anket çalışması yapılmıştır. Ankette yer alan soruların anlaşılır olmasına özen gösterilirken cevap şıklarının da herhangi bir yönlendirmeye yol açmamasına dikkat edilmiştir. Anket soruları oluşturulurken Pham vd. (2010), Chardon vd. (2016), Cechovsky (2018) ve Yanık ile Doğan'ın (2023) yaptıkları çalışmalarda kullandıkları anket sorularından gerekli izinler alınarak yararlanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnek Kitle

Gelir İdaresi Başkanlığının internet sitesinden edinilen verilere göre araştırmanın evreni 30.04.2023 tarihi itibarıyla Marmara Bölgesi'nde (Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Yalova illeri) ikamet eden gelir vergisi mükellefi sayısı 915.787 kişidir (<https://gib.gov.tr/yarim-ve kaynaklar/istatistikler>). Belirtilen evren büyüklüğüne göre 0.05 anlamlılık düzeyinde kabul edilebilir örneklem sayısı en az 384 olarak belirlenmiştir (Sekaran vd. ,1992: 137). Çalışmada olasılığa dayalı olmayan örneklem yöntemlerinden “Kolayda Örneklem” yöntemi kullanılmıştır. Anket çalışması yürütülürken vergi ile ilgili mesleklerden olan kişiler (SMMM ve YMM) dışında katılmak isteyen tüm vergi mükellefleri kabul edilmiştir. Anket çalışması yürütmeden önce 3 farklı yaş ve meslek grubundan olan bireyle pilot uygulama yürütülmüş ve bu kişilerden gelen geri dönüşlere göre anket sorularında revizyonlar yapılmıştır. Örneklem alanının çok geniş olması ve zamanın kısıtlı sebebiyle anket online olarak gerçekleştirilmiştir. Ankete dönüş yapan kişi sayısı toplamda 482 kişi olmuş, bunların 44 kişisi çalışma alanı dışında ikamet ettiği için çalışmada 438 kişinin verisi kullanılmıştır.

3.3. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Yürütülen çalışmanın amacı vergi okuryazarlığının belirleyenlerini ortaya koymak ve kişilerin vergi okuryazarlığını etkileyen faktörleri anlamaya çalışmaktır. Buna bağlı olarak kişilerin vergi okuryazarlığı düzeyini artırmak için yapılabilecek çalışmaları ortaya koymaktır. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmanın hipotezleri;

H1: Vergi okuryazarlığının bilişsel boyut ölçeği ortalaması yüksektir.

H2: Vergi okuryazarlığının duyuşsal boyut ölçeği ortalaması yüksektir.

H3: Vergi okuryazarlığının psikomotor boyut ölçeği ortalaması yüksektir.

H4: Demografik faktörler ile vergi okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.4. Anket

Anket çalışmamızın güvenirlik analizi Cronbach Alfa Katsayısı ile analiz edilmiştir. Bu analiz sonucuna göre katsayının dört farklı grup olan duyuşsal boyut için 0,88, bilişsel boyut için 0,88, psikomotor boyut için 0,93, finansal okuryazarlık için 0,84 olmak üzere bu grupların ortalamasını aldığımızda güvenirlik analizi 0,88 olarak saptanmıştır. Bu katsayının 0 ile 1 arasında olması gerekmektedir. Cronbach Alfa (1951) Katsayısı 1'e yaklaştıkça anketin güvenirliliği artarken 0'a yaklaştıkça güvenirlilik azalmaktadır. Bu sonuçla çalışmamızın yüksek güvenirlilikte olduğunu görülmektedir.

3.4.1. Anket Bulgularının Analiz ve Yorumu

Anketi gerçekleştiren vergi mükelleflerine yöneltilen yargılara hangi seviyede katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Yargılara verilecek cevapların değerlendirilmesinde 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Sorulardaki sınıflandırma vergi okuryazarlığının duyuşsal, bilişsel, psikomotor boyutları ve finansal okuryazarlığın yer bu sorularda ölçme yöntemi olarak 5'li Likert ölçeği ("1 Kesinlikle Katılıyorum", "2 Katılıyorum", "3 Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum", "4 Katılmıyorum", "5 Kesinlikle Katılmıyorum") kullanılmıştır. Vergi okuryazarlığının bilişsel boyutunu ölçen diğer bir soru grubunda 12 soru için katılım değerleri: '1 Vergiye Tabi', '2 Vergiye Tabi Değil', '3 Bilmiyorum'. Diğer sorular ise demografik özellikler başlığı ile aşağıda incelenmiştir. Elde edilen anket verilerinin

yorumlanması ve değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. İki farklı grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında tek yönlü (Oneway) Anova testi kullanılmıştır. İlgili literatürde, değişkenlerin basıklık çarpıklık değerlerine ilişkin sonuçların +1.5 ile -1.5 (Tabachnick ve Fidell, 2013) arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden basıklık ve çarpıklık değerlerinin verildiği tablolarda Tabachnick ve Fidell sonuçlarından yararlanılmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 3'te ölçek puanlarına ait betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 3: Ölçek Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Ölçek	n	Min.	Maks.	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık	α
Bilişsel	122	1,00	5,00	3,04	0,80	-0,217	-0,097	0,876
Duyuşsal	122	1,76	4,65	2,90	0,38	0,173	0,858	0,889
Psikomotor	122	1,00	5,00	3,25	0,92	-0,623	0,002	0,926
VERGİ OKURYAZARLIĞI	122	1,47	4,69	3,07	0,59	-0,497	0,114	0,946
FINANSAL OKURYAZARLIK	122	1,00	5,00	3,23	0,74	-0,972	0,998	0,835

Ort.: Aritmetik ortalama

SS: Standart sapma

α : Cronbach Alpha

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Vergi okuryazarlığı ölçeği Cronbach Alpha katsayısı 0,946; alt boyutların Cronbach Alpha katsayıları bilişsel boyut için 0,876; duyuşsal boyut için 0,889; psikomotor boyut için 0,926 olarak tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlık ölçeği Cronbach Alpha katsayısı 0,835 olarak tespit edilmiştir. Cronbach Alpha katsayısı her iki okuryazarlık ölçeklerinde 0,70'ten yüksek olduğundan iç tutarlılık yüksek düzeydedir (Tablo 3).

Vergi okuryazarlığı ölçek ve alt boyut puanlarına ait çarpıklık katsayısı ve basıklık katsayısı $\pm 1,5$ aralığındadır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Buna göre vergi okuryazarlığı ölçek ve alt boyut puanları normal dağılım göstermektedir. Vergi okuryazarlığı ölçek puanı $3,07 \pm 0,59$ olarak tespit edilmiş olup ölçekten alınabilecek en düşük (1) ve en yüksek (5) puanlara göre katılımcıların vergi okuryazarlığının “ne katılıyorum / ne katılmıyorum” aralığında (orta düzeyde) olduğu söylenebilir.

Vergi okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde en yüksek okuryazarlığın sırasıyla psikomotor ($3,25 \pm 0,92$), bilişsel ($3,04 \pm 0,80$) ve en düşük duyuşsal ($2,90 \pm 0,38$) okuryazarlık olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Finansal okuryazarlık ölçek ve alt boyut puanlarına ait çarpıklık katsayısı ve basıklık katsayısı $\pm 1,5$ aralığındadır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Buna göre finansal okuryazarlık ölçek puanı normal dağılım göstermektedir. Finansal okuryazarlık ölçek puanı $3,23 \pm 0,74$ olarak tespit edilmiş olup ölçekten alınabilecek en düşük (1) ve en yüksek (5) puanlara göre katılımcıların finansal okuryazarlığının “ara sıra” aralığında (orta düzeyde) olduğu söylenebilir (Tablo 3).

3.4.2. Anket Soruları ve Yüzdesel Analizleri

Ankete katılım sağlayan vergi mükelleflerinin, vergi okuryazarlığının duyuşsal boyutuna ilişkin yönelttiğimiz yargılara verdikleri yanıtlar aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 4: Vergi Okuryazarlığının Duyuşsal Boyutunun Olumlu Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Vergi Okuryazarlığının Duyuşsal Boyutunun Olumlu Yargılarına Yönelik Verilen Cevaplar	%	%	%	%	%
Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.	6	8	9	47	30
Vergi ödemek bir vatandaşlık görevidir.	6	7	10	40	37
Vergi ödemek fedakârlıktır.	11	22	18	28	21
Vatandaş olarak vergi verdiğim için gurur duyuyorum.	15	16	33	23	13
Demokrasi ve vergiye gönüllü uyum doğru orantılıdır.	11	15	24	39	11
Ödediğim verginin nereye, nasıl harcandığını oy sandığında sorgularım.	6	7	23	26	38
Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım.	7	3	9	44	37
Ödediğim vergi ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcanmaktadır.	33	17	21	24	5
Ödediğim vergi ile devletten sağladığım hizmet arasında doğru orantı vardır.	34	20	17	25	4
Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergiye daha sempatik bakarım.	15	24	35	15	11

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ankete katılım sağlayan mükelleflerin %77 gibi oldukça önemli bir kısmı verginin kamu hizmetlerinin karşılığı olduğu fikrine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Yine aynı orandaki mükellefler vergi ödemenin bir ödev olduğu fikrinde birleşmişlerdir. Vergi ödemenin fedakârlık ve gurur verici bir eylem olduğu yönündeki yargılar ile vergi uyumu ile demokrasinin doğru orantılı olduğu yönündeki yargıya verilen yanıtlarda mükelleflerin

olumlu veya olumsuz bir yöne doğrulmadığı, kişilerin kararsızlar, olumlu ve olumsuz yargılara dağıldığı görülmektedir. Katılımcıların %64'ü ödediği verginin nereye harcandığını sorguladığını belirtmiştir. Bununla benzer bir yargı olan alınan hizmetle ödenen verginin kıyaslandığı yargıda da benzer bir durum olarak %81'lik bir kısmın bunu doğruladığı görülmektedir. Katılımcıların %50'si ödedikleri verginin ihtiyaca uygun olarak harcandığı yargısına olumsuz yanıt vermiştir. Katılımcılar kararsız yanıtını en fazla %35'le vergi ile siyasi parti bağlantısı yargısında kullanmışlardır. Genel anlamda vergi ile ilgili olumlu duygu ve düşünce yargılarına verilen yanıtlarını incelediğimizde mükellefler verginin bir vatandaşlık ödevi olduğu ve kamu hizmetlerinin karşılığı olduğu hususunda fikir birliğine varırken, ödenen vergilerin etkin ve verimli harcandığı hususundaki yargılara yönelik yanıtlarda mükelleflerin fikir birliğine varamadığı olumlu, olumsuz ve kararsız olarak ayrıştığı görülmektedir.

Tablo 5: Vergi Okuryazarlığının Duyuşsal Boyutunun Olumsuz Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Vergi Okuryazarlığının Duyuşsal Boyutunun Olumsuz Yargılarına Yönelik Verilen Cevaplar	%	%	%	%	%
Vergi, zorunlu bir ödemedir.	6	9	8	40	37
Vergi, mükelleflere yüklenen bir yüküdür.	10	19	17	36	18
Vergi yükünü en çok gelir vergisi öderken hissediyorum.	8	10	20	38	24
Vergi yükünü en çok KDV ve ÖTV'yi öderken hissediyorum.	6	9	14	38	33
Vergi yükünü en çok servet üzerinden (VİV, MTV, EV) alınan vergileri öderken hissediyorum.	8	13	20	36	23
Ülkemizde vergi oranları yüksektir.	6	3	4	37	50
Ülkemizde vergi sistemi adaletsizdir.	6	4	19	26	45
Vergi mevzuatı karışık ve anlaşılması zordur.	6	7	16	43	28
Diğer mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye karşı bakış açımı olumsuz etkilemektedir.	8	7	5	22	58
Ödenmeyen vergiler kamu hizmetlerini azaltmaktadır.	7	11	16	42	24

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Vergi okuryazarlığının duyuşsal boyutu ölçeğinde oluşturulan olumsuz yargılarda, verginin zorunlu bir ödeme olduğunu düşünen %77 ve verginin bir yük olduğunu düşünen mükelleflerin ise %54 olduğu görülmektedir. Bu durum vergi yükü ifadesinin kişilere

olumsuz bir anlam ifade etmesinden kaynaklanabilir. Mükelleflerin vergi yükünü hangi vergi türünde hissettikleri yönündeki ifadelerden en fazla %61 oranla KDV ve ÖTV’de olduğu görülmektedir. Mükellefler en çok %87 gibi yüksek bir oranla vergi oranlarının yüksek olduğu yönündeki yargıda fikir birliğine varmışlardır. En çok kararsız olan mükelleflerin vergi sisteminin adaletsiz olduğu yönündeki yargıda olduğu görülürken bu yargıya katılanların oranının %71 olduğu görülmektedir. Yine %71’lik kısım vergi sisteminin karışık ve anlaşılması zor olduğunu düşünmektedir. Vergi kaçakçılığının olduğu durumlarda vergiye karşı olumsuz fikirleri olan mükellefler %86’dır. Verginin kamu hizmetlerinin karşılığı olduğunun ters bir ifadesi olan ödenmeyen vergilerin kamu hizmetlerini azalttığı yönündeki düşünceye katılan mükellef oranı ise %66’dır.

Tablo 6: Vergi Okuryazarlığının Bilişsel Boyutu ile İlgili Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Vergi Okuryazarlığının Bilişsel Boyutu ile İlgili Yargılarına Yönelik Verilen Cevaplar	%	%	%	%	%
Türkiye’de Gelir idaresi başkanlığı devlet alacaklarının tahsilini sağlamak ve bu konuda gerekli tedbirleri almakla görevlidir.	5	7	13	52	23
Bir mükellef olarak ödediğim vergilerin tamamının farkındayım.	8	14	20	42	16
Gelir İdaresi Başkanlığı ve ona bağlı vergi dairelerinin görev ve yetkilerini biliyorum.	10	23	22	36	9
Gelir İdare Başkanlığı Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı ve altında teşkilatlanmış bir başkanlıktır.	5	9	29	45	12
Vergi haftası etkinliklerini daha önce duydum.	15	21	27	28	9
Vergi konusunda yaşadığım sorunlara ALO 189(vimer) hattını arayarak hızlı çözüm bulabiliyorum.	15	20	38	23	4
Vergi mevzuatında yer alan vergi usul, esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.	14	24	27	30	5
Vergi konusunda yaşanan sorunların çözüm sürecinin nasıl işleyeceğini biliyorum.	19	25	22	30	4
Mükellef olarak borcum olan vergilerin tamamının son ödeme tarihlerini biliyorum.	12	15	30	29	14
Vergiden kaçınmanın yollarını biliyorum.	35	41	12	7	5

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Vergi okuryazarlığının bilişsel boyutunu ölçmek için oluşturulan yargı ifadeleri içinde katılımcılar vergi sisteminin teşkilat yapısı ile ilgili yargı ifadelerine %75 olumlu yanıt

vermişlerdir. Mükelleflerin %58'i ödedikleri verginin farkında olduğunu söylerken %20'si kararsız olduklarını belirtmiştir. Mükellefler GİB ve vergi dairelerinin görev ve yetkileri hakkında tam olarak bilgi sahibi olmadıkları dağılımın her fıkre yönelik olduğu görülmektedir. ALO 189 hakkında mükelleflerin % 38'i kararsız olduğunu belirtmiştir. Vergi mevzuatı ve vergi çözüm yollarını bilmek ile ilgili yargılara verilen yanıtların tek bir fikirde birleşmediği olumlu, olumsuz ve kararsızların birbirine yakın oranda dağıldığı görülmektedir. Mükelleflerin %43'ü gibi yarıya yakın bir oranı ödemekle yükümlü olduğu vergilerin son ödeme tarihini bildiğini belirtirken %30 gibi önemli bir mükellef kararsız olduğunu belirtmiştir. Olumsuz yargılarda en fazla katılım %76 ile vergiden kaçınmanın yollarını bilip bilmedikleri ile ilgili yargıya olmuştur.

Tablo 7: Vergi Okuryazarlığının Bilişsel Boyutu ile İlgili Bilgi Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı

	Vergiye Tabi	Vergiye Tabi Değil	Bilmiyor
Vergi Okuryazarlığının Bilişsel Boyutu ile İlgili Bilgi Yargılarına Yönelik Verilen Cevaplar (Parantez İçinde Doğru Cevaplar Verilmiştir.)	%	%	%
Bireysel emeklilik hesaplarından süresi dolmadan çekilmek [Vergiye tabi]	45	12	43
Vadeli Mevduat Birikim Hesapları [Vergiye tabi]	63	10	27
Şans oyunları ve piyango kazançları [Vergiye tabi]	82	5	13
Alınan nafaka [Vergiye tabi değil]	21	23	56
Otomobil alımı [Vergiye tabi]	87	5	8
Kıdem tazminatı [Vergiye tabi değil]	45	15	40
Bir ev satın almak [Vergiye tabi]	87	6	7
Evlenme, Doğum ve Ölüm Yardımları [Vergiye tabi değil]	27	28	45
Derneklerin elde ettiği bağış gelirleri [Vergiye tabi değil]	25	45	30
Özel sigorta primleri [Vergiye tabi değil]	61	12	27
Sosyal medya gelirleri [Vergiye tabi]	70	8	22
Faiz gelirleri [Vergiye tabi]	77	6	17

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Vergi okuryazarlığının bilişsel boyut ölçeğinde bilgi içerikli sorulara verilen yanıtları değerlendirdiğimizde, en fazla doğru yanıtın %87 ile bir ev ve otomobil satın almanın vergiye tabi olduğu yönündeki yargı iken, %82 ile şans oyunları ve piyango gelirlerinin

vergiye tabi olduğu oranı %77 ile faiz gelirleri yargısına verilen yanıtlar takip etmiştir. Sosyal medya gelirlerinin vergiye tabi olduğuna dair oluşturulan soruya %70 katılımcı doğru yanıt vermiştir. Birikim hesaplarının vergiye tabi olduğ u yanıtını ise %63 oranıyla doğru yanıtlamışlardır. Genel olarak vergiye tabi olan kazanç türlerinin çoğuna %50'nin üzerinde doğru yanıt verilmiştir. Bu da ankete katılım sağlayan kişilerin yarısından fazlasının bu tür kazançlara sahip olduğ u ve bu vergilere yönelik bilgi sahibi olduğ u anlamına gelmektedir. Vergiye tabi olmayan kazançlara verilen yanıtları incelediğimizde ise katılımcıların %45 ile en fazla doğru yanıtı derneklerin kazançları ile ilgili soruya verdiği görölmektedir. Katılımcıların bilmiyorum yanıtını tercih ettiğ i yanıtlar ise %56 ile nafaka kazancı, %45 ile evlenme, doğum ve ölüm yardımları, %43 ile bireysel emeklilik hesaplarından çekilmek, %40 ile kıdem tazminatı olduğ u görölmektedir. Vergiye tabi olmayan kazançlarda en doğru yanıt %61 ile özel sigorta primleri olmuştur. Bu da ankete katılım sağlayan kişilerin yarısından fazlasının özel sağık sigortası hakkında bilgi sahibi olduğ unu göstermektedir. Genel olarak mükelleflerin en çok kararsız kaldığ ı ve bilmediğ i yönünde yanıt verdiğ i sorular vergiye tabi olmayan kazançlar olmuştur. Bilgi sorularına verilen yanıtlara genel olarak baktığımızda ankete katılım sağlayan mükelleflerin yarısından fazlasının ev, araba satın aldığı, faiz geliri elde ettikleri, mevduat hesaplarının olduğ u, özel sağık sigortası sahibi oldukları söylenebilir.

Tablo 8: Vergi Okuryazarlığının Psikomotor Boyutu ile İlgili Yargılarına Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyor Ne Katılmıyor	Katılıyor	Kesinlikle Katılıyor
Vergi Okuryazarlığının Psikomotor Boyutu ile İlgili Yargılarına Yönelik Verilen Cevaplar	%	%	%	%	%
Karşılaştığım bir vergi beyannamesini okuyabilir ve anlayabilirim.	13	17	24	37	9
Vergi borcum olup olmadığını gelir idaresi sisteminden kontrol edebilirim	6	8	13	54	19
Vergi dairesinin tahakkuk ettirdiği vergi borçlarımı interaktif vergi dairesinden görebilirim.	8	8	16	51	17
Hazır beyan sistemini (e-beyanname) kullanabilirim.	12	14	25	37	12
Vergi ödevlerimi yerine getirmezsem ne kadar vergi cezası ödeyeceğimi hesaplayabilirim.	18	20	22	33	7
Vergi indirimleri ve avantajlarından faydalanabilirim.	15	14	23	39	9
Gelir İdaresi Başkanlığı mobil hizmetlerini kullanabilirim.	10	11	21	44	14
Gelir İdaresi Başkanlığı sayfasından gerekli bilgileri inceleyebilir ve değerlendirebilirim	10	12	22	45	11
Basit vergi beyannamelerini daha önce doldurdum.	18	16	26	31	9
Vergi borçlarımı interaktif vergi dairesi üzerinden online olarak ödeyebilirim.	8	8	18	43	23
Elde ettiğim gelirlerin vergi tutarını kendim hesaplayabilirim.	18	20	35	19	8

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Vergi okuryazarlığının psikomotor boyutunu ölçmek amacıyla oluşturulan yargılara verilen cevapları incelediğimizde, katılımcıların %42'si vergi beyannamesi okuyup anlayabildiğini görmekteyiz. Vergi borcu olup olmadığını kontrol edebileceğini belirten mükelleflerin oranı %73 olmuştur. Katılımcıların %49 hazır beyan sistemini kullanabileceğinin söylerken kararsız kalan kişi oranı %25 olmuştur. Vergi cezasını hesaplayabilecekleri konusunda katılımcılar tek bir yargıda birleşmemiş olumlu, olumsuz ve kararsız olanların dağılım gösterdiği görülmektedir. Vergi indirim ve avantajlarından yararlanma konusunda %48 olumlu yanıt verirken, %23 kararsız kalmıştır. GİB sistemini aktif olarak kullanabileceğini ve gerekli bilgilere ulaşabileceğini söyleyenler %56'dır. Basit vergi beyannamelerini daha önce dolduranların oranı ise %40 iken %60 lık bir kısmın bu konuda kararsız ya da deneyimi olmadığı görülmektedir. En

fazla kararsız kalan mükelleflerin %35 oranla elde ettikleri gelirlerin vergi tutarlarını hesaplayabilme konusundadır.

Tablo 9: Finansal Okuryazarlık ile İlgili Yargılara Yönelik Verilen Cevapların Yüzde Olarak Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Finansal Okuryazarlık ile İlgili Yargılara Yönelik Verilen Cevaplar	%	%	%	%	%
Kendi gelirimle ilgili bütçeleme yapabilirim.	7	8	14	51	20
Borç yönetimimi her ayın başında yaparak kontrollü harcamalar yaparım.	8	8	17	49	18
Kendi yatırım planlarımı yapabilirim.	7	4	19	47	23
En az bir adet bireysel emeklilik hesabım var.	29	18	11	30	12
Özel sağlık sigortam var.	28	20	7	28	17
Geleceğe yönelik yatırımlarımı yaparken tek bir değere yatırım yapmak yerine farklı değerlere yönelirim.	10	8	23	36	23
Otomobilim olduğunda kasko yaptırım.	10	8	11	40	31
Düzenli olarak e-devlet üzerinden sigorta primimi ve gün sayımı kontrol ederim.	15	13	16	40	16
Kredi notumu düzenli aralıklarla kontrol ederim.	20	19	18	32	11
Her ay kredi kartı borçlarımın tamamını öderim.	10	10	12	41	27
Her ay kredi kartı borçlarımın asgari tutarını öderim.	28	22	25	13	12
Düzenli olarak farklı bankaların ihtiyaç kredilerini kullanırım.	30	20	29	16	5
Sadece konut ya da taşıt alımın da banka kredisi tercih ederim.	18	15	18	33	16

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Finansal okuryazarlık ile ilgili ölçek yargılarına verilen yanıtları incelediğimizde katılımcıların %71'inin kendi bütçesini yapabildiği yanıtını verdikleri görülmektedir. Katılımcıların %67'si her ay başında borç yönetimi yapıp kontrollü harcama yaptığını belirtmiştir. Katılımcıların %70'i kendi yatırım planlarını yaptığını belirtmiştir. Bireysel emeklilik hesabı olduğunu %42 oranla katılımcı belirtirken %47'si olmadığını belirtmiştir. Özel sağlık sigortası olan katılımcılar %45 iken olmayanlar %48'dir. Yatırımlarını yaparken birden fazla araç kullanan kişilerin oranı %59 olmuştur.

Otomobiline kasko yaptıranların oranı %71 iken sigorta prim gün sayısını kontrol eden kişilerin oranı %56 olmuştur. Katılımcıların kredi notunu takip etme konusunda tek bir fikirde yoğunlaşmadıkları görülmektedir, %43 kontrol ederken, %39 kontrol etmediğini belirtmiştir. Her ay kredi kartı borcunun tamamını ödeyenlerin oranı %68 iken, bu borcum asgarini ödemediğini belirtenlerin oranı %50 olmuştur. Bu da oldukça tutarlı yanıtların verildiğini göstermektedir. Asgari tutarı ödeyenlerin kararsızlarının oranının %25 olması katılımcıların ara sıra, finansal durumlarına bağlı olarak kredi kartlarının asgarisi ödeyebildikleri yorumunu yapmamıza olanak vermektedir. Katılımcıların %50'si farklı bankalardan düzenli bir şekilde kredi çekmediklerini belirtirken bu yargıya kararsız yanıt verenlerin oranı %29 olmuştur. Banka kredilerini sadece konut veya ev alımında kullananların oranı %49 olmuştur.

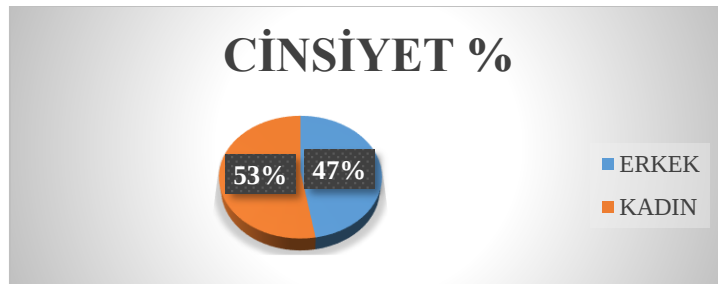
3.4.3. Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 10: Ankete Katılan Bireylerin Cinsiyet Özellikleri

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	207	47
Kadın	231	53

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ankete katılan vergi mükelleflerinin cinsiyet durumuna bakıldığında erkek vergi mükelleflerin yüzdesi 47 iken kadın vergi mükelleflerinin yüzdesi ise 53 olarak görülmektedir. Cinsiyet açısından anketi dolduran anketörlerin birbirine çok yakın sayıda olduğu görülmektedir.

Grafik 3: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Cinsiyet Durumu

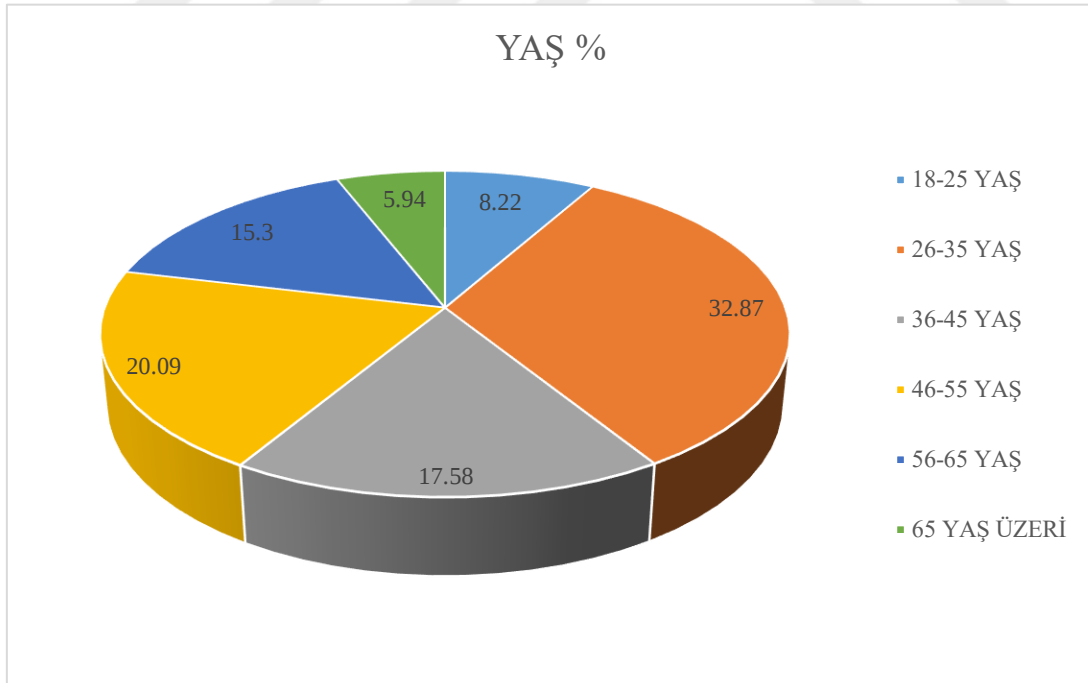
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Yaş Durumu

Yaş	Sayı	Yüzde
16-25 yaş arası	36	8
26-35 yaş arası	144	33
36-45 yaş arası	77	18
46-55 yaş arası	88	20
56-65 yaş arası	67	15
65 yaş üzeri	26	6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bir bireyin vergi mükellefi olabilmesi için istisnalar dışında genellikle kendi gelirini elde ediyor olması koşulu mevcuttur bu yüzden ankete katılım sağlayacak kişilerin 18 yaş ve üzeri olmasına dikkat edilmiş ve alt yaş sınırı 18 yaşından başlamıştır. Yaş gruplarına bağlı olarak ankete katılımın daha çok %33 oranla 26-35 yaş arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu oranı %20 ile 46-55 yaş arasındaki mükellefler takip etmektedir. Üçüncü sırada %18 oranla 36-45 yaş arasındaki mükelleflere yer almaktadır. Bunun sebebi olarak bu üç yaş grubundaki insanların ortak özelliği aktif olarak çalışma hayatında geçirilen yıllar olması sebep gösterilebilir. Emeklilik yaşlarındaki ve 25 yaş altındaki kişiler bu oranların altında kalmıştır.

Grafik 4: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Yaş Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin İkamet Ettiği Şehirlerin Durumu

Şehir	Sayı	Yüzde
Balıkesir	25	6
Bilecik	17	4
Bursa	193	44
Çanakkale	17	4
Edirne	20	5
İstanbul	71	15
Kırklareli	12	3
Kocaeli	18	4
Sakarya	23	5
Tekirdağ	16	4
Yalova	26	6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Marmara Bölgesi'nde yer alan illere göre ankete katılım sayısını yüzdelik dilimlere bakıldığında en yoğun katılımın %44 ile Bursa ilinde olduğunu devamında %15 ile İstanbul ilinin yer aldığı görülmektedir. En az katılım ise %3 ile Kırklareli ilinde olmuştur.

Tablo 13: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	294	67
Bekar	134	31
Belirtmek istemiyorum	10	2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

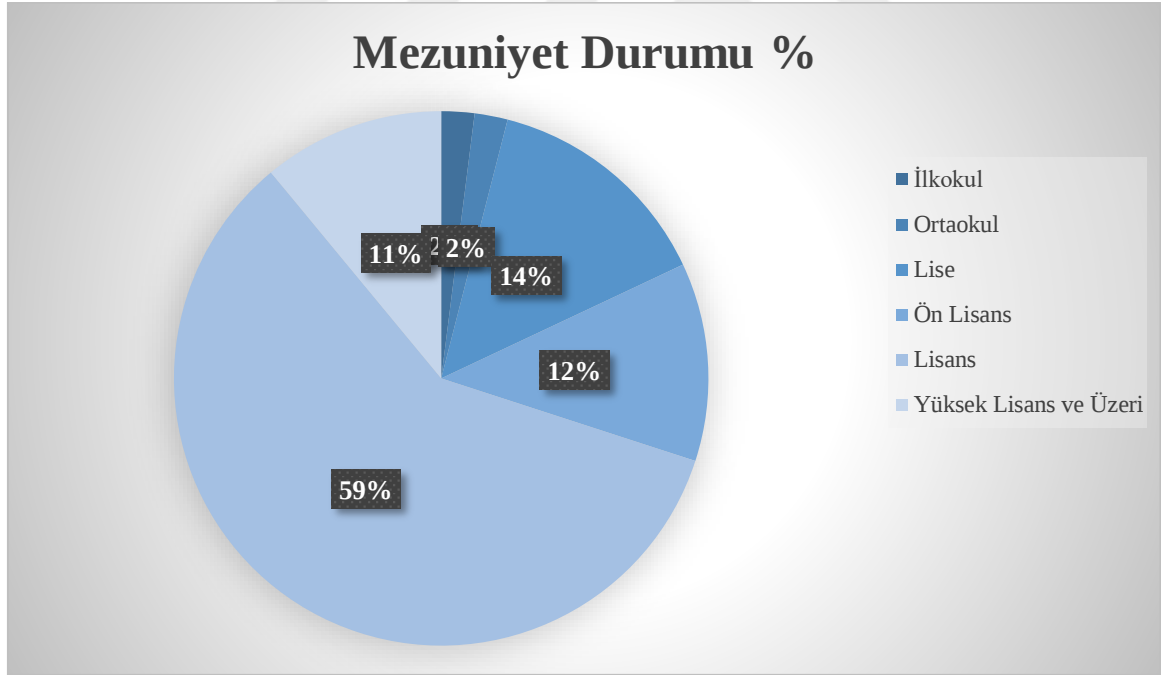
Ankete katılım sağlayan vergi mükelleflerinin yarısından fazlasının %67'lik kısmının evli olduğu görülmektedir. Bu rakamı evli kişilerin yarısından daha az bir oranla %31'le bekar kişiler izlemektedir. Ankete katılan gruplardan medeni durumunu belirtmek istemeyen kişiler diğerlerine oranla oldukça az sayıdadır.

Tablo 14: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Eğitim Durumu

Mezuniyet Durumu	Sayı	Yüzde
İlkokul	9	2
Ortaokul	8	2
Lise	60	14
Ön lisans	53	12
Lisans	258	59
Yüksek Lisans ve Üzeri	50	11

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ankete katılım sağlayan mükelleflerin yarısından fazlasının(%59 oranla) lisans mezunu olduğu Tablo 14’de çok rahat görülmektedir. Lisans mezunlarını sırasıyla %12 ve %11 oranlarıyla ön lisans ve yüksek lisans mezunları takip etmektedir. Genel olarak bakıldığında en az katılımın ortaokul ve ilkokul mezunları arasında olduğu yaklaşık %2’lik oranlarıyla söylenebilir.

Grafik 5: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Mezuniyet Durumu

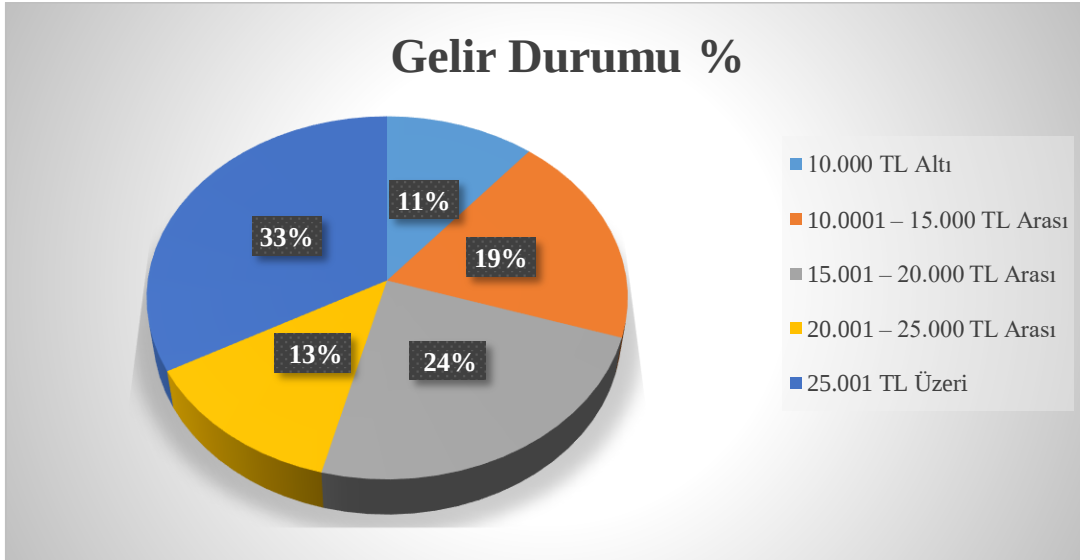
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Aylık Hane Geliri Durumu

Aylık Hane Geliri Durumu	Sayı	Yüzde
10.000 TL Altı	50	11
10.0001 – 15.000 TL Arası	84	19
15.001 – 20.000 TL Arası	106	24
20.001 – 25.000 TL Arası	55	13
25.001 TL Üzeri	143	33

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ankete katılım sağlayan mükelleflerin %33'lük bir kısmının 25.000 TL üzeri kazanç elde ettiği görülmektedir. Gelir sınıflandırmasında ikinci sırada %24 oranla 15.001 – 20.000 TL arası gelir elde eden grup yer almaktadır. Oran olarak en az olan grup %11 ile 10.000 TL altı gelir elde eden mükelleflerdir. Aylık gelir oranlarının bu şekilde olmasının sebebi olarak mükelleflerin %59'unun lisans mezunu olması yani eğitim seviyesi yüksek bir grup olmasının sonucu olabilir. Demografik açıdan bu yorumu daha ayrıntılı yapabilmek için ilerleyen tablolarda yer alan meslek gruplarına yönelik oluşturulmuş tabloyu inceleyerek değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Grafik 6: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Aylık Hane Gelir Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 16: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Meslek Durumu

Meslek Durumu	Sayı	Yüzde
Akademisyen	7	2
Antrenör	5	2
Aşçı	1	1
Avukat	32	6
Bankacı	5	1
Bekçi	1	1
Biyolog	1	1
Büro Personeli	16	4
Emekli	39	9
Ev Hanımı	29	5
Gazeteci	4	1
Gemi Kaptanlığı	2	1
İnsan Kaynakları Uzmanı	7	1
İş Güvenliği Uzmanı	3	1
İşçi	6	1
İşsiz	3	1
Kabin Memuru	2	1
Memur	15	3
Mühendis	71	16
Öğrenci	20	4
Öğretmen	88	20
Özel Güvenlik Personeli	1	1
Polis	2	1
Sağlık Personeli	12	2
Serbest Meslek	26	6
Sigortacı	5	1
Tekniker	12	3
Tıp Hekimi	8	1
Yönetici	15	3

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ankete katılım gerçekleştiren vergi mükelleflerinin çok sayıda meslek grubundan oluşması sebebiyle sıfırın altında yüzdeye sahip olan meslekler %1'e yuvarlanmıştır. En yoğun katılım %20 ile öğretmenlik mesleğinde iken, ikinci sırada %16 ile mühendislik mesleği yer almıştır. Yoğunluk bu iki meslek grubunda iken bunları sırasıyla %9 ile emekliler, %6 ile avukat ve serbest meslek mensupları takip etmektedir. Önceki grafiğimizde değindiğimiz gibi meslek grupları, eğitim seviyesi ve aylık hane gelir durumunun birleşime genel bir yorum yapacak olursak, yoğunluğu oluşturan meslekler olan öğretmenlik, mühendislik ve avukatlar meslekler içinde % 42'lik bir grubu

oluşturmaktadır. Bu üç meslek grubuna da dahil olabilmek için en az lisans seviyesinde bir eğitim kurumundan mezun olma zorunluluğu olması sebebiyle %59'u oluşturan lisans mezunu grubunu oluşturan kişilerin büyük kısmının bu mesleklerden olması oldukça normaldir. Bunun sonucu olarak 15.000 TL üzeri gelir seviyesindeki mükelleflerin ise %70'i oluşturduğu görülmektedir. Özetle anket çalışmasını yürüttüğümüz grup ortalaması lisans ve üzeri eğitimi olan ortalama hane gelir seviyesi 15.000 TL üzerinde olan ve ortalamada uzmanlık gerektiren mesleklerdeki kişilerdir. Bu faktörlerin sonucunda anket uygulaması yaptığımız mükelleflerin vergi okuryazarlığının yüksek olması beklenmektedir. Bu yargının doğruluğunu ilerleyen bölümlerde anket sorularının analizinde değerlendirilecektir.

Tablo 17: Ankete Katılan Vergi Mükelleflerinin Vergi ile İlgili Kaynakları Takip Ettiği Mecraların Durumu

Mecraların Durumu	Sayı	Yüzde
Televizyon	8	2
Gazete	5	1
İnternet	294	67
Muhasebecime Danışıyorum	5	1
Takip Etmiyorum	126	29

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların %67 gibi büyük bir oran sahip olan kısmı vergi ile ilgili gelişmeleri internet kaynaklarından takip ettiklerini belirtmişlerdir. İkinci sırada çalışmamızın sonuçları açısından önemli bir veri olabilecek %29'luk bir katılımcının vergi ile ilgili haberleri, değişiklikleri takip etmediğini belirtmiştir. Bu durumun vergi okuryazarlığını etkileyen bir faktör olabileceği fikrinde olmakla beraber çalışmamızın ilerleyen kısımlarındaki değerlendirmede yani anket sorularına verilen cevapları değerlendirirken daha anlamlı bir sebep sonuç ilişkisi kurulacaktır. Oldukça düşük bir seviyede de olsa bazı katılımcıların vergi ile ilgili gelişmeleri takip ederken gazete, televizyon ve meslek mensubuna danışma gibi kaynakları kullandığını söylemek mümkündür.

3.4.4. Anket Bulgularının İstatistiksel Analizleri

Tablo 18'de ölçek puanları arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 18: Ölçek Puanları Arasındaki İlişki

Ölçek ve Alt Boyut	1	2	3	4	5
1-Bilişsel	1				
2-Duyuşsal	0,450* *	1			
3-Psikomotor	0,652* *	0,329* *	1		
4-VERGİ OKURYAZARLIĞI	0,893* *	0,593* *	0,891* *	1	
5-FİNANSAL OKURYAZARLIK	0,478* *	0,270* *	0,566* *	0,572**	1

*p<0,05 **p<0,01

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 18'e göre vergi okuryazarlığı alt boyutlarından bilişsel puanları ile finansal okuryazarlık puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=0,478$; $p<0,01$). Vergi okuryazarlığı alt boyutlarından duyuşsal puanları ile finansal okuryazarlık puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=0,270$; $p<0,01$). Vergi okuryazarlığı alt boyutlarından psikomotor puanları ile finansal okuryazarlık puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=0,566$; $p<0,01$). Vergi okuryazarlığı ölçek puanı ile finansal okuryazarlık puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=0,572$; $p<0,01$). Vergi okuryazarlığı yüksek olan bireylerin finansal okuryazarlığı da yüksek düzeydedir. Finansal okuryazarlığı yüksek olan bireylerin vergi okuryazarlığı da yüksek düzeydedir.

Tablo 18'e göre vergi okuryazarlığı alt boyutlarından bilişsel boyut puanları ile duyuşsal boyut puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=0,450$; $p<0,01$). Vergi okuryazarlığı alt boyutlarından bilişsel boyut puanları ile psikomotor boyut puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=0,652$; $p<0,01$). Vergi okuryazarlığı alt boyutlarından duyuşsal boyut puanları ile psikomotor boyut puanı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=0,329$; $p<0,01$).

Genel olarak ölçekler arası korelasyon değerlerine bakıldığında korelasyon katsayısı 0.3-0.7 arasına olan ölçekler için orta düzeyde ilişki var olduğu söylenebilir buna göre en yüksek korelasyon bilişsel ve psikomotor boyut arasında çıkmıştır. Yani mükelleflerin vergi konusundaki bilgi düzeyleri arttıkça vergi ile ilgili psikomotor becerilerinin daha

iyi olduğu tespit edilmiştir. En düşük korelasyon ilişkisi psikomotor boyut ile duyuşsal boyut arasında çıkmıştır. Buna göre mükelleflerin vergi konusunda duygu ve düşüncelerinin artmasının vergi ile ilgili psikomotor becerilerine katkısı olmadığı söylenebilir.

Tablo 19’da ölçek puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 19: Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması T- Testi

Ölçek ve Alt Boyut	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	Levene F (p)	t	p
Bilişsel	Kadın	231	3,06	0,77	1,859 (0,173)	0,29	0,775
	Erkek	207	3,03	0,84			
Duyuşsal	Kadın	231	2,90	0,39	0,426 (0,514)	0,01	0,988
	Erkek	207	2,90	0,37			
Psikomotor	Kadın	231	3,26	0,90	1,183 (0,277)	0,03	0,977
	Erkek	207	3,26	0,96			
VERGİ OKURYAZARLIĞI	Kadın	231	3,07	0,58	0,181 (0,670)	0,15	0,882
	Erkek	207	3,06	0,60			
FİNANSAL OKURYAZARLIK	Kadın	231	3,26	0,69	3,556 (0,060)	0,92	0,356
	Erkek	207	3,20	0,78			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 19’a göre vergi okuryazarlığı ölçek ve alt boyut puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 19’a göre finansal okuryazarlık puanının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 20’de ölçek puanlarının yaş gruplarına göre ANOVA karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 20: Ölçek Puanlarının Yaş Gruplarına Göre ANOVA Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyut	Yaş	n	Ort.	SS	F	p	Levene F (p)	Anlamlı Fark
Bilişsel	A-16-25 yaş	36	3,13	0,78	2,97	0,012	1,492 (0,191)	D>A,B
	B-26-35 yaş	144	2,87	0,81				
	C-36-45 yaş	77	3,07	0,86				
	D-46-55 yaş	88	3,27	0,71				
	E-56-65 yaş	67	3,02	0,74				
	F- 65 yaş ve üzeri	26	3,04	0,90				
Duyuşsal	A-16-25 yaş	36	2,91	0,432	5,38	0,001	0,592 (0,706)	D>B,C
	B-26-35 yaş	144	2,80	0,367				
	C-36-45 yaş	77	2,82	0,421				
	D-46-55 yaş	88	3,02	0,347				
	E-56-65 yaş	67	2,96	0,326				
	F- 65 yaş ve üzeri	26	3,00	0,339				
Psikomotor	A-16-25 yaş	36	3,14	0,861	2,30	0,044	1,468 (0,199)	D>C
	B-26-35 yaş	144	3,12	0,933				
	C-36-45 yaş	77	3,38	0,905				
	D-46-55 yaş	88	3,48	0,863				
	E-56-65 yaş	67	3,24	0,917				
	F- 65 yaş ve üzeri	26	3,05	1,117				
FİNANSAL OKURYAZARLIK	A-16-25 yaş	36	3,14	0,730	1,42	0,212	0,492 (0,782)	
	B-26-35 yaş	144	3,24	0,718				
	C-36-45 yaş	77	3,36	0,737				
	D-46-55 yaş	88	3,27	0,717				
	E-56-65 yaş	67	3,10	0,785				
	F- 65 yaş ve üzeri	26	3,04	0,757				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 20'ye göre vergi okuryazarlığı bilişsel ölçek puanı ($F=2,97$; $p<0,05$), duyuşsal ($F=5,38$; $p<0,05$), psikomotor ($F=2,30$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tüm boyutlarda varyansların homojenliğini gösteren Levene F testi istatistiğine ait p değeri 0,05'ten büyük ($p>0,05$) olduğundan ($p>0,05$) farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD post

hoc test istatistiğinden yararlanılmıştır. Anlamlı fark sütununda gösterilen Tukey HSD post hoc test sonuçlarına göre;

- 46-55 yaş grubu katılımcıların bilişsel puanı, 26-35 ve 16-25 yaş grubu katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

-46-55 yaş grubu katılımcıların duyuşsal puanı, 26-35 yaş ve 36-45 yaş grubu katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

- 46-55 yaş grubu katılımcıların psikomotor puanı, 36-45 yaş grubu katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 20'ye göre finansal okuryazarlık ölçek puanının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 21: Ölçek Puanlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması T-Testi

Ölçek ve Alt Boyut	Medeni Durum	n	$\bar{X}$	SS	Levene F (p)	t	p
Bilişsel	Evli	294	3,12	0,75	2,835 (0,093)	2,30	0,022
	Bekar	134	2,93	0,88			
Duyuşsal	Evli	294	2,93	0,38	0,000 (0,993)	2,26	0,024
	Bekar	134	2,84	0,38			
Psikomotor	Evli	294	3,31	0,92	0,011 (0,915)	1,46	0,145
	Bekar	134	3,17	0,92			
VERGİ OKURYAZARLIĞI	Evli	294	3,12	0,57	0,271 (0,603)	2,30	0,022
	Bekar	134	2,98	0,61			
FİNANSAL OKURYAZARLIK	Evli	294	3,25	0,73	0,079 (0,779)	0,46	0,644
	Bekar	134	3,22	0,75			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 21'e göre tüm boyutlarda varyansların homojenliğini gösteren Levene F testi istatistiğine ait p değeri 0,05'ten büyük ($p>0,05$) olduğundan ($p>0,05$) varyansların eşitliğini dikkate alan t istatistiğinden yararlanılmıştır. Psikomotor alt boyut puanının medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Vergi okuryazarlığı ölçek puanı ($t=2,30$; $p<0,05$) ve bilişsel ($t=2,30$; $p<0,05$), duyuşsal ($t=2,26$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının medeni duruma göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Evli katılımcıların bilişsel, duyuşsal ve vergi okuryazarlığı puanları, bekar katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 22’de ölçek puanlarının mezuniyet durumuna göre karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 22: Ölçek Puanlarının Mezuniyet Durumuna Göre ANOVA Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyut	Mezuniyet	n	Ort.	SS	F	p	Levene F (p)	Anlamlı Fark
Bilişsel	A-İlkokul	9	3,01	1,29	2,03	0,074	1,765 (0,119)	
	B-Ortaokul	8	2,64	0,65				
	C-Lise	60	3,09	0,75				
	D-Ön lisans	53	2,92	0,70				
	E-Lisans	258	3,12	0,80				
	F-Lisansüstü	50	2,81	0,85				
Duyuşsal	A-İlkokul	9	2,92	0,73	1,02	0,404	0,864 (0,505)	
	B-Ortaokul	8	2,77	0,44				
	C-Lise	60	2,98	0,33				
	D-Ön lisans	53	2,86	0,38				
	E-Lisans	258	2,90	0,37				
	F-Lisansüstü	50	2,84	0,40				
Psikomotor	A-İlkokul	9	3,02	1,35	2,32	0,042	1,574 (0,166)	E>C,D
	B-Ortaokul	8	2,84	0,60				
	C-Lise	60	3,08	0,83				
	D-Ön lisans	53	3,02	0,92				
	E-Lisans	258	3,37	0,91				
	F-Lisansüstü	50	3,26	0,99				
VERGİ OKURYAZARLIĞI	A-İlkokul	9	2,98	1,04	1,90	0,094	2,595 (0,025)	
	B-Ortaokul	8	2,75	0,50				
	C-Lise	60	3,05	0,54				
	D-Ön lisans	53	2,93	0,53				
	E-Lisans	258	3,13	0,58				
	F-Lisansüstü	50	2,97	0,63				
FİNANSAL OKURYAZARLIK	A-İlkokul	9	3,41	0,90	1,59	0,161	0,352 (0,881)	
	B-Ortaokul	8	2,76	0,70				
	C-Lise	60	3,15	0,78				
	D-Ön lisans	53	3,10	0,78				
	E-Lisans	258	3,29	0,70				
	F-Lisansüstü	50	3,22	0,81				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 22'ye göre vergi okuryazarlığı ölçek puanı ve bilişsel, duyuşsal alt boyut puanlarının mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Psikomotor alt boyut puanının mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=2,32$; $p<0,05$). Psikomotor boyutunda varyansların homojenliğini gösteren Levene F testi istatistiğine ait p değeri 0,05'ten büyük ($p>0,05$) olduğundan ($p>0,05$) farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD post hoc test istatistiğinden yararlanılmıştır. Anlamlı fark sütununda gösterilen LSD post hoc test sonuçlarına göre lisans mezunu katılımcıların psikomotor puanı, lise ve ön lisans mezunu katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 22'ye göre finansal okuryazarlık ölçek puanının mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 23'te ölçek puanlarının aylık gelire göre karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 23: Ölçek Puanlarının Aylık Gelire Göre ANOVA Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyut	Aylık Gelir	n	Ort.	SS	F	p	Levene F (p)	Anlamlı Fark
Bilişsel	A-10.000 TL ve altı	50	2,96	0,86	2,51	0,041	0,931 (0,167)	C>E
	B-10.001-15.000 TL	84	3,02	0,87				
	C-15.001-20.000 TL	106	3,22	0,73				
	D-20.001-25.000 TL	55	3,16	0,78				
	E-25.001 TL ve üstü	143	2,92	0,79				
Duyuşsal	A-10.000 TL ve altı	50	2,92	0,42	2,60	0,036	0,167 (0,955)	C>E
	B-10.001-15.000 TL	84	2,89	0,37				
	C-15.001-20.000 TL	106	2,99	0,36				
	D-20.001-25.000 TL	55	2,88	0,40				
	E-25.001 TL ve üstü	143	2,84	0,37				
Psikomotor	A-10.000 TL ve altı	50	2,92	0,93	2,54	0,039	1,021 (0,396)	E>A
	B-10.001-15.000 TL	84	3,17	0,96				
	C-15.001-20.000 TL	106	3,31	0,95				
	D-20.001-25.000 TL	55	3,38	0,79				
	E-25.001 TL ve üstü	143	3,34	0,91				
VERGİ OKURYAZARLIĞI	A-10.000 TL ve altı	50	2,93	0,61	1,99	0,095	0,739 (0,566)	
	B-10.001-15.000 TL	84	3,02	0,64				
	C-15.001-20.000 TL	106	3,17	0,57				
	D-20.001-25.000 TL	55	3,14	0,57				
	E-25.001 TL ve üstü	143	3,03	0,56				
FİNANSAL OKURYAZARLIK	A-10.000 TL ve altı	50	2,96	0,85	2,60	0,036	1,401 (0,233)	C,E>A
	B-10.001-15.000 TL	84	3,14	0,77				
	C-15.001-20.000 TL	106	3,31	0,69				
	D-20.001-25.000 TL	55	3,28	0,74				
	E-25.001 TL ve üstü	143	3,29	0,69				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 23'e göre vergi okuryazarlığı ölçek puanının aylık gelire göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Bilişsel ($F=2,51$; $p<0,05$), duyuşsal ($F=2,60$; $p<0,05$), psikomotor ($F=2,54$; $p<0,05$) alt boyut puanlarının aylık gelire göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tüm boyutlarda varyansların homojenliğini gösteren Levene F testi istatistiğine ait p değeri 0,05'ten büyük ($p>0,05$) olduğundan ($p>0,05$)

farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD post hoc test istatistiğinden yararlanılmıştır.

Anlamlı fark sütununda gösterilen Tukey HSD post hoc test sonuçlarına göre;

- Aylık geliri 15.001-20.000 TL arasında olan katılımcıların bilişsel puanı, aylık geliri 25.001 TL ve üstü olan katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.
- Aylık geliri 15.001-20.000 TL arasında olan katılımcıların duyuşsal puanı, aylık geliri 25.001 TL ve üstü olan katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.
- Aylık geliri 25.001 TL ve üstü olan katılımcıların psikomotor puanı, aylık geliri 10.000 TL ve altında olan katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 23'e göre finansal okuryazarlık puanının aylık gelire göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=2,60$; $p<0,05$). Varyansların homojenliğini gösteren Levene F testi istatistiğine ait p değeri 0,05'ten büyük ($p>0,05$) olduğundan ($p>0,05$) farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD post hoc test istatistiğinden yararlanılmıştır. Anlamlı fark sütununda gösterilen Tukey HSD post hoc test sonuçlarına göre aylık geliri 15.001-20.000 TL arasında ve 25.001 TL ve üstü olan katılımcıların finansal okuryazarlık puanı, aylık geliri 10.000 TL ve altında olan katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 24'te ölçek puanlarının takip edilen kaynağa göre karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 24: Ölçek Puanlarının Takip Edilen Kaynağa Göre ANOVA Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyut	Takip Edilen Kaynak	n	Ort.	SS	F	p	Levene F (p)	Anlamlı Fark
Bilişsel	A-Gazete	5	3,14	0,82	0,60	0,612	2,365 (0,071)	
	B-Dergi	25	3,34	1,08				
	C-Televizyon	8	2,93	0,67				
	D-İnternet	269	3,24	0,75				
Duyuşsal	A-Gazete	5	3,01	0,39	0,47	0,701	2,613 (0,051)	
	B-Dergi	25	3,01	0,49				
	C-Televizyon	8	2,84	0,25				
	D-İnternet	269	2,96	0,37				
Psikomotor	A-Gazete	5	3,42	1,38	0,33	0,805	3,481 (0,016)	
	B-Dergi	25	3,56	1,15				
	C-Televizyon	8	3,22	1,10				
	D-İnternet	269	3,46	0,82				
VERGİ OKURYAZARLIĞI	A-Gazete	5	3,19	0,69	0,64	0,588	0,426 (0,734)	
	B-Dergi	25	3,31	0,69				
	C-Televizyon	8	2,99	0,58				
	D-İnternet	269	3,22	0,54				
FİNANSAL OKURYAZARLIK	A-Gazete	5	3,38	1,27	0,63	0,595	2,201 (0,088)	
	B-Dergi	25	3,25	0,86				
	C-Televizyon	8	3,07	0,97				
	D-İnternet	269	3,37	0,69				

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 24'e göre vergi okuryazarlığı ölçek ve alt boyut puanlarının takip edilen kaynağa göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Tablo 24'e göre finansal okuryazarlık ölçek puanının vergi ile ilgili takip edilen farklı kaynaklara göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

SONUÇ

Vergi okuryazarlığı kavramının giderek geliştiği son yıllarda literatüre katkı sağlaması amacıyla yürütülen bu çalışma sonucunda vergi okuryazarlığını belirleyen alt boyutları ve vergi okuryazarlığının finansal okuryazarlık ile ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Özellikle çalışmanın fikir kısmında Chardon ve arkadaşlarının 2016 yılında vergi okuryazarlığı ile finansal okuryazarlığı birlikte inceledikleri çalışmaları oldukça etkili olmuştur. Bu çalışmadan etkilenecek Türkiye’de vergi okuryazarlığına yönelik çalışmalar incelenmiş fakat yapılan çalışmalarda finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığının bir arada değerlendirildiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple yerli literatüre katkı sağlaması amacıyla yapılan bu çalışmada; Marmara Bölgesindeki SMMM veya vergi ile ilgili mesleği olmayan 438 mükellefle yapılan anket çalışması bulguları analiz edildiğinde; vergi okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde en yüksek okuryazarlığın sırasıyla psikomotor ($3,25 \pm 0,92$), bilişsel ($3,04 \pm 0,80$) ve en düşük duyuşsal ($2,90 \pm 0,38$) okuryazarlık olduğu görülmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden ilk üçüne aranan yanıtların ölçek ortalamasından elde edebildiği görülmektedir. Buna göre ‘H1: Vergi okuryazarlığının bilişsel boyut ölçeği ortalaması düşüktür’ ifadesinin yanıtı olarak bilişsel boyut ölçeğinin 3,04 değeri ile ortalama değere sahip olduğunu ve vergi okuryazarlığının bilişsel boyut ölçeğinin düşük olmadığı söylenebilir. Yani vergi ile ilgili bilişsel boyutta bilgi sahibi olan kişilerin ortalama sayılabilecek düzeyde vergi okuryazarı olduğu söylenebilir. Diğer bir hipotez olan ‘H2: Vergi okuryazarlığının duyuşsal boyut ölçeği ortalaması düşüktür.’ ifadesinin yanıtı olarak duyuşsal boyut ölçeğinin 2,90 değeri ile ölçek ortalamasının altında kaldığını ve mükelleflerin vergi ile ilgili duyuşsal boyutta duygu ve düşüncelerinin olmasının onları ortalama düzeyde vergi okuryazarı yapmadığı görülmektedir. Bu durum mükellefleri vergi ile ilgili sadece fikir sahibi yaptığı görülmektedir. Diğer bir hipotez olan ‘H3: Vergi okuryazarlığının psikomotor boyut ölçeği ortalaması düşüktür’ ifadesine yanıtı ise psikomotor boyut ortalama ölçek değeri olan 3,25 değerinden elde edilmiştir. Buna göre tüm üç belirleyen arasında en fazla vergi ile ilgili psikomotor boyutta bilgi ve deneyim sahibi olan mükelleflerin vergi okuryazarlığının diğer boyuttaki mükelleflere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bir mükellefin vergi sistemi ile ilgili beyanname doldurma, kendi vergisini hesaplama, internet üzerindeki vergi sistemi ile ilgili siteleri

kullanma deneyimine sahip olması, vergi ile ilgili bilgi ve düşüncelerinden daha fazla vergi okuryazarı yapmaktadır.

Beşinci hipotez olan ‘H5: Finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur’ yargısına cevap bulmak amacıyla yürütülen korelasyon analizinde vergi okuryazarlığı yüksek olan bireylerin finansal okuryazarlığı da yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlığı yüksek olan bireylerin vergi okuryazarlığı da yüksek düzeydedir.

Genel olarak ölçekler arası korelasyon değerlerine bakıldığında korelasyon katsayısı 0.3-0.7 arasına olan ölçekler için orta düzeyde ilişki var olduğu söylenebilir buna göre en yüksek korelasyon bilişsel ve psikomotor boyut arasında çıkmıştır. Yani mükelleflerin vergi konusundaki bilgi düzeyleri arttıkça vergi ile ilgili psikomotor becerilerinin daha iyi olduğu tespit edilmiştir. En düşük korelasyon ilişkisi psikomotor boyut ile duyuşsal boyut arasında çıkmıştır. Buna göre mükelleflerin vergi konusunda duygu ve düşüncelerinin artmasının vergi ile ilgili psikomotor becerilerine katkısı olmadığı söylenebilir.

Diğer hipotez olan ‘H4: Demografik faktörler ile vergi okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur’ için yürütülen ANOVA ve t-testleri sonucunda; vergi okuryazarlığı ölçek ve alt boyut puanlarının cinsiyete ve takip edilen kaynağa göre anlamlı farklılık göstermediği yine vergi okuryazarlığı ölçek puanı ve bilişsel, duyuşsal alt boyut puanlarının mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği fakat bununla birlikte psikomotor alt boyut puanının mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre lisans mezunu katılımcıların psikomotor puanı, lise ve ön lisans mezunu katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Evli katılımcıların bilişsel, duyuşsal ve vergi okuryazarlığı puanları, bekar katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksek çıkarken, yaş bakımından 46-55 yaş grubundaki mükelleflerin her üç boyut için de en yüksek anlamlılığa sahip olduğu saptanmıştır. Bunun sebebinin yaş grubu itibarıyla vergi ile ilgili deneyim ve hala aktif şekilde iş hayatında yer almaları söylenebilir. Üç alt ölçek arasında yaş ile en fazla anlamlılığa sahip boyutun duyuşsal boyut olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi açısından orta gelir gruplarında yer alan kişilerin bilişsel ve duyuşsal ölçek puanı kendinden daha yüksek gelir gruplarından daha fazla çıkmıştır. Bu duruma yorum olarak kişilerin elde

ettikleri geliri daha etkin ve verimli yönetme ihtiyacının bir sonucu olduğu söylenebilir. Sadece psikomotor boyut en yüksek gelir grubunda diğer gelir gruplarından daha yüksek çıkmıştır. Bu durumun sebebi de ülkemizde kişilerin en çok tek başlarına oluşturdukları beyannamenin gelir vergisi beyannamesi olması sebebiyle bu gelir grubundaki kişilerin sabit gelirleri dışındaki gayrimenkul, kira geliri gibi gelirlerini kendilerinin beyan edebiliyor olması sayılabilir.

Genel olarak elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, anket çalışması yürüttüğümüz 438 mükellefin vergi okuryazarlığı ölçek değerleri ortalama değerlerde çıkmıştır. Türkiye’de daha önce vergi okuryazarlığı alanında yapılan literatür çalışmalarındaki vergi okuryazarlığı ölçek değerinin de ortalama değerde çıktığı saptanmıştır. Bu değerleri daha yukarıya çekmek ve mükelleflerin vergi okuryazarlığı seviyesini arttırabilecek için akademik literatürün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmaların ampirik düzeyde yapılması faydalı olacaktır. Bu çalışmaların sadece kâğıt üzerinde kalmaması için ise GİB, Hazine Bakanlığı, MEB gibi kamu kurumlarının teşvik edici olduğu projelerin sayısının arttırılması gerekmektedir. İlköğretim seviyesinden başlayarak, eğitim sisteminde vergi ile ilgili derslere, etkinliklere yer verilmelidir. Anket çalışması yapılacak grupların sadece öğrenci veya meslek mensubu gruplarından oluşmayan toplumun her kesiminden oluşsan hedef kitlelerle yapılması çalışmaların verimliliğini arttıracaktır. Vergi okuryazarlığı düzeyinde eğitimin ve bununla birlikte demografik faktörlerin rolü olduğu kadar finansal okuryazarlık düzeyinin de etkili olduğu yapılan çalışma sonucunda ortaya konmuştur. Kişilerin kendi finansal durumlarına hâkim ve bu finansal durumu yönetebilen bireyler olmaları aynı zamanda içinde bulundukları vergi sistemine daha kolay uyum sağlamalarına sebep olacaktır. Vergiye gönüllü uyumu sağlamak vergi ile ilgili yürütülen birçok akademik çalışmanın temel kaygısı olması sebebiyle yürütülen bu tez çalışmasının literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Vergi okuryazarlığını arttırmak aynı zamanda bireylerde vatandaşlık bilincini de arttıracaktır. Yapılması gereken eğitimlerden önce ve sonra yapılacak anketlerle vergi mükelleflerinin durumu belirlenebilir ve bu duruma uygun bir strateji GİB tarafından geliştirilebilir. Buna ek olarak, vergi okuryazarlığı eğitimi dijital okuryazarlığa uygun olarak geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf> E.T. 15/07/2023
- 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.197.pdf> E.T. 15/07/2023
- 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1319.pdf> E.T. 15/07/2023
- 2709 Sayılı T.C. Anayasası; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> E.T. 15.07.2023
- 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3065.pdf> E.T. 15/07/2023
- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4760.pdf> E.T. 15/07/2023
- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi kanunu; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5520.pdf> E.T. 15/07/2023
- 6802 Sayılı Gider Vergisi Kanunu; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.6802.pdf> E.T. 15/07/2023
- Acinöroğlu, S. "Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçakçılığıyla Mücadelede Avrupa Birliği'nin 1 Ocak 2013 Tarihli Son Eylem Planının Değerlendirilmesi", Vergi Dünyası, Yıl:32, Sayı: 379, Mart 2013,ss. 188-197
- Aksoy, Ş. (1994). Kamu Maliyesi. İstanbul: Filiz Kitabevi.
Aksoy, Ş. (2011). Kamu Maliyesi. İstanbul: Filiz Kitabevi
- Aktan, C. C. (2012). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı. "Yeni" Maliye , Maliye Bakanlığı, Ankara, 167.
- Aktan, C.C., Dileyici, D. ve Vural, İ.Y. (2006). Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Aktan, Coşkun Can, (2006) Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı, Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Ankara: Seçkin Yayıncılık, (s.125-136),
- Alexander, P., Balavac, M., Mukherjee, S., Lymer, A., ve Massey, D. (2018). Improving Tax Literacy And Tax Morale Of Young Adults (No. BAFES23). Department Of Accounting, Finance & Economic, Bournemouth University.
- Allingham, M.G. & Sandmo, A. (1972), Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis, Journal of Public Economics 1, 323-338.

- Bağdıçen, M. ve Erdoğan, A. (2010). Vergi Uygulamalarının Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 47(548): 95-111.
- Bakırtaş, D., & Yaşa, A. A. (2020). Vergi Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Salıhlı Belediyesi Örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 741-747.
- Bardai, B. (1992). Tax Illiteracy In Malaysia: Problems And Solution. *Journal of School of Accountancy MARA Institute of Technology*, 2(2), 6-35.
- Bayraklı, H. H. & N.T. Saruç & İ. Sağbaş (2004), Vergi Kaçırmaı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları, 19. Maliye Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Antalya, Mayıs 2004.
- Belay, S. A., & Viswanadham, P. (2016). An Assessment Of Business Income Taxpayers' Tax Knowledge, Tax Complexity, And Tax Compliance: A Case Of Amhara Regional State Of Ethiopia. *International Journal Of Science And Research*, 5(5), 628-634.
- Beşel, F. (2015). Vergileme Amaçları ve İlkeleri Açısından Zekât. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi (ICISEF)*.
- Beşel, F., & Gürdal, T. (2017). Taxpayers' Tax Awareness And Tax Perception: A Case From Kocaeli. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 137-154.
- Bhushan, P., & Medury, Y. (2013). Determining Tax Literacy Of Salaried Individuals- An Empirical Analysis. *IOSR Journal Of Business And Management*, 10(6), 76-80.
- Bibay, P., & Kumar, P. (2023). A Study On Tax Literacy Among Salaried Individuals. *Journal Of Contemporary Issues In Business And Government* Vol, 29(03).
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Handbook I: Cognitive Domain*. New York: David Mckay.
- Buyrukoglu, S., & Mercan, S. Ş. A. (2020). Türkiye'deki Vergi Bilincinin Ölçümünde Yeni Bir Yaklaşım: Vergi Bilinci Endeksi. *Third Sector Social Economic Review*, 55(3), 2012-2029.
- Campus, M. S. (2010). Tax Literacy Among Employees: Sabah And Sarawak's Perspective. *International Journal Of Economics And Finance*.
- Canpolat Kaya, S. (2018). Yükseköğretim Öğrencilerinde Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Örneği (Master's Thesis, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Chardon, T., Lee, C., De Zwaan, L., & Liu, Y. (2016). University students and tax literacy: Opportunities and lessons for tax teaching. *J. Australasian Tax Tchrs. Ass'n*, 11, 85.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (1998). An Analysis Of Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*. 16, 297-334.
- Cvrlje, D. (2015). Tax Literacy As An Instrument Of Combating And Overcoming Tax System Complexity, Low Tax Morale And Tax Non-Compliance. *The Macrotheme Review*, 4(3), 156-167.
- Çiçek, H., Karakas, M., & Yıldız, A. (2008). Güney Dogu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Arastirmasi. Maliye Bakanlığı Strateji Gelistirme Baskanligi, Ankara: Ümit Oset Matbaacilik.
- Demir, İ. C., & Çiğerci, İ. (2016). Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Amprik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(1), 127-143.
- Dey, S. K., & Varma, K. K. (2016). Awareness Of Tax Saving Schemes Among Individual Assesseees: Empirical Evidence From Twin City Of Odisha. *Journal Of Commerce And Management Thought*, 7(4), 668-692.
- Didinmez, İ. (2018). Davranışsal İktisat Perspektifinden Vergi Uyum Analizi.
- Edizdoğan, N. (2007). Kamu Maliyesi, Güncelleştirilmiş 9. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa.
- Ejder, H. L. (2014). Verginin Mali Amaçları ve Oransal Yapı. *Vergi Sorunları Dergisi*, (158).
- Eker A. (1996). Kamusal maliye, Doğu Matbaası Ankara.
- Eker, A. (2005). Kamu Maliyesi, İzmir: Birleşik Matbaa Ltd.
- Erdem M. (1996). Kamu Maliyesi, 1. Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Ders Kitapları No:18.
- Eriksen, K., & Fallan, L. (1996). Tax Knowledge And Attitudes Towards Taxation; A Report On A Quasi-Experiment. *Journal Of Economic Psychology*, 17(3), 387-402.
- Fallan, L. (1999). Gender, Exposure To Tax Knowledge, And Attitudes Towards Taxation; An Experimental Approach. *Journal Of Business Ethics*, 18(2), 173-184.

- Freudenberg, B., Chardon, T., Brimble, M., & Isle, M. B. (2017). Tax Literacy Of Australian Small Businesses. *J. Austl. Tax'n*, 19, 21.
- Gelir İdaresi Başkanlığı 2014 yılı faaliyet raporu; <https://gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler>; E.T. 15/07/2023
- Gelir İdaresi Başkanlığı İstatistikler; https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/AIGMS/2023/TAB LO_4.xls.htm E.T. 15/07/2023
- Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Bilinci Projesi; <http://www.vergibilinci.gov.tr/>; E.T. 15/07/2023
- Gerek, S., & Kurt, A. A. (2008). Economic Literacy Of University Students: A Sample From Anadolu University. Available At SSRN 1137610.
- Gerek, S., & Kurt, A. A. (2011). Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 59-73.
- Gerger Ç. G., Bakar Türegün F. & Gerçek A. (2019). The Importance Of Tax Literacy In Tax Compliance, Suggestions To Be Developed In The Case Of Country Applications, 34. International Public Finance Conference, Antalya, 209-215.
- Gergerlioğlu, U., & Mcgee, R. W. (2017). University Students' Attitudes Towards Tax Consciousness: A Case Study Of The Faculty Of Economics At Istanbul University. *Researcher*, 5(3), 383-407.
- Görgün, S. (1972). Maliye Politikası: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, S. 31
- Güler, H. (2017). Ücretlilerden Kesilen Gelir Vergisinin Türk Vergi Sistemi Üzerindeki İstikrar Etkisi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4) 161-168.
- Güneş, F. (1994). Okur-Yazarlık Kavramı ve Düzeyleri. *Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences (JFES)*, 27(2), 499-507.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık Yaklaşımları. *The Journal Of Limitless Education And Research*, 4(3), 224-246.
- Hançerlioğlu, O. (1999). Ekonomi Sözlüğü. (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Intansari, M. R. (2022). The Effect of Tax Literacy on Tax Compliance: The Moderating Role of Patriotism. *Technium Soc. Sci. J.*, 34, 455.
- James, S., And Alley, C. (2004). Tax compliance, self-assessment and tax administration. *Journal of Finance and Management in Public Services*, Issue: 2 Volume: 2, pp: 27-42

- Kalgutkar, P. (2018). Tax Awareness And Tax Planning On Wealth Creation Of Individual Assesseees. *SJOM Journal Of Management*, 2(1), 11-23.
- Karakoç, Y. (1995). Sosyal Maliye, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No:61, S.68.
- Kaur, A. (2018). A Study On Tax Literacy Level Among Taxpayers (A Case Study Of Derabassi City). *International Journal Of Commerce And Management Research*, 4 (6), 137, 140.
- Kefela, G. (2011). Implications of financial literacy in developing countries. *African Journal of Business Management*, 5(9), 3699-3705.
- Kempson, E., Collard, S., & Moore, N. (2005). Measuring financial capability: An exploratory study for the Financial Services Authority. *Consumer financial capability: Empowering European consumers*, 39, 34-76.
- Kılıç, Y., Ata, H. A., & Seyrek, İ. H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150.
- Kitapcı, İ. (2015). Vergi etiği vergi psikolojisi:" verginin sosyo-psikolojik teorisi". Seçkin.
- Koretskaya-Garmash, V. A. (2017). Taxation Awareness And Its Impact On Financial Literacy. *Journal Of Tax Reform*. 2017. T. 3.№ 2, 3(2), 131-142.
- Krishnasamy, K. J., & Subramanian, P. (2017). Tax Literacy And Its Impact On The Individual Taxpayers With Reference To Indian Tax Payers. *Journal Of Advanced Research In Dynamical And Control Systems*, Special, (13), 355-363.
- Kumar, M. And Tanwar, N. (2020) Impact Of Gender And Education Level On Selection Of Health Insurance Policy, *Alo0063hana Chakra Journal*, 9(6), Pp 207-224
- Kumar, M., & Tanwar, N. (2019). Impact Of Income And Occupation On Selection Of Tax Saving Instruments. *Journal Of Emerging Technologies And Innovative Research (JETIR)*, 6(5), 1052-1065.
- Latiff, A. R. A., Noordin, B. A. A., Omar, M. R. C., & Harjito, D. A. (2005). Tax Literacy Rate Among Taxpayers: Evidence From Malaysia. *Jurnal Akuntansi Dan Auditing Indonesia*, 9(1).
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007). Baby Boomer Retirement Security: The Roles Of Planning, Financial Literacy, And Housing Wealth. *Journal Of Monetary Economics*, 54(1), 205-224.
- Masud, H., Pfeil, H., Agarwal, S., & Briseno, A. G. (2017). International Practices To Promote Budget Literacy: Key Findings And Lessons Learned. World Bank Publications.

- Moučková, M., & Vitek, L. (2018). Tax Literacy. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 66(2).
- Muter, B.N. (1989). Vergileme ve Dış Ticaret. Manisa
- Nadaroglu, H. (1989). Kamu Maliyesi Teorisi, 7.b., Beta Yay., İstanbul.
- Nadaroglu, H. (1996). Kamu Maliyesi Teorisi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Naitili, S. L., Hambali, A. J. H., & Nurofik, N. (2022). Tax Incentives and Taxpayer Compliance of Micro, Small and Medium Enterprises: The Moderating Role of Tax Literacy. *Journal of Economics, Business, & Accountancy Ventura*, 24(3), 420-430.
- Nichita, A., Batrancea, L., Marcel Pop, C., Batrancea, I., Morar, I. D., Masca, E., ... & Da Silva, A. A. (2019). We Learn Not For School But For Life: Empirical Evidence Of The Impact Of Tax Literacy On Tax Compliance. *Eastern European Economics*, 57(5), 397-429.
- OECD 2015 Raporu; <https://www.oecd.org/education/pisa-2015-results-volume-iv-9789264270282-en.htm>, E.T. 15/07/2023
- OECD 2017 Raporu; <https://www.oecd.org/ctp/47633089.pdf>, E.T. 15/07/2023
- OECD 2021 Raporları; <https://www.oecd.org/tax/building-tax-culture-compliance-and-citizenship-second-edition-18585eb1-en.htm>; https://www.oecd-ilibrary.org/sites/18585eb1en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/18585eb1en&_csp_=8d34e8898c871252b96fb9259ce15ffb&itemIGO=oecd&itemContentType=book, E.T. 15/07/2023
- Ömürbek, N., Çiçek H. G. ve Çiçek S. (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi*, (153), 102-107.
- Öncel, M., Kumrulu, A. Ve Çağan, N. (2015). Vergi Hukuku. (24. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi
- Öner, E. (2015). Kamu Maliyesi. Ankara: Nobel Yayınları
- Özbilen, Ş. (1998). Maliye Politikası:(Teori-İlkeler-Yöntemler ve Uygulama Sorunları). Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Özpınar, Ş. (2009). Vergi Anomisi, Prof. Dr. Mualla Öncel'e Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara Üniversitesi Yayınları No:243, Ankara.
- Palil, M. R., & Mustapha, A. F. (2011). Factors affecting tax compliance behaviour in self assessment system. *African journal of business management*, 5(33), 12864.

- Paseková, M., Ředinová, H., Oprean, V., Kallaste, K., Homolka, L., Blechová, B., & Sobotovičová, Š. (2013). The level of financial literacy among the high school students in the chosen regions of the Czech Republic. *International Journal of Mathematical Models and Methods in Applied Sciences*.
- Pham, A., Genest-Grégoire, A., Godbout, L., & Guay, J. H. (2020). Tax literacy: A Canadian perspective. *Canadian Tax Journal/Revue Fiscale Canadienne*, 68(4), 987-1007.
- Roth, J. A.; Scholz J. T. ve Witte, A. D. (1989), *Taxpayer Compliance, Vol: 1: An Agenda for Research* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Salman, G. (2019). Muhasebe ve Vergi Bölümü / Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı, Türk Vergi Sistemi Ders Notu. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Vezirköprü MYO
- Sandalcı, İ. (2022). Vergi Okuryazarlığını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile Analizi. *Mali Cozum Dergisi/Financial Analysis*, 32(174).
- Sandalcı, U. (2020). Vergi Derslerinin Vergi Okuryazarlığı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik İkili Lojistik Regresyon Analizi. *Vergi Raporu*, (255), 125-142.
- Saruç, N. T. (2013). Vergi uyumu: Türkiye’de ve dünyada güncel gelişmeler. Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- Savaşan, F., & Odabaş, H. (2005). Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 1-28.
- Sekaran, U., & Bougie, R. (2016). *Research Methods For Business: A Skill Building Approach*. John Wiley & Sons.
- Siddiq, A., & Acharya, G. (2017). Tax Literacy Among Salaried Individuals-An Empirical Study İn Dakshina Kannada District Of Karnataka. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/321973578_Tax_Literacy_Among_Salaried_Individuals_An_Empirical_Study_In_Dakshina_Kannada_District_Of_Karnataka. E.T. 15/07/2023
- Şen, H., & Sağbaş, İ. (2020). Vergi Teorisi ve Politikası. Barış Arıkan Yayınları.
- Şenyüz, D. (1994). Vergi Bilincinin Oluşturulmasında Fayda İlkesinin Gözetilmesi. *Bülten, Türk Demokrasi Vakfı Yayın Organı*, 17, 83-84.
- Şenyüz, D. (1995). *Vergilemede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa.
- Ştefura, G. (2012), A New Perspective On Individual Tax Compliance: The Role Of The Income Source, Audit Probability and The Chance of Being Detected, *The USV Annals of Economics and Public Administration*, Volume 12, Issue 2(16), pp: 192-201.

- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). Using Multivariate Statistics (Vol. 6, Pp. 497-516). Boston, MA: Pearson.
- Tantriangela, J., & Setyowati, M. S. (2023). Sharpening The Concept Of Tax Literacy As An Effort To Improve Tax Compliance. Jurnal Akuntansi Dan Bisnis: Jurnal Program Studi Akuntansi, 9(1), 30-42.
- Taş, M. (1994). Türkiye’de Vergi Gelirlerinin Arttırılmasına Yönelik Önlemler. 10. Türkiye Maliye Sempozyumu, 455-471.
- Taytak, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma. Maliye Dergisi, 158, 496-512.
- Tekin, A., & Gürçam, Ö. S. (2019). Davranışsal İktisat ve Vergi Uyumunu Arasındaki İlişki Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(5), 65-76.
- Teyyare, E. ve Kumbaşı, E. (2016). Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(4), 1-29.
- Teyyare, E., Ayyıldız, B., Dirican, H., Zıvalı, B. S., & Renkli, B. (2018). İktisadi ve Mali Okuryazarlık Üzerine Bir Araştırma: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14(1), 99-120.
- Torgler, B. (2003). Tax morale: Theory and empirical analysis of tax compliance (Doctoral dissertation, University_of_Basel).
- Tosuner, M. (1995). Vergi Kayıp ve Kaçakları Sorununa İlişkin Görüş ve Öneriler. Vergi Sorunları Dergisi, 85, 65-72.
- Turhan, S. (1998). Vergi Teorisi ve Politikası. İstanbul: Filiz Kitabevi
- TÜBİTAK, Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programının 220K065 numaralı projesi; vergiokuryazar.org
- Türegün, F. B., & Gerçek, A. (2022). Managing the Current Risks of Companies: The Applicability of Tax Risk Management. In Handbook of Research on New Challenges and Global Outlooks in Financial Risk Management (pp. 250-269). IGI Global.
- Türegün, F. B., Gerçek, A., Benk, G. Ç. G. S., Serbes, E. R. K. H., & Ateş, M. S. (2021). Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Vergi Okuryazarlığını Belirleyen Etkenlerin Faktör Analizi ile İncelenmesi Factor Analysis on Determinants of University Students’ Tax Literacy in Turkey. Maliye Araştırmaları-4, 61.
- Türk Dil Kurumu Vergi Kelimesinin Anlamı; <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi 14.02.2023

- UNESCO. (2016). Lire le Passé Écrire L’avenir, La promotion de l’alphabétisation ces 50 dernières années -Une brève analyse – Paris: UNESCO.
- User, İ. (1992). Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Yanık, A., & Doğan, E. (2023). Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(44), 1-24.
- Yardımcıoğlu, M., Akpınar, Y., & Günay, Y. (2014). Vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalık: Kahramanmaraş araştırması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), 95-119.
- Yayla, H. E.; Özbek M. F.; Topal M. H. ve Cengiz E. (2009), Para Sevgisinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, s.56.
- Yılar, M. B., & Akdağ, H. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde vergi okuryazarlığı. Pegem Atıf İndeksi, 356-388.

EK

Ek 1: Anket Soruları

Vergi Okuryazarlığının Belirleyenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma Konulu Tez Çalışmasının Anket Soruları

Değerli katılımcı yürütülen anket çalışması “Vergi Okuryazarlığının Belirleyenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma” konulu yüksek lisans tezi ile ilgili olup içeriği sadece akademik bir çalışmadır. Yanıtlayacağınız sorular doğru ya da yanlış cevap içermemektedir. Veriler bireysel değil toplu analiz edilecektir. Bu nedenle sorunların tamamını yanıtlamanız araştırmanın sağlığı açısından oldukça önemlidir. Verilen tüm bilgilerin kullanımı tez çalışması ile sınırlı olup tam bir gizlilik içinde saklanacak ve bilimsel amaç dışında kullanılmayacaktır.

Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Dr. Öğr. Üyesi Işıl AYAS

Araştırmacı Elif TOKAT

Vergi Okuryazarlığı ile İlgili Sorular

Lütfen aşağıdaki ifadelere ilişkin düşüncenizi ilgili sütuna (X) ile işaretleyerek cevaplayınız.		KARAR DÜZEYİ				
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Duyuşsal Boyut						
1	Vergi, zorunlu bir ödemedir.					
2	Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.					
3	Vergi ödemek bir vatandaşlık görevidir.					
4	Vergi ödemek fedakârlıktır.					
5	Vergi, mükelleflere yüklenen bir yüküdür.					
6	Vergi yükünü en çok gelir vergisi öderken hissediyorum.					
7	Vergi yükünü en çok Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi’ni öderken hissediyorum.					
8	Vergi yükünü en çok servet üzerinden (Veraset ve İntikal Vergisi, Motorlu Taşıt Vergisi, Emlak Vergisi) alınan vergileri öderken hissediyorum.					
9	Ülkemizde vergi oranları yüksektir.					
10	Ülkemizde vergi sistemi adaletsizdir.					
11	Vergi mevzuatı karışık ve anlaşılması zordur.					

12	Vatandaş olarak vergi verdiğim için gurur duyuyorum.					
13	Demokrasi ve vergiye gönüllü uyum doğru orantılıdır.					
14	Ödediğim verginin nereye, nasıl harcandığını oy sandığında sorgularım.					
15	Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım.					
16	Ödediğim vergi ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcanmaktadır.					
17	Ödediğim vergi ile devletten sağladığım hizmet arasında doğru orantı vardır.					
18	Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergiye daha sempatik bakarım.					
19	Diğer mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye karşı bakış açımı olumsuz etkilemektedir.					
20	Ödenmeyen vergiler kamu hizmetlerini azaltmaktadır.					
Bilişsel Boyut						
1	Türkiye’de Gelir idaresi başkanlığı devlet alacaklarının tahsilini sağlamak ve bu konuda gerekli tedbirleri almakla görevlidir.					
2	Bir mükellef olarak ödediğim vergilerin tamamının farkındayım.					
3	Gelir İdaresi Başkanlığı ve ona bağlı vergi dairelerinin görev ve yetkilerini biliyorum.					
4	Gelir İdare Başkanlığı Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı ve altında teşkilatlanmış bir başkanlıktır.					
5	Vergi haftası etkinliklerini daha önce duydum.					
6	Vergi konusunda yaşadığım sorunlara ALO 189(vimer) hattını arayarak hızlı çözüm bulabiliyorum.					
7	Vergi mevzuatında yer alan vergi usul, esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.					
8	Vergi konusunda yaşanan sorunların çözüm sürecinin nasıl işleyeceğini biliyorum.					
9	Mükellef olarak borcum olan vergilerin tamamının son ödeme tarihlerini biliyorum.					
10	Vergiden kaçınmanın yollarını biliyorum.					
Psikomotor Boyut						
1	Karşılaştığım bir vergi beyannamesini okuyabilir ve anlayabilirim.					
2	Vergi borcum olup olmadığını gelir idaresi sisteminden kontrol edebilirim					
3	Vergi dairesinin tahakkuk ettirdiği vergi borçlarımı interaktif vergi dairesinden görebilirim.					
4	Hazır beyan sistemini (e-beyanname) kullanabilirim.					

5	Vergi ödevlerimi yerine getirmezsem ne kadar vergi cezası ödeyeceğimi hesaplayabilirim.					
6	Vergi indirimleri ve avantajlarından faydalanabilirim.					
7	Gelir İdaresi Başkanlığı mobil hizmetlerini kullanabilirim.					
8	Gelir İdaresi Başkanlığı sayfasından gerekli bilgileri inceleyebilir ve değerlendirebilirim					
9	Basit vergi beyannamelerini daha önce doldurdum.					
10	Vergi borçlarımı interaktif vergi dairesi üzerinden online olarak ödeyebilirim.					
11	Elde ettiğim gelirlerin vergi tutarını kendim hesaplayabilirim.					
Finansal Okuryazarlık						
1	Kendi gelirimle ilgili bütçeleme yapabilirim.					
2	Borç yönetimimi her ayın başında yaparak kontrollü harcamalar yaparım.					
3	Kendi yatırım planlarımı yapabilirim.					
4	En az bir adet bireysel emeklilik hesabım var.					
5	Özel sağlık sigortam var.					
6	Geleceğe yönelik yatırımlarımı yaparken tek bir değere yatırım yapmak yerine farklı değerlere yönelirim.					
7	Otomobilim olduğunda kasko yaptırırım.					
8	Düzenli olarak e-devlet üzerinden sigorta primimi ve gün sayımı kontrol ederim.					
9	Kredi notumu düzenli aralıklarla kontrol ederim.					
10	Her ay kredi kartı borçlarımın tamamını öderim.					
11	Her ay kredi kartı borçlarımın asgari tutarını öderim.					
12	Düzenli olarak farklı bankaların ihtiyaç kredilerini kullanırım.					
13	Sadece konut ya da taşıt alımın da banka kredisi tercih ederim.					

Bildiğiniz kadarıyla, aşağıda yer alan gelir kaynakları vergilendirilebilir mi, vergilendirilemez mi? [Yanıtlar: Vergiye tabi, Vergiye tabi değil veya bilmiyorum]		Vergiye Tabi	Vergiye Tabi Değil	Bilmiyorum
Bilişsel Boyut				
1	Bireysel emeklilik hesaplarından süresi dolmadan çekilmek			
2	Vadeli Mevduat Birikim Hesapları			
3	Şans oyunları ve piyango kazançları			
4	Alınan nafaka			

5	Otomobil alımı			
6	Kıdem tazminatı			
7	Bir ev satın almak			
8	Evlenme, Doğum ve Ölüm Yardımları			
9	Derneklerin elde ettiği bağış gelirleri			
10	Özel sigorta primleri			
11	Sosyal medya gelirleri			
12	Faiz gelirleri			

Demografik Özellikler

1. Yaşınız: ☐ 16-25 ☐ 26 -30 ☐ 31 -40 ☐ 41-55 ☐ 55 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz: Kadın ☐ Erkek ☐

3. Yaşadığınız Şehir:

4. Medeni durumunuz: Evli ☐ Bekar ☐ Boşanmış ☐ Belirtmek istemiyorum ☐

5. Mezuniyet Durumunuz: ☐ İlkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Yüksek lisans ve üzeri

6. Mesleğiniz nedir?

7. Aylık hane geliriniz: 10.000 TL altı ☐ 10.001-15.000 TL arası ☐ 15.001-20.000 TL arası ☐ 20.001- 25.000 TL arası ☐ 25.001 TL ve üzeri ☐

8. Vergi ile ilgili düzenlemeleri takip ettiğiniz kaynaklar var mı varsa nelerdir?
Gazete ☐ Dergi ☐ Televizyon ☐ İnternet ☐ Diğer (açıklayınız.....) ☐
Takip etmiyorum ☐

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Elif TOKAT	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Ankara Üniversitesi
Fakülte	Siyasal Bilgiler Fakültesi
Bölümü	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Makale ve Bildiriler	
1. Coşkun Elif ve Aygün Seda (2019). “ <i>Türkiye’de Sendikacılığa Yönelik Kamusal Destekler</i> ”. I. Ulusal Sakarya Mezunlar Grubu Fen ve Sosyal Bilimler Sempozyumu. (s. 3-12), Sakarya/Türkiye.	